

Het kind centraal

Een onderzoek naar de waarborging van rechten van
kinderen binnen de gezinsbenadering

Naam	Joanne JZ Dijkema
Studentnummer	331447
Plaats	Groningen
Datum	28 februari 2019

Het kind centraal

Onderzoek naar de waarborging van rechten van kinderen binnen de gezinsbenadering

Auteur	Dijkema JZ Joanne
Studentnummer	331447
Opleiding	Sociaal Juridische Dienstverlening Honoursprogramma Hanzehogeschool Groningen
Docentbegeleider	Paulusma AC Anneke Afstudeerdocent
Organisatie	Verslavingszorg Noord Nederland
Opdrachtgever	Dr. Blaauw RW Eric Lector verslavingskunde Hanzehogeschool, Senior onderzoeker en gz-psycholoog Verslavingszorg Noord Nederland
Plaats	Groningen
Datum	28 februari 2019

Samenvatting

Het motto van de gezinsbenadering is 'het kind staat centraal'. De aanleiding voor dit onderzoek is de steeds vaker besproken vraag bij vergaderingen met ketenpartners van de gezinsbenadering over de manier waarop er invulling wordt gegeven aan dit motto. Er worden allerlei beslissingen genomen over het leven van een kind, maar het kind zelf is geen onderdeel van dit proces.

De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek luidt 'Wat is de huidige werkwijze en wat is de gewenste werkwijze van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen om de rechten van het kind zo goed mogelijk te waarborgen binnen het project gezinsbenadering?'.

Voor de uitvoering van dit onderzoek is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en interviews. Het literatuuronderzoek had betrekking op de rechten van kinderen zoals ze zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. Daarnaast is gekeken wat er in de literatuur wordt geschreven over deze rechten en op welke manier er in de Nederlandse rechtspraak invulling aan wordt gegeven. Voor het praktijkonderzoek is een vijftal ketenpartners geïnterviewd, namelijk het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen.

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK of Verdrag) zijn alle kinderrechten gebundeld, daarom staat dat Verdrag centraal in dit onderzoek. In Nederland trad in 1995 het IVRK in werking. In dit Verdrag zijn materiële, immateriële, politieke, economische, sociale, burgerlijke en culturele rechten opgenomen. Het Verdrag bevat een non-discriminatiebeginsel dat vaststelt dat het Verdrag voor alle kinderen geldt, zonder onderscheid.

Voor de gezinsbenadering zijn drie rechten uit dit Verdrag het meest relevant. De eerste van deze rechten is het afwegen van het belang van het kind. Alle organisaties die een beslissing nemen over het kind dienen het belang van het kind als eerste afweging te hebben.

In de praktijk blijkt dat ketenpartners allemaal op een andere manier het belang van het kind afwegen. De organisaties die binnen de gezinsbenadering dezelfde rol vervullen kiezen ook een andere aanpak. Zo weegt de PI Leeuwarden het belang van het kind af door zelf ook zoveel mogelijk in gesprek te gaan met het kind, de PI Veenhuizen daarentegen gaat voornamelijk in gesprek met de moeder van het kind om het belang af te wegen.

Het tweede recht dat wordt besproken in het onderzoek is het participatierecht. Het participatierecht houdt in dat kinderen het recht hebben hun mening te geven over beslissing die hen aangaan. Organisaties dienen het kind op de hoogte te stellen van dit recht.

In de praktijk blijkt dat het VH Friesland en het VH Groningen geen contact hebben met kinderen en daardoor de kinderen niet in de gelegenheid stellen hun mening te uiten. De PI Leeuwarden gaat waar mogelijk wel zelf in gesprek met de kinderen. De PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden hebben in de gezinskamer een notitieboek liggen waarin kinderen hun mening kunnen uiten. Het Wij-team Groningen gaat zoveel mogelijk zelf in gesprek met de kinderen.

Het derde en laatste recht dat wordt besproken in het onderzoek heeft betrekking op het recht op omgang met beide ouders en recht op informatie over de verblijfplaats van een afwezig familielid. Kinderen hebben recht op informatie over de verblijfplaats van hun gedetineerde vader indien zij daarom verzoeken. Voor beide rechten geldt wel dat het niet schadelijk mag zijn voor het welzijn en de ontwikkeling van het kind.

Uit de resultaten van de praktijk blijkt dat ketenpartners niet op de hoogte zijn van dit recht op informatie. De meeste ketenpartners stimuleren ouders wel om met hun kind in gesprek te gaan over de detentie van vader.

Wat betreft de gewenste werkwijze wordt er niet voor elk recht door de ketenpartners suggesties gedaan voor wijzigingen. In sommige gevallen zijn de ketenpartners tevreden over de huidige werkwijze, in andere gevallen hebben de ketenpartners hier geen concrete uitspraken over gedaan.

Voor de aanbevelingen die volgen uit dit onderzoek is onderscheid gemaakt tussen aanbevelingen voor de opdrachtgever, aanbevelingen voor de betrokken ketenpartners en overige aanbevelingen die van belang zijn voor alle betrokken partijen. De belangrijkste aanbevelingen die gedaan zijn in dit onderzoek zijn de volgende:

7.1 Aanbevelingen voor de opdrachtgever

- In het onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering dient met kinderen te worden besproken hoe zij de rechten van kinderen die uit dit onderzoek blijken ervaren in de praktijk.
- In het onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering dient met kinderen en met ouders van kinderen te worden besproken in hoeverre zij op de hoogte zijn van de rechten die zij hebben.

7.2 Aanbevelingen voor de ketenpartners

- Er moet een document worden ontwikkeld waarin in duidelijke taal wordt uitgelegd welke rechten kinderen hebben die binnen de gezinsbenadering relevant zijn. Dit document moet worden uitgereikt aan gezinnen van gedetineerden die willen deelnemen aan de gezinsbenadering, zodat ook zij op de hoogte zijn van de rechten die zij hebben.
- Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat het niet voor elke ketenpartner duidelijk is wat de rol is die zij vervullen binnen de gezinsbenadering. Ketenpartners moeten onderling afstemmen wie welke rol vervult en welke taken daarbij horen en dit vastleggen in een document. Op die manier is het voor elke ketenpartner duidelijk bij wie ze terecht kunnen met vragen of behoeften. Dit moet concreet genoeg worden vastgelegd dat andere PI's die willen starten met de gezinsbenadering weten welke ketenpartners er nodig zijn en hoe de samenwerking kan worden vormgegeven.
- Uit de wetteksten die centraal staan in dit onderzoek blijkt dat alle kinderen het recht hebben om hun mening te uiten. Indien ketenpartners zelf geen contact hebben met kinderen moet er met bijvoorbeeld een Wij-team contact worden gezocht om zo de mening van het kind te achterhalen.

7.3 Overige aanbevelingen

- De meeste ketenpartners hebben geen kennis van kinderrechten. Er zou een functionaris moeten komen die kennis heeft van kinderrechten om ketenpartners te ondersteunen bij het waarborgen van deze rechten wanneer zij vragen hebben over de uitvoering.
- Uit het praktijkonderzoek blijkt dat ketenpartners niet goed weten wat te kunnen bieden binnen de gezinsbenadering wanneer er geen gedetineerden uit de regio in de PI zitten. Gedetineerden moeten daarom regionaal worden geplaatst zodat er betere hulp kan worden geboden door ketenpartners.
- Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat bij het dagprogramma van gedetineerden geen rekening wordt gehouden met kinderen. Bij de bezoektijden dient rekening te worden gehouden met schooltijden van kinderen zodat zij geen school hoeven te missen om bij hun vader op bezoek te gaan.
- De visie van een aantal ketenpartners voor de gezinsbenadering is meer samenwerking met scholen. Er moet een samenwerking worden opgestart tussen ketenpartners en scholen om zo een gezamenlijk plan te maken waarbij de rechten van het kind voorop staan.

Voorwoord

Voor u ligt het adviesrapport over het waarborgen van de rechten van het kind binnen de gezinsbenadering. De afgelopen maanden heb ik met veel interesse en enthousiasme aan dit onderzoek gewerkt. Ik ben zelf tot nieuwe inzichten gekomen en heb gesprekken gevoerd met de betrokken ketenpartners.

Een aantal mensen die een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek wil ik hierbij bedanken. Allereerst wil ik de ketenpartners bedanken die tijd hebben vrijgemaakt om met mij in gesprek te gaan en op een kritische manier naar hun eigen werkwijze te kijken ten aanzien van de kinderrechten die in dit onderzoek centraal staan. Verder wil ik Anneke Paulusma en Eric Blaauw bedanken voor de begeleiding die zij hebben geboden tijdens dit onderzoek. Elke keer werd er snel gereageerd op mails en werd er zinvolle feedback gegeven waar ik weer mee verder kon. Als laatste wil ik mijn familie en vriend bedanken voor het lezen van het onderzoek en het geven van feedback en de opbouwende woorden op de momenten dat ik dat nodig had.

Mijn hoop is dat u met veel interesse en plezier dit onderzoek leest en dat het echt een bijdrage mag leveren aan het vervolg van de gezinsbenadering.

Joanne Dijkema

Groningen, 28 februari 2019

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Aanleiding	7
1.3 Bekend uit eerder onderzoek	8
1.4 Doel van het onderzoek	10
1.5 Centrale onderzoeksvraag	11
1.6 Deelvragen	11
1.7 Methoden van onderzoek	11
1.8 Opbouw van het adviesrapport	12
Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording	13
2.1 Vooronderzoek	13
2.2 Theorie	13
2.3 Praktijk	15
2.4 Analyse	18
2.5 Kwaliteiten en beperkingen	18
Hoofdstuk 3: Normatief en theoretisch kader	20
3.1 IVRK algemeen	20
3.2 Het belang van het kind	23
3.3 Participatierecht	27
3.4 Het recht op omgang en informatie	31
3.5 Conclusie	34
3.6 Onderzoekspunten	35
Hoofdstuk 4: Resultaten praktijkonderzoek	37
4.1 Rol binnen de gezinsbenadering	37
4.2 Werkwijze ten aanzien van het waarborgen van kinderrechten	41
4.3 Specifieke aanpak	49
4.4 Overige resultaten	52
4.5 Conclusie	55
Hoofdstuk 5: Analyse	57
5.1 Analyse van de werkwijzen van ketenpartners	57
5.2 Analyse van de onderzoekspunten in de praktijk	61
5.3 Conclusie	66

Hoofdstuk 6: Conclusie.....	67
6.1 Conclusie ten aanzien van de samenwerking tussen ketenpartners	67
6.2 Conclusie ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind	67
6.3 Conclusie ten aanzien van het waarborgen van het participatierecht	68
6.4 Conclusie ten aanzien van het recht op omgang en informatie	68
6.5 Conclusie ten aanzien van de overige bevindingen	69
Hoofdstuk 7: Aanbevelingen	70
7.1 Aanbevelingen voor de opdrachtgever	70
7.2 Aanbevelingen voor de ketenpartners.....	70
7.3 Overige aanbevelingen.....	71
Veelvoorkomende afkortingen en begrippen	72
Bronnenlijst	73
Bijlage 1	75
Bijlage 2	76

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit hoofdstuk is een inleiding op het onderwerp dat centraal staat in dit onderzoek. Er wordt beschreven wat de aanleiding van dit onderzoek is geweest en welke voorgaande onderzoeken een raakvlak hebben met dit onderzoek. Er wordt verder beschreven wie de opdrachtgever is en waarom de opdrachtgever belang heeft bij dit onderzoek. Vervolgens zullen de vragen worden beschreven die centraal staan in dit onderzoek en ten slotte wordt uitgelegd welke methoden er voor dit onderzoek worden gebruikt en wat de opbouw is van het rapport.

1.1 Inleiding

Dit onderzoek richt zich op de bescherming van kinderen binnen het project gezinsbenadering. Deze bescherming zal worden getoetst aan de hand van de rechten die kinderen hebben. Sinds 2017 wordt er een pilot gedraaid van het project gezinsbenadering in de Penitentiaire Inrichting (hierna: PI) Veenhuizen en de PI Leeuwarden. Dit project richt zich op het terugdringen van recidive, het tegengaan van intergenerationele overdracht en het beperken van detentieschade bij de kinderen van gedetineerden. Zoals beschreven in het productenboek van de PI Veenhuizen is de gezinsbenadering opgezet als een samenwerking tussen verschillende ketenpartners, waaronder verschillende Wij-teams, Veiligheidshuizen, Fier, Ambulante Forensische Psychiatrie Noord (hierna: AFPN), Reclassering Nederland, Exodus, Leger des Heils, Verslavingszorg Noord Nederland (hierna: VNN), Geestelijke verzorgers van de PI's en Gevangenzorg Nederland.¹

De opdrachtgever voor dit onderzoek is Eric Blaauw, lector Verslavingskunde aan de Hanzehogeschool Groningen. In het geval van de gezinsbenadering is het lectoraat een onafhankelijke partij die zonder eigen belang kan onderzoeken op welke manier kinderen zo goed mogelijk beschermd kunnen worden binnen de gezinsbenadering. Omdat het lectoraat niet verbonden is aan een ketenpartner van de gezinsbenadering kan het onderzoek dat hier wordt uitgevoerd gebruikt worden door andere PI's en ketenpartners die willen starten met de gezinsbenadering.

Naast lector is hij ook senior onderzoeker en gz-psycholoog voor VNN. Vanuit zijn functie als onderzoeker doet hij de komende jaren onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering. Het onderzoek dat hier zal worden uitgevoerd levert input voor het onderzoek dat op grotere schaal zal worden uitgevoerd.

1.2 Aanleiding

Naar schatting zijn er in Nederland op elke willekeurige dag zo'n 25.000 kinderen die een ouder in detentie hebben. Gezinnen lopen tegen veel problemen aan wanneer een ouder gedetineerd raakt. Kinderen en de partner van de gedetineerde ervaren verdriet, boosheid, schaamte en eenzaamheid. Vaak ontstaan er financiële problemen en soms worden kinderen gepest op school. Ook in het latere leven van deze kinderen kunnen er problemen ontstaan, bijvoorbeeld wanneer ze op zoek gaan naar een baan.² Er komt steeds meer aandacht voor deze achtergebleven groep.

In HMP & YOI Parc Prison in Wales wordt sinds 2010 met de Family Approach gewerkt. Zoals blijkt uit de informatiefolder die gemaakt is door medewerkers van Parc Prison is de Family Approach een project dat erop is gericht recidive te verminderen, intergenerationele overdracht tegen te gaan en detentieschade te beperken.³ Onderdeel van dit project is een speciale vleugel voor gedetineerde vaders waar interventies worden aangeboden die afgestemd zijn op de behoeften van vaders. Zoals

¹ PI Veenhuizen 2018.

² De Kinderombudsman 2017.

³ HMP & YOI Parc Prison.

hierboven beschreven wordt er in de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden sinds 2017 een pilot gedraaid van deze zogenoemde gezinsbenadering.

Het motto van de gezinsbenadering is 'het kind staat centraal'. Beslissingen worden genomen met de veiligheid van het kind in het achterhoofd. De gezinsbenadering is veel in het nieuws geweest de afgelopen tijd rondom de opening van de eerste Vadervleugel van Nederland in de PI Veenhuizen en later ook de opening van de Vadervleugel in de PI Leeuwarden. Zo heeft de NOS een artikel geschreven over de mogelijkheden die er in de PI Veenhuizen zijn voor het contact tussen vader en kind.⁴ Het Roder journaal heeft een artikel geschreven over de opening van de Vadervleugel in de PI Veenhuizen door Minister Sander Dekker.⁵ Verder schreef Omrop Fryslân een artikel over de opening van de Vadervleugel in de PI Leeuwarden.⁶ Nu er meer aandacht is voor dit project wordt het steeds belangrijker dat de veiligheid van voornamelijk kinderen die deelnemen zo goed mogelijk wordt gewaarborgd om misstanden te voorkomen. Bij misstanden kan worden gedacht aan situaties waarbij sprake is van huiselijk geweld of een andere reden waarom het niet bevordelijk is om te stimuleren en faciliteren dat het kind bij vader op bezoek komt in de gevangenis. Dit soort situaties moeten indien mogelijk worden voorkomen. Vanuit verschillende ketenpartners van de gezinsbenadering komt de vraag naar voren wat de positie van het kind binnen de gezinsbenadering precies is.

Het is van belang dat er een helder beleid wordt ontwikkeld ten aanzien van het waarborgen van de rechten van het kind binnen het project gezinsbenadering om het kind zo goed mogelijk te beschermen binnen dit project.

De aanbevelingen die in dit onderzoek worden gedaan kunnen worden verspreid onder het werkveld als input voor het creëren van een landelijk beleid voor de waarborging van de rechten van het kind binnen de gezinsbenadering.

1.3 Bekend uit eerder onderzoek

Zoals genoemd is de gezinsbenadering in de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden een pilot. Voordat het project landelijk kan worden uitgerold is het van belang om te weten wat de effecten zijn van dit project en op welke manier het kan worden ingericht. Er is een aantal onderzoeken gedaan naar verschillende aspecten van de gezinsbenadering. Een aantal van deze onderzoeken heeft raakvlakken met dit onderzoek en zal hieronder worden toegelicht.

Voordat de pilot in de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden startte is er onderzoek gedaan naar de implementatie van een dergelijke familiebenadering. In het onderzoek van Rode uit 2016 wordt een vergelijking gemaakt met HMP & YOI Parc Prison in Wales waar sinds 2006 met een familiegerichte benadering wordt gewerkt.

Er is door Rode theoretisch onderzoek verricht naar omgang en contact. Uit dit onderzoek is gebleken dat ieder mens recht heeft op een bescherming van zijn 'family life' en dat de gedetineerde die in nauwe persoonlijke betrekking staat tot zijn kind de mogelijkheid heeft zijn recht op 'family life' uit te oefenen. Een gedetineerde heeft verder het recht om contact met de buitenwereld te onderhouden. Onder buitenwereld wordt het gezin en de kinderen verstaan. Dit contact kan door middel van brief, telefoon of andere middelen van communicatie.

⁴ R. te Kloese, 'Probeer gedetineerden niet mee te straffen' NOS 26 december 2018, www.nos/artikel/2265110.

⁵ 'Minister Sander Dekker opent vadervleugel in gevangenis Esserheem' Roder journaal 24 april 2018, www.roderjournaal.nl (zoek op *vadervleugel*).

⁶ 'PI Leeuwarden heeft eigen 'vadervleugel'' Omrop Fryslân 28 juni 2018, www.omropfryslan.nl (zoek op *vadervleugel*).

Uit de vergelijking tussen HMP & YOI Parc Prison en de PI Leeuwarden op zowel wettechnisch als praktisch gebied blijkt dat er in beginsel niets is dat de implementatie van de familiebenadering in de PI Leeuwarden in de weg staat.⁷

In het kader van de gezinsbenadering heeft Remijn in 2018 een onderzoek gedaan over het sanctioneren van gedetineerden die deelnemen aan de gezinsbenadering. Het onderzoek had betrekking op de juridische mogelijkheden ten aanzien van het sanctioneren van een gedetineerde vader die op de Vadervleugel zit in de PI Leeuwarden en wat een gewenste werkwijze is om tot een passende sanctie te komen.

De link met het onderzoek dat hier zal worden uitgevoerd heeft met name te maken met het effect van de sancties op het kind. Om hier een antwoord op te krijgen zijn in het onderzoek van Remijn sociaalwetenschappelijke bronnen geraadpleegd over het belang van het hebben van contact tussen ouder en kind.

In het onderzoek wordt geconcludeerd dat voor de ontwikkeling van het kind en het opbouwen van vertrouwen in de relatie het belangrijk is dat het contactmoment tussen vader en kind doorgaat ondanks de opgelegde sanctie. De Penitenciaire beginselenwet biedt hierin geen belemmeringen en geeft de directeur veel vrijheid bij het opleggen van een sanctie. Er mag worden afgeweken van de landelijke sanctiekaart indien de directeur dit goed motiveert. Op basis daarvan kan er maatwerk worden geleverd voor de gedetineerden die deelnemen aan de gezinsbenadering. Remijn stelt hierbij: *'Het is belangrijk dat de sanctie een pedagogisch karakter krijgt waarbij de gedetineerde wordt aangesproken op zijn eigen verantwoordelijkheid.'*⁸

In het onderzoek dat hier zal worden uitgevoerd wordt voornamelijk aandacht besteed aan kinderrechten. In een eerder onderzoek uit 2014 dat is uitgevoerd door Meijer kwam ook een voor de gezinsbenadering relevant recht aan bod. Het onderzoek had betrekking op het omgangsrecht van het minderjarige kind met een gedetineerde ouder.

Uit dit onderzoek blijkt dat op grond van artikel 1:377a BW een kind recht heeft op omgang met zijn of haar ouders. In het onderzoek wordt aandacht besteed aan de vraag in hoeverre de detentie van de ouder een inbreuk is op het recht op omgang. De detentie van de ouder is geen beperking die omgang in de weg staat, daarvoor zijn aanvullende gronden nodig zoals blijkt uit artikel 1:377a lid 3 BW. Concluderend wordt het omgangsrecht van het minderjarige kind in de praktijk beperkt door de rechten van de gedetineerde.⁹

Dit blijkt ook uit de handelwijze die nu in de PI's wordt gehanteerd voordat een gedetineerde vader kan deelnemen aan de gezinsbenadering, want er wordt allereerst vanuit Dienst Justitiële Inrichtingen gekeken of een gedetineerde zich goed gedraagt voordat het proces in gang wordt gezet van het verkrijgen van de handtekeningen van beide ouders en toestemming van het Veiligheidshuis. Aanbevelingen die worden gedaan naar aanleiding van het onderzoek hebben met name betrekking op de wetgeving die ten tijde van het onderzoek van toepassing was ten aanzien van de gedetineerde ouder en het kind.

Uit het onderzoek dat hier verricht zal worden zal blijken of dit nog steeds van toepassing is en of er inmiddels meer rekening wordt gehouden met de rechten van het kind.

⁷ Rode 2016.

⁸ Remijn 2018, p. 62 en 63.

⁹ Meijer 2014, p. 4.

In 2017 heeft de Kinderombudsman in samenwerking met kinderen van gedetineerden een rapport genaamd 'Zie je mij wel' geschreven. In dit rapport worden aanbevelingen gedaan aan de partijen die betrokken zijn bij een gezin wanneer een ouder gedetineerd raakt.

Samengevat komt het neer op vier zaken die kinderen van een gedetineerde ouder verlangen van betrokken partijen. De eerste is informatie ten aanzien van de aanhouding en de detentie van de ouder. Ook hebben zij behoefte aan ondersteuning bij het opnieuw vinden van evenwicht in de thuissituatie, het vertellen op school en bij het uitzoeken hoe de relatie met de gedetineerde ouder er nu uit komt te zien. Het derde wat aan de orde komt is zorg voor het kind dat zelf door de hele situatie ook getraumatiseerd is geraakt of emotionele problemen heeft ontwikkeld door de detentie van zijn of haar ouder. Het laatste dat zij vragen is voldoende expertise bij vrijwilligers en professionals die de informatie, ondersteuning en zorg moeten bieden.

De Kinderombudsman heeft nog een aantal aanbevelingen gedaan ten aanzien van de betrokken organisaties. Een van deze aanbevelingen is het afwegen van de belangen van het kind. Onder andere bij het voorbereiden en uitvoeren van de aanhouding moet meer rekening worden gehouden met het kind.¹⁰

Bovenstaande onderzoeken hebben allemaal een link met rechten van kinderen. Naar een aantal van de genoemde onderzoeken zal in dit onderzoek worden verwezen, anderen hebben een kader geschetst voor dit onderzoek maar hebben geen concrete informatie opgeleverd dat relevant is voor dit onderzoek. Zo wordt er in dit onderzoek geen aandacht besteed aan het sanctiebeleid van de PI's. Dit onderzoek richt zich op de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden en geen andere PI's, dus de manier waarop de gezinsbenadering kan worden geïmplementeerd zoals wordt onderzocht in het onderzoek van Rode is verder niet relevant voor dit onderzoek.

1.4 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is aanbevelingen doen aan de opdrachtgever en de ketenpartners die op dit moment een actieve rol spelen binnen de gezinsbenadering ten aanzien van de rechten van kinderen die relevant zijn voor de gezinsbenadering en de manier waarop het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen op dit moment invulling geven aan deze rechten en op welke manier in de toekomst invulling kan worden gegeven aan deze rechten van kinderen om zo input te leveren voor een landelijk beleid ten aanzien van het waarborgen van rechten van kinderen binnen de gezinsbenadering.

Door:

Inzicht te bieden in de - voor de gezinsbenadering relevante - rechten van het kind zoals deze in internationale en nationale wet- en regelgeving staan en de toelichting die op deze rechten wordt gegeven in jurisprudentie en literatuur en door inzicht te bieden in de huidige werkwijze en de gewenste werkwijze van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen ten aanzien van het waarborgen van de rechten van het kind.

¹⁰ De Kinderombudsman 2017.

1.5 Centrale onderzoeksvraag

Wat is de huidige werkwijze en wat is de gewenste werkwijze van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen om de rechten van het kind zo goed mogelijk te waarborgen binnen het project gezinsbenadering?

1.6 Deelvragen

De deelvragen die in dit onderzoek zullen worden beantwoord zijn opgedeeld in theoretische deelvragen, praktijk deelvragen en analyse deelvragen.

De theoretische deelvragen die worden besproken in dit onderzoek zijn:

1. Wat zijn de rechten van het kind die blijken uit internationale wet- en regelgeving?
2. Wat zijn de rechten van het kind die blijken uit nationale wet- en regelgeving?
3. Wat blijkt uit de jurisprudentie en literatuur over de rechten van kinderen?

De praktijk deelvragen die worden besproken in dit onderzoek zijn:

1. Op welke manier nemen het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen de rechten van het kind in acht?
2. Wat is de gewenste werkwijze van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen om de rechten van het kind zo goed mogelijk in acht te nemen?

De analyse deelvragen die worden besproken in dit onderzoek zijn:

1. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de werkwijzen van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen om de rechten van het kind zo goed mogelijk te waarborgen binnen het project gezinsbenadering?
2. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de rechten van het kind zoals deze blijken uit wet- en regelgeving en literatuur en de werkwijze van het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen om deze rechten te waarborgen?

1.7 Methoden van onderzoek

De onderzoeksmethoden die voor dit onderzoek zullen worden gebruikt zijn literatuuronderzoek en interviews.

De deelvragen die zullen worden beantwoord in dit onderzoek zijn opgedeeld in de categorieën theorie, praktijk en analyse. Hieronder wordt beschreven op welke manier antwoord zal worden gegeven op de verschillende deelvragen.

Om een antwoord te krijgen op de theoretische deelvragen zal worden gekeken naar internationale verdragen, nationale wet- en regelgeving en naar jurisprudentie en andere relevante literatuur. De internationale verdragen die van belang zijn zijn het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Voor de nationale wet- en regelgeving wordt met name gebruik gemaakt van het Burgerlijk Wetboek.

De praktijk deelvragen zullen worden beantwoord aan de hand van interviews. Er zullen interviews worden gehouden met het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen.

Voor de analyse deelvragen zal een vergelijking worden gemaakt tussen de antwoorden op de theorie deelvragen en de antwoorden op de praktijk deelvragen. Door deze informatie naast elkaar te leggen kan worden onderzocht wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen de theorie en de praktijk zoals het op dit moment is. Daarnaast worden de werkwijzen van de verschillende ketenpartners naast elkaar gelegd aan de hand van de resultaten die verkregen zijn in de praktijk.

1.8 Opbouw van het adviesrapport

Het adviesrapport is opgedeeld in een theoretisch, praktisch en analytisch deel. In het theoretische hoofdstuk worden de rechten van kinderen besproken. Er wordt per recht een onderscheid gemaakt tussen de internationale en de nationale context. Hierbij wordt niet alleen wet- en regelgeving meegenomen, ook wordt er gekeken naar literatuur en jurisprudentie over de verschillende kinderrechten. In het praktijk hoofdstuk wordt hier een vervolg aan gegeven door onderzoekspunten die uit de theorie naar voren zijn gekomen te bespreken met de relevante partijen. De gehouden interviews worden uitgewerkt in het praktijkdeel. Zoals al eerder genoemd gaat het om de Veiligheidshuizen Friesland en Groningen, de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen. Het analyse hoofdstuk maakt een verbinding tussen de theorie en de praktijk en kijkt wat de overeenkomsten en verschillen zijn en kijkt tevens naar de verschillen die blijken uit de praktijk. Het rapport sluit af met een conclusie en met aanbevelingen die worden gedaan aan het werkveld. De samenvatting voorafgaand aan de theorie geeft een overzicht van de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoeksrapport.

Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording

In dit hoofdstuk komen de methoden die bij dit onderzoek gebruikt zijn aan bod. Er zal worden beschreven welke onderzoeksmethoden en welke onderzoeksobjecten gebruikt zijn. Verder zal worden uitgelegd op welke manier de bronnen geselecteerd zijn en hoe de interviewvragen tot stand zijn gekomen. Ten slotte zal worden besproken wat de kwaliteiten en beperkingen van dit onderzoek zijn en wat daarvan van invloed is geweest op de waarde van de resultaten van het onderzoek.

2.1 Vooronderzoek

Om uit te leggen hoe de kinderrechten zijn geselecteerd en hoe de link is gelegd tussen de kinderrechten en het belang voor de gezinsbenadering dient het vooronderzoek dat gedaan is nader te worden toegelicht. Door de stage die gedaan is in Parc Prison in Wales voorafgaand aan dit onderzoek is er veel contact geweest met gezinnen van gedetineerden. Door met kinderen van gedetineerden in gesprek te gaan is achterhaald hoe het voor hen was dat hun vader gedetineerd zat. Ook werd door deze gesprekken inzicht geboden in de problemen waar gezinnen tegenaan lopen zodra vader wordt opgepakt en hoe het voor kinderen is als zij via anderen dan hun ouders horen dat hun vader in detentie zit. Het vervolg op de stage in Wales was een stage in de PI Veenhuizen. Tijdens deze periode is de Vadervleugel geopend en is er gestart met een aantal workshops voor vaders die deelnamen aan de gezinsbenadering. Door deze stage is inzicht verkregen in situaties die zich voordoen bij vaders in detentie en in problemen waar binnen de gezinsbenadering tegenaan wordt gelopen. Dankzij de gesprekken die gevoerd zijn met vaders is duidelijk geworden wat de effecten zijn van de gezinsbenadering en waar nog knelpunten liggen. Deze informatie is van groot belang geweest voor dit onderzoek, omdat daardoor vanuit het IVRK kon worden geselecteerd welke kinderrechten zich voor kunnen doen binnen de gezinsbenadering en welke kinderrechten minder van toepassing zijn. Dit is met de opdrachtgever afgestemd voordat het onderzoek werd voortgezet.

2.2 Theorie

In deze paragraaf wordt uitgelegd welke onderzoeksmethoden en welke onderzoeksobjecten gebruikt zijn voor het theorie onderzoek. Naast de onderzoeksmethoden en de onderzoeksobjecten wordt ook beschreven op welke manier de onderzoeksgegevens zijn geanalyseerd.

2.2.1 Onderzoeksmethoden

Er is voor dit onderzoek gebruikt gemaakt van literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek richt zich op de vraag welke rechten kinderen hebben. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen de internationale context en de nationale context. Er is literatuur geraadpleegd om internationale wetten uit te leggen en er is gebruik gemaakt van jurisprudentie om artikelen te interpreteren.

2.2.2 Onderzoeksobjecten

Voor het literatuuronderzoek zijn verschillende onderzoeksobjecten gebruikt. In deze subparagraaf worden de bronnen die de meeste informatie hebben opgeleverd toegelicht en wat de relevantie van de bron voor dit onderzoek is geweest.

De bron waar onder andere regelmatig naar wordt gerefereerd in dit onderzoek is de General Comment van het Kinderrechtencomité (hierna: Comité) van de Verenigde Naties (hierna: VN). Deze General Comments zijn toelichtingen op de verschillende artikelen van het IVRK. Er wordt beschreven wat er wordt bedoeld met de woorden die worden gebruikt in de artikelen en in enkele General Comments wordt een stappenplan beschreven voor de uitvoering van het artikel. General Comment 12 gaat over artikel 12 IVRK, waarin het participatierecht is vastgelegd. Deze General Comment geeft een stappenplan voor de manier waarop het participatierecht moet worden

geïmplementeerd. General Comment 14 gaat over artikel 3 IVRK, het belang van het kind. Hierin wordt een toelichting gegeven op het complexe begrip 'het belang van het kind'.

Een andere bron waar informatie uit is gehaald is het rapport 'Zie je mij wel' van de Kinderombudsman. Tijdens de opening van de Vadervleugel in de PI Veenhuizen heeft een medewerker van de Kinderombudsman een toelichting gegeven op dit rapport. Dit rapport vermeldt ervaringen van kinderen die een ouder in detentie hebben of hebben gehad. Het geeft verder een aantal aanbevelingen en tips ten aanzien van instanties die betrokken zijn bij het proces van de arrestatie tot de nazorg van de gedetineerde ouder. De informatie uit dit rapport biedt goede achtergrond informatie voor dit onderzoek ten aanzien van de rechten van het kind binnen de gezinsbenadering. De aanbevelingen die worden gedaan in het rapport zijn gebruikt als eerder onderzoek waar dit onderzoek op voort bouwt.

De organisaties Unicef en Defense for Children hebben op hun websites veel informatie staan over kinderrechten. Daarom zijn deze websites geraadpleegd voor de achtergrond van het IVRK en de toelichting op de artikelen. In Kamerstuknummer 22855, ondernummer 3 van vergaderjaar 1992-1993 van de Tweede Kamer der Staten Generaal komt ook veel van deze achtergrond informatie terug. Deze bron is geraadpleegd voor de manier waarop het IVRK is overgenomen in Nederland en de manier waarop het IVRK is ingedeeld.

Naast deze General Comments, de informatie van Unicef en Defense for Children, de Kamerstukken van de Tweede Kamer en het rapport 'Zie je mij wel' is er gebruikt gemaakt van een aantal boeken. Een van deze boeken is genaamd 'De toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in de Nederlandse rechtspraak' van De Graaf, Limbeek, Bahadur en Van Der Meij. In dit boek worden de rechterlijke uitspraken die tussen 2002 en 2011 gedaan zijn in het kader van het IVRK toegelicht. In dit onderzoek ten aanzien van de rechten van het kind binnen de gezinsbenadering wordt onder andere besproken op welke manier Nederlandse rechters de rechten van het kind hebben geïnterpreteerd. Het boek van De Graaf et al. legt hiervoor de basis door alle rechterlijke uitspraken tussen 2002 en 2011 te bespreken. Per recht dat in het IVRK is opgenomen worden de uitspraken toegelicht. Voor dit onderzoek is alleen onderzocht wat er geschreven staat over artikel 3, artikel 9 en artikel 12 IVRK, omdat deze rechten voornamelijk van belang zijn binnen de gezinsbenadering en omdat daar de focus op ligt in dit onderzoek. Het boek van Liefwaard en Doek 'Litigating the Rights of the Child' heeft kennis opgeleverd over de manier waarop het IVRK is toegepast in de verschillende landen die het Verdrag ondertekend hebben. Limbeek en Bruning hebben voor Nederland uitgezocht op welke manier het IVRK invloed heeft gehad op de Nederlandse rechtspraak sinds de ratificatie van het Verdrag. Met name voor de paragraaf ten aanzien van de doorwerking van het IVRK in Nederland heeft deze bron belangrijke informatie opgeleverd. Door Meuwese, Blaak en Kaandorp is het 'Handboek internationaal jeugdrecht' geschreven. In dit boek worden verschillende internationale wetten en verdragen toegelicht. Een van de verdragen die wordt beschreven is het IVRK. In het boek wordt de manier waarop het IVRK gelezen moet worden toegelicht en worden de artikelen met andere verdragen vergeleken.

2.2.3 Analyse van de onderzoeksgegevens

In het literatuuronderzoek is eerst gekeken wat internationale verdragen schrijven over rechten van kinderen. Er is informatie verkregen van Kluwer Navigator en van andere websites met informatie over kinderrechten. Een van deze websites is de website van Defense for Children, een organisatie die werkt met rechten van kinderen en een handboek heeft geschreven ten aanzien van internationaal jeugdrecht. Tevens is de website van Unicef geraadpleegd voor informatie over rechten van kinderen en de basis daarvoor in de wet. Uit zowel de informatie van Defense for Children als de informatie van Unicef bleek dat het IVRK alle basisrechten van kinderen bevat. Om die reden is vervolgens in dit Verdrag gezocht naar artikelen die relevant kunnen zijn voor de gezinsbenadering. Zoals hierboven beschreven is de relevantie van artikelen beoordeeld aan de hand

van de praktijkervaring die is opgedaan in Wales en de PI Veenhuizen en wat er door ketenpartners is aangegeven in gesprekken als knelpunten ten aanzien van het centraal stellen van het kind.

Uiteindelijk is een drietal rechten geselecteerd. Door een docent werd de tip gegeven te kijken naar de General Comments die zijn geschreven door de Verenigde Naties. Dit zijn toelichtingen op de rechten uit het IVRK. Per recht is vervolgens gekeken of er een General Comment over is geschreven. Voor twee van de drie rechten was dit het geval. In deze toelichtingen is gekeken welke aspecten van toepassing kunnen zijn binnen de gezinsbenadering ten aanzien van het recht en deze zijn opgenomen in het onderzoek.

Vervolgens is gekeken hoe er in Nederland vorm is gegeven aan de drie geselecteerde rechten. In de Nederlandse wet- en regelgeving is gezocht naar artikelen die betrekking hebben op de drie rechten uit het IVRK. Niet elk van deze rechten is toepasbaar voor de gezinsbenadering. Zo is bijvoorbeeld in een groot aantal artikelen het belang van het kind verwerkt, maar niet al deze rechten zullen zich voordoen bij de gezinsbenadering. Door na te denken over praktijkvoorbeelden van de gezinsbenadering en verschillende aspecten van het project te belichten, zoals het skypen tussen vader en kind, het op bezoek komen in de PI en het wel of niet vertellen over de detentie van vader is geselecteerd welke artikelen uit de nationale wetgeving relevant kunnen zijn voor dit onderzoek.

Voor het schrijven van het onderzoeksvoorstel is een aantal scripties gelezen die te maken hebben met kinderrechten of de gezinsbenadering. Na verscheidene onderzoeken gelezen te hebben werd geconcludeerd dat veelal dezelfde bronnen werden gebruikt om de wet te interpreteren en te onderzoeken op welke manier de rechten uit het IVRK in de nationale wetgeving en jurisprudentie zijn opgenomen.

De jurisprudentie die is verwerkt in dit onderzoek komt onder andere uit een van de theoretische bronnen die hierboven is toegelicht. Daarnaast is er met behulp van Kluwer Navigator gezocht naar recente uitspraken van rechters ten aanzien van artikelen die zijn geselecteerd voor dit onderzoek. De rechterlijke uitspraken die een bijdrage leveren aan het verder interpreteren van de geselecteerde artikelen zijn opgenomen in dit onderzoek.

De onderzoekspunten zijn opgesteld door te kijken naar concrete aandachtspunten per recht. In het geval van artikel 3 IVRK heeft het Comité een stappenplan geschreven waar rekening mee gehouden dient te worden bij de invulling van dit recht. Hieruit blijken concrete onderdelen waar organisaties die met kinderen te maken hebben zich aan moeten houden, zoals de evaluatie van de mogelijke effecten van een beslissing op het kind. Aan de hand van deze en andere concrete aandachtspunten en verplichtingen die voortvloeien uit de rechten van het IVRK waar op gefocust is in dit onderzoek zijn de onderzoekspunten opgesteld.

2.3 Praktijk

In deze paragraaf wordt toegelicht van wat voor onderzoeksmethoden en onderzoeksobjecten gebruik is gemaakt in het praktijkonderzoek. Er wordt tevens toegelicht hoe de resultaten zijn verkregen en hoe deze verkregen resultaten zijn geanalyseerd.

2.3.1 Onderzoeksmethoden

De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek richt zich op de manier waarop organisaties omgaan met kinderrechten. Er is bij dit onderzoek gekozen voor ongestructureerde interviews, ook wel open interviews genoemd. Bij een open interview is vaak wel een startvraag, maar de vervolgvragen hangen af van de antwoorden die worden gegeven. Het voordeel van het houden van open interviews is onder andere de controle op het beantwoordingsproces en de mogelijkheid om complexe vragen te stellen. Aangezien het in dit onderzoek gaat om een gebied waar bij de meeste

ketenpartners niet de nadruk op ligt, namelijk juridische zaken, is het van belang om te weten dat de geïnterviewde de vragen die worden gesteld interpreteert zoals ze bedoelt zijn. Het houden van interviews biedt hiervoor de gelegenheid.¹¹ De manier waarop de interviewvragen tot stand zijn gekomen komt in paragraaf 2.3.3 aan bod.

2.3.2 Onderzoeksubjecten

De onderzoeksubjecten voor dit onderzoek zijn de organisaties die een actieve rol vervullen binnen de gezinsbenadering. Er is een beperkt aantal organisaties die een actieve rol vervult binnen de gezinsbenadering en die daardoor een bijdrage kunnen leveren aan dit onderzoek, namelijk het Veiligheidshuis (hierna: VH) Friesland, het VH Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen.

De Veiligheidshuizen zijn degenen die een kindcheck uitvoeren bij instanties die betrokken kunnen zijn bij gezinnen, zoals een Centrum voor Jeugd en Gezin of Pleegzorg. Op basis van de informatie die deze instanties verstrekken geven de Veiligheidshuizen wel of geen akkoord voor deelname aan de gezinsbenadering. Hiermee spelen ze een belangrijke rol binnen de gezinsbenadering, want deze kindcheck moet ervoor zorgen dat gezinnen waarbij deelname aan de gezinsbenadering schadelijk zou zijn voor het kind geen akkoord krijgen voor deelname. Er wordt een beslissing genomen dat het kind aangaat en daarmee komen de kinderrechten in beeld. De Veiligheidshuizen moeten zich ook houden aan deze kinderrechten en kunnen daarmee een bijdrage leveren aan dit onderzoek.

De PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen zijn de plaatsen van waaruit de gezinsbenadering wordt gefaciliteerd. Kinderen worden naar binnen gehaald bij de PI en komen in aanraking met niet alleen hun eigen vader, maar ook andere gedetineerde vaders. Er wordt gestimuleerd dat kinderen contact hebben met hun gedetineerde vader. Het is van belang dat hierbij rekening wordt gehouden met kinderrechten om de veiligheid van de kinderen zo goed mogelijk te waarborgen. Daarnaast zijn de gezinsfunctionarissen van de PI's degenen die het contact met de gedetineerde vaders hebben en die contact hebben met moeders van kinderen en waar mogelijk met de kinderen zelf. Doordat er beslissingen ten aanzien van kinderen worden genomen en er veel direct of indirect contact met kinderen is is het belangrijk te weten op welke manier de PI's omgaan met kinderrechten. Om die reden zijn de PI's belangrijke onderzoeksubjecten.

Het Wij-team Groningen is op dit moment de enige actieve ketenpartner die bij de gezinnen van gedetineerden thuis komt. Het Wij-team vertegenwoordigt de kinderen en de gezinnen en heeft veel contact met hen. Het is daarom ook voor het Wij-team van belang om te weten welke rechten kinderen hebben en hoe daarmee moet worden omgegaan binnen de gezinsbenadering. Het Wij-team is dan ook een belangrijk onderzoeksobject voor dit onderzoek.

Er is naast genoemde ketenpartners contact geweest met een medewerker van de AFDN die als orthopedagoog ondersteuning biedt in de PI Veenhuizen aan de gezinsfunctionaris. Het is uiteindelijk niet gelukt een afspraak te maken gezien het tijdsbestek waarbinnen dit onderzoek uitgevoerd is.

2.3.3 Verloop

Voordat de interviews konden worden uitgevoerd zijn er interviewvragen opgesteld. De interviewvragen zijn opgesteld naar aanleiding van de centrale onderzoeksvraag en de deelvragen die voorafgaand aan dit onderzoek zijn vastgesteld en de onderzoekspunten die uit de theorie naar voren zijn gekomen.

Allereerst is er een opzet van de vragenlijst gemaakt door de te bespreken onderwerpen uiteen te zetten. Deze onderwerpen hebben betrekking op de verschillende onderdelen van de centrale

¹¹ Baarda 2014, p. 94.

onderzoeksvraag, namelijk de huidige werkwijze van de te ondervragen ketenpartners en de gewenste werkwijze van deze ketenpartners ten aanzien van de rechten van het kind binnen de gezinsbenadering.

Vervolgens zijn er concrete vragen opgesteld om hier een antwoord op te krijgen. Vragen die zijn opgenomen in de vragenlijst zijn bijvoorbeeld 'In hoeverre gaan jullie om met deze rechten binnen de huidige werkwijze ten aanzien van de gezinsbenadering?' Een andere vraag die gesteld is ten aanzien van het tweede deel van de centrale onderzoeksvraag is 'Zijn er wijzigingen die jullie zouden willen aanbrengen in jullie werkwijze met het oog op de kinderrechten die voortvloeien uit het IVRK?' Na het stellen van deze vragen kon er met de vervolgvragen worden aangesloten op de antwoorden die ketenpartners gaven. Deze en alle andere vragen gezamenlijk gaven een concreet antwoord op de manier waarop organisaties omgaan met kinderrechten binnen het project gezinsbenadering.

Nadat deze vragen op papier stonden is er feedback gevraagd van de opdrachtgever. Naar aanleiding van deze feedback zijn er concrete voorbeelden opgesteld met daarbij de vraag hoe de ondervraagde organisatie daar mee omgaat in de huidige werkwijze. Een van deze voorbeelden luidt: 'Het kind is niet verteld dat vader gedetineerd zit, maar heeft hier wel vragen over. Hoe gaan jullie hiermee om binnen jullie organisatie?' Naast deze voorbeelden zijn er meer voorbeelden gegeven die te vinden zijn op de vragenlijsten die zijn bijgevoegd als bijlagen aan dit onderzoek. De voorbeelden dienen ervoor de ketenpartners een duidelijker idee te geven van situaties waarin kinderrechten een rol spelen en zo een concreet beeld te vormen van de werkwijze die ketenpartners hanteren ten aanzien van kinderrechten.

Ten slotte zijn er algemene vragen aan de vragenlijst toegevoegd die een beeld schetsen van de rol die de desbetreffende organisatie speelt binnen de gezinsbenadering en hoe de samenwerking gaat met de andere organisaties.

2.3.4 Analyse van de onderzoeksgegevens

De onderzoeksgegevens die verkregen zijn in de praktijk zijn op verschillende manieren geanalyseerd. De interviews die zijn gehouden zijn opgenomen. Naar aanleiding van het interview is allereerst het interview in zijn geheel uitgeschreven. De interviews zijn uitgeschreven aan de hand van de vragenlijst. Tijdens het uitschrijven is de informatie waar mogelijk al onderverdeeld bij de verschillende vragen en onderwerpen.

Na het uitschrijven van de interviews is geselecteerd welke informatie relevant is voor dit onderzoek. Dit is gedaan door de informatie te selecteren die bijdraagt aan het geven van een antwoord op de vragen die centraal staan in dit onderzoek. Een aantal onderwerpen uit de interviews was hiervoor belangrijk, andere onderwerpen waren voornamelijk in de interviews opgenomen om de ketenpartners meer context te geven. Bij de selectie van de informatie is rekening gehouden met de privacygevoeligheid van sommige voorbeelden die zijn gegeven tijdens de interviews. Om te voorkomen dat er toch privacygevoelige informatie in dit onderzoek terecht zou komen zijn de voorbeelden die te herleiden zijn naar gedetineerden en hun gezinnen achterwege gelaten. Na deze selectie van de relevante informatie is het praktijkhoofdstuk opgedeeld in verschillende paragrafen en alinea's. De antwoorden die zijn gegeven op de vragen zijn per ketenpartner en per kinderrecht uitgewerkt.

Na het uitschrijven van de relevante informatie is aan elke ketenpartner de tekst die uit het interview is voortgekomen voorgelegd. De feedback die hier door de ketenpartners op gegeven is is verwerkt in het onderzoek om er zeker van te zijn dat alle informatie juist en volledig is.

2.4 Analyse

In deze paragraaf wordt toegelicht op welke manier de verkregen resultaten met elkaar vergeleken zijn voor de analyse.

Na het schrijven van de praktijk is er een analyse gemaakt van deze verkregen resultaten. Er is allereerst een onderscheid gemaakt tussen het vergelijken van de antwoorden van verschillende ketenpartners over de huidige en de gewenste werkwijze ten aanzien van de kinderrechten en het vergelijken van de resultaten uit de theorie met de resultaten uit de praktijk. Voor het vergelijken van de antwoorden van de ketenpartners is een onderscheid gemaakt tussen het VH Friesland en het VH Groningen en de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen, omdat deze ketenpartners vergelijkbare taken hebben binnen de gezinsbenadering. Waar mogelijk zijn de werkwijzen van alle ketenpartners met elkaar vergeleken. Het Wij-team is de enige ketenpartner die in direct contact met de gezinnen staat, dus over het algemeen hanteert het Wij-team een dusdanig andere werkwijze dan de andere ketenpartners dat hiervoor weinig overeenkomsten besproken zijn.

Wat betreft de vergelijking tussen de theorie en de praktijk is er gekeken naar de bevindingen ten aanzien van de kinderrechten vanuit de theorie en de manier waarop de ketenpartners in de praktijk invulling geven aan de bevindingen. Aan de hand van de onderzoekspunten die zijn opgesteld is per recht gekeken hoe de ketenpartners omgaan met de plichten die voortvloeien uit de rechten van kinderen en in hoeverre zij een visie hebben voor de gewenste werkwijze ten aanzien van deze plichten.

2.5 Kwaliteiten en beperkingen

In deze paragraaf komen de kwaliteiten en beperkingen van dit onderzoek aan bod. Allereerst zullen de kwaliteiten worden besproken en vervolgens worden de beperkingen van het onderzoek uiteengezet.

2.5.1 Kwaliteiten

Een van de kwaliteiten van dit onderzoek is dat er nog niet eerder een vergelijkbaar onderzoek is gedaan. De gezinsbenadering is een relatief nieuw project waar aan de start veel druk achter zat voor de opening van de Vadervleugel in de PI Veenhuizen. Hierdoor is niet naar alle aspecten van het project onderzoek gedaan. In de loop van het project liep men er tegenaan dat het niet duidelijk is op welke manier het kind centraal wordt gesteld. Dit onderzoek levert inzichten in de manier waarop het kind centraal kan worden gesteld binnen de gezinsbenadering.

Naast de inzichten die dit onderzoek oplevert ten aanzien van het centraal stellen van het kind biedt dit onderzoek ook andere inzichten. Zo wordt de visie van de ketenpartners voor de toekomst van de gezinsbenadering besproken, wordt de samenwerking tussen ketenpartners aan het licht gebracht en wordt in het onderzoek aandacht besteed aan de manier waarop privacy een rol speelt binnen de gezinsbenadering. Tevens biedt dit onderzoek ketenpartners inzicht in de rechten die kinderen hebben en de verplichtingen die daarbij horen voor organisaties die beslissingen nemen over een kind.

De maatschappelijke relevantie is een derde kwaliteit. Er is bij dit onderzoek aandacht voor een deel van de samenleving waar over het algemeen niet vaak aandacht voor is. De kinderen van gedetineerden staan centraal in dit onderzoek. Dat ook deze groep kinderen rechten heeft blijkt uit het literatuuronderzoek. Dit onderzoek levert input voor een landelijk beleid ten aanzien van de bescherming van kinderen binnen de gezinsbenadering.

Niet alleen de maatschappelijke relevantie maar ook het moment van onderzoek is een kwaliteit. Dit onderzoek komt op een goed moment voor de ontwikkeling van de gezinsbenadering. Ketenpartners hebben aangegeven veel belang te hebben bij meer kennis over kinderrechten. Voordat het project landelijk wordt uitgerold kan er eerst een concrete werkwijze worden ontwikkeld voor ketenpartners ten aanzien van het rekening houden met kinderrechten.

Een volgende kwaliteit is de hoeveelheid bronnen die voor dit onderzoek is gebruikt. Door dit onderzoek worden bronnen ten aanzien van zowel internationaal als nationaal recht bij elkaar gebracht om samen een invulling te geven aan verschillende kinderrechten.

Een laatste kwaliteit die hier wordt genoemd is het vooronderzoek dat eerder in dit hoofdstuk is beschreven. Door dit vooronderzoek kon er al snel worden gefocust op kinderrechten die relevant zijn voor de gezinsbenadering en kon er meer tijd worden besteed aan het verzamelen van de resultaten in de praktijk.

2.5.2 Beperkingen

Een van de beperkingen van dit onderzoek is dat vanwege de tijd waarbinnen dit onderzoek gedaan is er geen interview is geweest met de AFDN. De orthopedagoog van de AFDN die binnen de PI Veenhuizen werkzaamheden verricht had wellicht waardevolle aanvullingen kunnen geven op de bevindingen van dit onderzoek.

Een beperking die hierbij aansluit is het aantal ketenpartners dat momenteel een rol speelt binnen de gezinsbenadering. Doordat er slechts een beperkt aantal ketenpartners een bijdrage kon leveren aan dit onderzoek is er op een later moment vervolgonderzoek nodig om te achterhalen hoe andere Wij-teams omgaan met kinderrechten binnen de gezinsbenadering en hoe andere ketenpartners die in contact staan met het kind of de gedetineerde vader, zoals VNN, omgaan met kinderrechten.

Een volgende beperking is dat er geen contact is geweest met de Kinderombudsman voor het verstrekken van praktijkvoorbeelden en inzichten in relevante kinderrechten voor de gezinsbenadering. Er is getracht contact te krijgen met de Kinderombudsman, maar helaas is dat niet gelukt.

Hierboven is het vooronderzoek dat eerder is toegelicht benoemd als kwaliteit van dit onderzoek. Dit vooronderzoek is zowel een kwaliteit als een beperking gebleken. Door de kennis die er al was ten aanzien van dit onderzoek was het af en toe lastig geen dingen te veronderstellen en genoeg door te blijven vragen bij interviews.

Een andere beperking heeft te maken met de nationale wet- en regelgeving. In de wet- en regelgeving die nu geldt in Nederland is vrijwel geen rekening gehouden met kinderen in relatie tot gedetineerden. In de Pbw staan bijvoorbeeld geen artikelen die relevant zijn voor de gezinsbenadering. De artikelen uit nationale wet- en regelgeving die in dit onderzoek zijn opgenomen zijn voornamelijk indirect van belang voor de gezinsbenadering.

Een beperking waar tegenaan is gelopen tijdens het uitvoeren van de interviews is het gebrek aan kennis over kinderrechten bij de ketenpartners. Doordat de ketenpartners niet op de hoogte zijn van de meeste kinderrechten die in dit onderzoek aan bod zijn gekomen kon niet elke ketenpartner een concrete werkwijze verwoorden. Hierdoor kon er niet voor elk kinderrecht een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal stond.

Hoofdstuk 3: Normatief en theoretisch kader

In dit hoofdstuk zullen de rechten van kinderen beschreven worden die van belang zijn voor de gezinsbenadering. Er wordt met name aandacht besteed aan de rechten die voortkomen uit het IVRK. De toelichting van het Comité op de artikelen zoals ze staan in het IVRK zal hierbij worden meegenomen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen internationaal recht en de manier waarop Nederland het IVRK heeft overgenomen. Naast het IVRK zijn ook andere wetten onderzocht op rechten van kinderen, waaronder de Jeugdwet, het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering en het Burgerlijk Wetboek. De kinderrechten die in deze wetten worden genoemd vallen terug op de rechten beschreven in het IVRK. Voor elk recht uit het IVRK dat in dit hoofdstuk behandeld wordt zal ook de nationale wetgeving worden meegenomen ten aanzien van het specifieke recht.

3.1 IVRK algemeen

Lang voordat het IVRK zoals het tegenwoordig bekend is werd aangenomen waren er al discussies over de rechten van kinderen. De aanleiding voor deze discussie in Europa was de Eerste Wereldoorlog en de ellende die kinderen toen hebben meegemaakt. Voordat de VN in 1945 werd opgericht naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog was er de zogeheten Volkenbond. In 1924 schreef deze Volkenbond in Genève de Verklaring van de Rechten van het Kind, het eerste officiële kinderrechtendocument.¹² Een Verklaring dat is opgesteld door de VN is niet juridisch bindend. Dit houdt in dat landen niet kunnen worden aangesproken als ze zich niet houden aan de regels die in de Verklaring staan. Daarom kwam de regering van Polen met het idee om van de Verklaring van de Rechten van het Kind een juridisch bindend verdrag te maken.¹³

Op 20 november 1989 werd naar aanleiding van dat initiatief het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind unaniem aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN. Op de Verenigde Staten na heeft elk land ter wereld het IVRK inmiddels geratificeerd, hiermee is dit het meest geratificeerde VN-Verdrag ooit. In Nederland trad het IVRK in 1995 in werking.¹⁴

Het was de bedoeling dat het IVRK zo alomvattend mogelijk zou zijn. Daarom zijn er zowel materiële als immateriële rechten in opgenomen en politieke, economische, sociale, burgerlijke en culturele rechten. Zoals uit artikel 1 en 2 IVRK blijkt geldt het IVRK voor ieder kind die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, zonder uitzondering.

Het IVRK bestaat uit drie delen: in het eerste deel zijn de rechten van het kind opgenomen, waaronder het recht op overleven en ontwikkeling, het participatierecht en het non-discriminatiebeginsel. In deel twee staan de regels omtrent toezicht op de naleving van het Verdrag. In dit deel worden onder andere de vijfjaarlijkse rapportageverplichting en het VN-Kinderrechtencomité genoemd. Over het Comité wordt hier onder meer uitgelegd. Het derde en laatste deel van het Verdrag regelt de technische zaken wetende de ondertekening, de bekrachtiging, de toetreding, de inwerkingtreding, de wijzigingen, de voorbehouden en de opzegging van het Verdrag.¹⁵

Wat het IVRK uniek maakt is dat het het enige verdrag is waarbij alle rechten van kinderen gebundeld zijn in één verdrag. Zoals eerder beschreven zijn niet alleen de burgerlijke en politieke rechten erin opgenomen, maar ook de economische, sociale en culturele rechten krijgen een plaats in het Verdrag. Het IVRK moet in samenhang met andere verdragen en in de internationale en regionale context worden gelezen. Een voorbeeld van een verdrag dat vaak in combinatie met het IVRK

¹² Defense for Children, onbekend. Zie ook *Kamerstukken II 1992/93*, 22 855, nr. 3, p. 1.

¹³ Defense for Children, onbekend.

¹⁴ Unicef, onbekend.

¹⁵ *Kamerstukken II 1992/93*, 22 855, nr. 3, p. 3, 4.

aangehaald wordt is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). In dit verdrag staan geen specifieke kinderrechten, maar wel rechten die voor alle mensen gelden. Met name artikel 8 EVRM is een veel gebruikt artikel. In dit artikel wordt het recht op eerbiediging van het privé- of familieleven gewaarborgd.¹⁶

In het IVRK is een bepaling opgenomen ten aanzien van de samenhang tussen het IVRK en andere internationale verdragen. In artikel 41 IVRK staat namelijk het volgende: *‘Geen enkele bepaling van dit Verdrag tast bepalingen aan die meer bijdragen tot de verwezenlijking van de rechten van het kind en die zijn vervat in: a.het recht van een Staat die partij is; of b.het in die Staat geldende internationale recht.’*

Hieruit valt op te maken dat bepalingen van internationale of nationale wetgeving die het kind meer bescherming bieden dan de bepalingen van het IVRK boven deze bepalingen van het IVRK gaan. Het IVRK is juridisch bindend voor de landen die het hebben geratificeerd, dit houdt in dat de Staten die partij zijn de verplichting hebben het Verdrag uit te voeren.¹⁷

Om toezicht te houden op het IVRK is er een VN-Kinderrechtencomité ingesteld zoals al eerder genoemd. Het Comité bestaat uit 18 onafhankelijke deskundigen die door de verdragsstaten zijn gekozen. Het Comité kan aanbevelingen doen aan een regering, zoals bijvoorbeeld aanbevelingen in het kader van verbeteringen ten opzichte van de kinderrechten.¹⁸ Elk land moet twee jaar na de ratificatie van het IVRK een rapport uitbrengen over de implementatie van het Verdrag in het desbetreffende land. Vanaf dat moment brengt het land elke vijf jaar een rapport uit waarin staat hoe het IVRK is toegepast. Dit rapport wordt besproken door het Comité en vervolgens kunnen er aanbevelingen gedaan worden aan het land voor verdere implementatie of ter verbetering van de uitvoering van het Verdrag.¹⁹

3.1.1 Doorwerking IVRK in Nederland

Doordat Nederland het IVRK geratificeerd heeft, heeft de regering van Nederland een juridische verplichting om het IVRK toe te passen. Deze ratificatie betekent ook dat Nederland de toezicht van het Comité zoals hierboven is beschreven erkent. Vanuit die erkenning moet Nederland zich elke vijf jaar verantwoorden ten aanzien van de toepassing van het Verdrag. Voor de toepassing van het IVRK in concrete zaken is het van belang of het desbetreffende artikel rechtstreekse werking heeft.²⁰ De rechtstreekse werking is van belang omdat dit er voor zorgt dat particulieren een beroep op het artikel kunnen doen voor de nationale en Europese rechter. Dit is vastgesteld door het Hof van Justitie in het arrest Van Gend en Loos van 5 februari 1963. Uit deze rechterlijke uitspraak blijkt dat Europese Verdragen niet alleen verplichtingen meebrengen voor Staten die zich hebben aangesloten bij het verdrag, maar ook voor de burgers van de Staten indien aan het verdrag of een artikel uit het verdrag rechtstreekse werking is toegekend.²¹

In de Nederlandse Grondwet is het een en ander vastgelegd over de doorwerking van internationale verdragen. In artikel 93 van de Grondwet is vastgelegd dat bepalingen die in verdragen van volkenrechtelijke organisaties staan en die naar inhoud een ieder kunnen verbinden een verbindende werking hebben zodra deze bekend zijn gemaakt. Er wordt gekeken naar de aard, inhoud, formulering en de strekking van een bepaling. Bedoelingen van de opstellers van het verdrag en de Nederlandse wetgevers die een rol hebben gespeeld bij de ratificatie van het verdrag worden meegewogen. Er wordt eveneens gekeken naar de uitvoeringsmogelijkheden en de mogelijkheden

¹⁶ Artikel 8 EVRM.

¹⁷ Meuwese, Blaak & Kaandorp 2005, p. 1, 27, zie ook *Kamerstukken II* 1992/93, 22 855, nr. 3, p. 6.

¹⁸ Defense for Children, onbekend.

¹⁹ Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2016, p. 307.

²⁰ Meuwese, Blaak & Kaandorp 2005, p. 15.

²¹ HvJ 5 februari 1963, ECLI:EU:C:1963:1

om de norm binnen het Nederlandse recht rechtstreeks te kunnen laten werken.²² Artikel 94 van de Grondwet voegt daar aan toe dat nationale wetgeving geen toepassing vindt indien deze toepassing niet in overeenstemming is met een ieder verbindende bepaling van een verdrag.²³ Op grond van artikel 93 GW hebben de artikelen die in het IVRK staan in principe een rechtstreekse werking. Uiteindelijk heeft de Nederlandse rechter wel het laatste woord als het gaat om de rechtstreekse werking van de artikelen in specifieke gevallen.²⁴

Uit de ratificatie van het IVRK door Nederland in 1995 blijkt dat het grootste gedeelte van de tekst zoals het is vastgelegd in het IVRK rechtstreeks is overgenomen. Het IVRK maakt officieel deel uit van de Nederlandse wet- en regelgeving.

Er zijn slechts een paar aantekeningen gemaakt bij een drietal artikelen, te weten artikel 26, artikel 37 en artikel 40 IVRK. In deze artikelen gaat het respectievelijk over het recht op sociale zekerheid, de mogelijkheid om kinderen vanaf 16 jaar te berechten volgens het volwassenenstrafrecht en over de berechting van minderjarigen.²⁵ Deze artikelen zijn niet specifiek van belang voor de gezinsbenadering, daarom zal hier niet verder op in worden gegaan. Voor de overige bepalingen geldt, indien de Nederlandse rechter hier mee instemt, een rechtstreekse werking.

In de paragraaf ten aanzien van de nationale context van elk afzonderlijk recht zal aan de orde komen in hoeverre verschillende rechtbanken in Nederland rechtstreekse werking toekennen aan het recht.

3.1.2 Inhoud van het IVRK

Het IVRK beschrijft een viertal grondbeginselen. Deze grondbeginselen zijn het non-discriminatiebeginsel, het in acht nemen van het belang van het kind, het participatierecht en het recht op overleven en ontwikkeling.

Het non-discriminatiebeginsel dat wordt beschreven in artikel 2 lid 1 IVRK houdt in dat de rechten zoals ze staan in het IVRK voor elk kind gelden, zonder onderscheid. Artikel 2 lid 2 stelt dat de Staten die partij zijn alle passende maatregelen nemen om te waarborgen dat het kind wordt beschermd tegen alle vormen van discriminatie of bestraffing vanwege de omstandigheden, activiteiten, meningen geuit door of de overtuigingen van de ouders, wettige voogden of familieleden van het kind.²⁶

Het recht op overleven en ontwikkeling is vastgelegd in artikel 6 IVRK. Hierin staat dat de Staten die partij zijn erkennen dat het kind recht heeft op leven en dat deze Staten in de ruimst mogelijke mate de mogelijkheden tot overleven en de ontwikkeling van het kind waarborgen.²⁷ Kinderen moeten in een veilige omgeving kunnen opgroeien met voldoende eten en drinken en waar ze de mogelijkheid hebben om naar school te gaan.

Met name het participatierecht en het in acht nemen van het belang van het kind zijn relevant voor de gezinsbenadering. Daarnaast is ook de bepaling die is vastgelegd in artikel 9 van het IVRK van belang voor de gezinsbenadering. In artikel 9 van het IVRK is het recht op informatie over een ouder die onvrijwillig gescheiden is van zijn kind en het recht op omgang met beide ouders bepaald. Aangezien dit de rechten uit het IVRK zijn die voornamelijk voor zullen komen bij de

²² Meuwese, Blaak & Kaandorp 2005, p. 16.

²³ Artikel 93 en 94 Grondwet.

²⁴ *Kamerstukken II 1992/93*, 22 855, nr. 3, p. 8, 9.

²⁵ *Trb.* 1995, 92, zie ook *Kamerstukken II 1992/93*, 22 855, nr. 3, p. 7.

²⁶ Artikel 2 IVRK.

²⁷ Artikel 6 IVRK.

gezinsbenadering zal op deze rechten verder in worden gegaan in de hieronder beschreven paragrafen.

3.2 Het belang van het kind

Het grondbeginsel dat betrekking heeft op het belang van het kind is vastgelegd in artikel 3 IVRK. In dit artikel staat dat bij alle maatregelen die het kind betreffen, het belang van het kind voorop moet staan. Het is hierbij niet relevant wat voor soort organisatie deze maatregel treft. Dit is van groot belang voor de gezinsbenadering, aangezien bij dit project met verschillende organisaties wordt samengewerkt. Elke organisatie die onderdeel uitmaakt van het project gezinsbenadering en een beslissing neemt ten aanzien van een kind moet dus voorafgaand aan deze beslissing een belangenafweging maken. Dit geldt voor zowel de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden als voor de Veiligheidshuizen Friesland en Groningen en het Wij-team Groningen en alle andere partijen die betrokken zijn.

‘Het belang van het kind’ is een complex begrip. In deze subparagraaf wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘het belang van het kind’ in internationale context en in nationale context. Onder de nationale context valt zowel nationale wetgeving als uitspraken van verschillende rechtbanken en literatuur.

3.2.1 Het belang van het kind in internationale context

Zoals eerder beschreven is ‘het belang van het kind’ een vaakvoorkomend, complex begrip. Om artikel 3 IVRK te verduidelijken heeft het Comité een toelichting geschreven op de betekenis van ‘het belang van het kind’. In het veertiende General Comment beschrijft het Comité elementen die relevant zijn bij het beoordelen en bepalen of een beslissing of maatregel in het belang van het kind is. In dit document wordt onder andere aangegeven dat dit artikel in relatie tot alle andere begrippen in het IVRK gelezen moet worden en dat het belang van het kind altijd per individu beoordeeld moet worden.²⁸

Het belang van het kind is erop gericht dat kinderen volledig en effectief gebruik kunnen maken van de rechten die voortvloeien uit het IVRK en het is gericht op een zo goed mogelijke ontwikkeling. Wat voorop staat is dat de invulling die een volwassene geeft aan het belang van het kind niet boven het respecteren van de vastgelegde rechten kan gaan. De rechten van het kind zoals ze staan in het IVRK staan voorop en een negatieve interpretatie van het belang van het kind kan deze rechten niet in de weg staan. Aantekening hierbij is dat alle rechten van gelijke waarde zijn; er is geen hiërarchie in de rechten van het kind.²⁹

Het Comité legt uit dat het belang van het kind bestaat uit drie verschillende onderdelen: een substantief recht, een fundamenteel, interpreteerbaar juridisch recht en een onderdeel ten aanzien van de procedure.

Het substantieve recht houdt in dat elk kind recht heeft op een evaluatie van zijn of haar belang voordat een beslissing wordt genomen. Het belang van het kind is de belangrijkste overweging wanneer er meerdere beslissingen genomen gaan worden ten aanzien van het kind. Dit substantieve recht is een garantie dat het belang van het kind de basis is van elke beslissing, hierbij is het niet relevant of het gaat om een beslissing ten aanzien van een kind als individu, kinderen als groep of kinderen in het algemeen.

²⁸ General Comment nr 14, p. 3.

²⁹ General Comment nr 14, p. 3.

Het fundamentele, interpreteerbare juridische recht heeft betrekking op juridische acties die genomen kunnen worden ten aanzien van het kind. Wanneer een wet of artikel op meerdere manieren te interpreteren is dan wordt de interpretatie gekozen die het meest in het belang van het kind is.

Het laatste onderdeel dat het Comité omschrijft heeft betrekking op de procedures die gehanteerd worden omtrent kinderen. Elke keer dat er een beslissing genomen gaat worden ten aanzien van een kind als individu, een groep kinderen of kinderen in het algemeen, dan moet het proces een evaluatie omvatten van het mogelijke effect dat deze beslissing kan hebben op het kind of de kinderen. De motivatie die gepaard gaat met de beslissing moet ook uitgebreid aantonen dat het belang van het kind voorop heeft gestaan en op welke manier dit belang is overwogen.³⁰

In de General Comment geeft het Comité aan dat er slechts een kader geschetst wordt voor het beoordelen of een dergelijke beslissing in het belang van het kind is, er wordt specifiek benadrukt dat het geen vast antwoord is op de vraag wat het beste is voor het kind.³¹ Er is ook niet één definitie van wat precies 'het belang van het kind' is, dit is voor elk kind verschillend en verandert ook met de tijd.

3.2.2 Het belang van het kind in nationale context

In deze subparagraaf wordt gekeken hoe er in Nederland om wordt gegaan met artikel 3 IVRK. Er wordt zowel naar literatuur als naar Nederlandse wetgeving en rechtspraak gekeken. Verschillende rechtbanken hebben artikel 3 IVRK geïnterpreteerd en er wel of geen rechtstreekse werking aan toegekend. In Nederlandse wetgeving wordt 'het belang van het kind' opgenomen in verschillende artikelen die hier aan de orde zullen komen.

3.2.2.1 Doorwerking

Liefwaard en Doek (2015) besteden in hun boek veel aandacht aan de doorwerking van het IVRK in Nederland. Een van de conclusies die getrokken wordt is dat het per rechtsgebied verschilt of artikel 3 IVRK rechtstreekse werking heeft. Met name bij het jeugdrecht en familierecht wordt het belang van het kind expliciet genoemd als criterium voordat een beslissing genomen kan worden. Bij het jeugdstrafrecht en immigratierecht daarentegen speelt ook de nationale veiligheid een grote rol en dat gaat niet altijd samen. Er wordt bij zaken ten aanzien van familierecht, kindbeschermingsrecht of jeugdstrafrecht wel altijd een expert ingeschakeld die de rechter informeert over de belangen van het kind.³² In deze subparagraaf worden dan ook verschillende rechtsgebieden genoemd waarbij het belang van het kind een rol speelt in de artikelen.

In verscheidene uitspraken heeft de rechtbank toelichting gegeven op de rechtstreekse werking van artikel 3 IVRK. De Graaf et al. (2012) schrijven dat het belang van het kind het meest genoemde artikel uit het IVRK is in rechtszaken in de periode van januari 2002 tot september 2011. In het grootste gedeelte van deze rechtszaken werd artikel 3 in combinatie met andere artikelen uit het IVRK aangehaald. Een aantal keer wordt door de rechter de rechtstreekse werking van het artikel expliciet genoemd en in andere gevallen valt dit af te leiden uit de uitspraak. Artikel 3 wordt rechtstreeks toegepast in de genoemde zaken wanneer er sprake is van strijdigheid met nationale bepalingen of wanneer het nationale recht buiten toepassing wordt gelaten.³³

In een uitspraak van de Raad van State (hierna: RvS) van 7 februari 2012 wordt beschreven dat artikel 3 IVRK tot op zekere hoogte rechtstreekse werking heeft. Het heeft rechtstreekse werking voor zover het gaat om het in acht nemen van de belangen van het desbetreffende kind bij alle maatregelen die genomen worden ten aanzien van kinderen. Verder stelt de RvS dat het eerste lid van artikel 3 IVRK,

³⁰ General Comment nr 14, p. 4.

³¹ General Comment nr 14, p. 5.

³² Liefwaard & Doek 2015, p. 102.

³³ De Graaf e.a. 2012, p. 11.

gelet op de formulering, geen norm bevat die zonder verdere uitwerking in nationale wet- en regelgeving door de rechter rechtstreeks toepasbaar is. Hier wordt in de uitspraak aan toegevoegd dat de bestuursrechter wel hoort te toetsen of het bestuursorgaan voldoende rekening heeft gehouden met de belangen van het kind en daarmee bij de uitoefening van zijn bevoegdheden binnen de grenzen van het recht is gebleven. Het gaat in deze uitspraak niet zozeer om artikel 3 IVRK alswel om artikel 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Dit artikel beschrijft in lid 2 dat de belangen van kinderen overwogen moeten worden bij alle handelingen aangaande kinderen.³⁴ Dit artikel is dan ook gebaseerd op onder andere artikel 3 IVRK en daarom is deze uitspraak hier toepasbaar.

Eerder al in een uitspraak van de Rechtbank Utrecht op 27 september 2010 stelt de rechter dat artikel 3 IVRK rechtstreekse werking toekomt. Deze uitspraak heeft betrekking op het personen- en familierecht en wordt dan ook gedaan door een kinderrechter. Het gaat in deze uitspraak om het verzoek van de moeder van de minderjarige kinderen om verandering van de instelling waar de kinderen onder toezicht staan. De kinderrechter stelt dat dit direct het belang van de kinderen raakt en dat daarom getoetst moet worden aan artikel 3 IVRK. De kinderrechter overweegt dat artikel 3 de kernbepaling is van het IVRK en dat uit deze bepaling alle andere bepalingen van het IVRK voortvloeien. De kinderrechter overweegt daarom dat artikel 3 naar haar aard, inhoud en strekking een rechtstreekse werking heeft. Artikel 94 Gw wordt hierbij aangehaald. Uit dit artikel valt op te maken dat nationale bepalingen die in strijd zijn met artikel 3 IVRK buiten toepassing gelaten dienen te worden.³⁵

Meer recent heeft het Gerechtshof 's Hertogenbosch (hierna: het hof) op 27 september 2018 eveneens een uitspraak gedaan waarbij getoetst werd aan onder andere artikel 3 IVRK. In deze zaak gaat het om vier minderjarige kinderen die in twee verschillende pleeggezinnen zijn ondergebracht en waarvan de ouders nu verzoeken de uithuisplaatsing te beëindigen om zelf weer voor hun kinderen te kunnen zorgen. In bovenstaande zaken heeft de rechter specifiek benoemd dat artikel 3 IVRK een rechtstreekse werking heeft. In deze zaak wordt het niet op die manier benoemd, maar valt het op te maken uit de overwegingen van het hof. Zo heeft de rechtbank onder andere gesteld dat de ontwikkelingsbelangen prevaleren boven de wens van de ouders om de opvoeding van de kinderen op zich te nemen. Het hof overweegt vanuit verschillende perspectieven de belangen van de kinderen. Er wordt overwogen dat de kinderen in de pleeggezinnen in een veilige omgeving opgroeien, maar daarnaast wordt ook gesteld dat de kinderen aangeven de ouders te missen en dat het goed zou zijn als de kinderen ook onderling meer contact zouden hebben. Het hof wijst op artikel 3 IVRK en wat daaruit voortvloeit, namelijk dat het belang van het kind altijd de eerste overweging vormt bij alle maatregelen die getroffen worden ten aanzien van het desbetreffende kind.³⁶ Uit dit alles valt op te maken dat het hof een rechtstreekse werking toekend aan artikel 3 IVRK, ook al wordt dat niet daadwerkelijk zo beschreven.

Uit alle bovenstaande uitspraken blijkt dat artikel 3 IVRK in het algemeen rechtstreeks overgenomen kan worden in de Nederlandse rechtspraak, hoewel de rechter uiteindelijk wel het laatste woord heeft hierover. Uit de uitspraken blijkt dat in ieder geval altijd het belang van het kind moet worden afgewogen voordat er een beslissing wordt genomen ten aanzien van een kind.

3.2.2.2 Inhoud

In de nationale wetgeving is daarnaast ook een aantal artikelen opgenomen die voor specifieke situaties benadrukt dat het belang van het kind voorop moet staan. De meeste van deze artikelen zullen niet van toepassing zijn binnen de gezinsbenadering. Om die reden zal hieronder het deel van

³⁴ RvS 7 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3716

³⁵ Rb Utrecht 27 september 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BP5703

³⁶ Hof 's Hertogenbosch 27 september 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:3994

de artikelen uitgewerkt worden die mogelijk wel van belang kunnen zijn voor gezinnen die deelnemen aan de gezinsbenadering.

Een van de artikelen waarin invulling wordt gegeven aan het voorop stellen van het belang van het kind staat in Burgerlijk Wetboek, boek één. Het gaat in artikel 1:250 BW om het toewijzen van een bijzonder curator door de rechtbank. Deze bijzondere curator kan de minderjarige vertegenwoordigen indien de rechtbank dit in het belang van het kind noodzakelijk acht vanwege conflicterende belangen. Het gaat hier dan om belangen van de gezaghebbende die in strijd zijn met de belangen van de minderjarige in zaken die gaan om de verzorging en opvoeding of het vermogen van de minderjarige.³⁷

Dit kan zich ook voordoen bij gezinnen die deelnemen aan de gezinsbenadering. De ouder of ouders die het gezag hebben over het kind kunnen belangen behartigen die niet overeenkomen met de belangen van de minderjarige. In zo'n geval kan de rechter overeenkomstig het hierboven genoemde een bijzonder curator toewijzen aan de minderjarige.

Voor de gezinnen waarbij beide ouders het gezag hebben over het minderjarige kind is ook een en ander geregeld ten aanzien van het belang van het kind. Artikel 1:253a lid 1 BW beschrijft dat de rechtbank een beslissing neemt die haar in het belang van het kind wenselijk lijkt als het gaat om geschillen die voortkomen uit de gezamenlijke uitoefening van het gezag ten aanzien van het minderjarige kind.³⁸

Dit komt ook voor bij de gezinsbenadering. Het komt bijvoorbeeld voor dat ouders het niet eens zijn over het wel of niet deelnemen aan de gezinsbenadering of het wel of niet onderhouden van contact zolang de vader in detentie zit. In deze gevallen of wanneer zich andere geschillen voordoen kan de rechter een beslissing nemen die het meest in het belang van het kind is.

In sommige gevallen staan de kinderen van de gedetineerde vader onder toezicht. Er kunnen zich geschillen voordoen ten aanzien van de uitvoering van de ondertoezichtstelling van de minderjarige. Deze geschillen kunnen voorgelegd worden aan de kinderrechter. Hierover legt boek één van het Burgerlijk Wetboek vast dat de kinderrechter ook bij de beslissingen die in een dergelijke situatie genomen worden, de beslissing neemt die door hem in het belang van het kind het meest wenselijk wordt geacht.³⁹

Er zijn situaties denkbaar waarbij het minderjarige kind van de gedetineerde slachtoffer is in de zaak. Het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv) regelt hierover een en ander ten aanzien van de waarborging van het belang van het kind. Met name ten aanzien van het spreekrecht van slachtoffers zijn er verschillende zaken geregeld die het belang van het kind waarborgen. Artikel 51e Sv regelt dit spreekrecht voor slachtoffers. Lid 2 stelt dat slachtoffers van misdrijven die eerder in het artikel worden genoemd ter terechtzitting spreekrecht hebben. In lid 3 wordt beschreven dat dit spreekrecht beperkt of ontzegd kan worden indien het in strijd is met het belang van het minderjarige slachtoffer. Lid 6 voegt hieraan toe dat de wettelijke vertegenwoordiger van de minderjarige die jonger is dan twaalf het spreekrecht kan uitoefenen indien deze vertegenwoordiging niet in strijd is met het belang van de minderjarige.⁴⁰

De laatste artikelen die hier worden toegelicht staan in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: Rv). Artikel 810 en 810a hebben betrekking op het belang van het kind. In deze artikelen gaat

³⁷ Artikel 1:250 BW.

³⁸ Artikel 1:253a lid 1 BW.

³⁹ Artikel 1:262b BW.

⁴⁰ Artikel 51e lid 2, 3 en 6 Sv.

het over inwinnen van informatie door de rechtbank. Zoals hierboven beschreven zijn er verschillende situaties denkbaar die zich kunnen voordoen binnen de gezinsbenadering waarbij door een rechter een beslissing genomen wordt ten aanzien van een kind.

Lid 1 en 2 van artikel 810 beschrijven dat de rechter in zaken betreffende minderjarige kinderen informatie kan inwinnen bij de Raad voor de Kinderbescherming indien de rechter dit naar oordeel van de belangen van de minderjarige noodzakelijk acht. De Raad voor de Kinderbescherming kan hiervoor schriftelijk de rechtbank informeren of ter terechtzitting verschijnen indien de Raad dit met het oog op de beoordeling van de belangen noodzakelijk acht.⁴¹

In alle bovenstaande artikelen is het belang van de minderjarige voor specifieke situaties vastgelegd. In een groot aantal niet-genoemde artikelen is het belang van het kind eveneens opgenomen, maar niet concreet genoemd. Over het algemeen neemt de rechtbank voor het nemen van een beslissing in zaken aangaande een minderjarige altijd het belang van het kind in acht. Zoals eerder in dit hoofdstuk beschreven moet niet alleen de rechtbank het belang van het kind in acht nemen voor het nemen van een beslissing, maar ook alle andere organisaties die een beslissing nemen ten aanzien van een kind moeten dit belang in acht nemen.

3.2.3 Het belang van het kind en de gezinsbenadering

Zoals uit al het bovenstaande blijkt is het belang van het kind een van de meest voorname afwegingen voordat er een beslissing ten aanzien van het kind genomen kan worden.

Voor de gezinsbenadering kan dit inhouden dat er uitgebreid onderzocht moet worden in hoeverre het voor het kind wenselijk is om contact met de gedetineerde vader op te bouwen of te onderhouden. Belangrijke afwegingen hierbij zijn de mate waarin dit contact de ontwikkeling van het kind bevordert en welke vorm van contact het meest in het belang van het kind is. Hierbij zijn ook situaties denkbaar dat het belang van het kind niet overeen zal komen met de wensen van een van beide of beide ouders. De situatie zal dan vanuit verschillende perspectieven moeten worden bekeken om vast te stellen welke beslissing het meest past bij het belang van het kind.

3.3 Participatierecht

Het tweede grondbeginsel dat hier beschreven zal worden heeft betrekking op het recht van kinderen om hun mening te geven ten aanzien van alle zaken die hen aangaan. Dit recht om gehoord te worden, ook wel participatierecht genoemd, is beschreven in artikel 12 IVRK.⁴² In de eerste subparagraaf wordt toegelicht wat het Comité schrijft over het participatierecht en op welke manier het participatierecht van artikel 12 IVRK in internationale context geïnterpreteerd wordt. Vervolgens zal er gekeken worden op welke manier het participatierecht zijn plaats vindt in het nationale recht en de nationale rechtspraak. Als laatste zal gekeken worden hoe het participatierecht invloed heeft op de gezinsbenadering.

3.3.1 Participatierecht in internationale context

In artikel 12 IVRK staat het volgende *‘1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.*

2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.’

⁴¹ Artikel 810 lid 1 en 2 en 810a Rv.

⁴² Artikel 12 IVRK.

Dit houdt kort gezegd in dat kinderen bij zaken die het kind betreffen het recht hebben hun mening te vormen en te uiten. Het Comité geeft nadere toelichting op dit recht in het twaalfde General Comment. Het Comité geeft aan dat bij het participatierecht een onderscheid gemaakt moet worden tussen het kind als individu en kinderen als groep. Artikel 12 IVRK heeft betrekking op zowel het kind als individu als op de rechtspositie van kinderen als groep. Er wordt in dit artikel geen limitatieve opsomming gegeven over de zaken die de kinderen aangaan. Hoe ruimer het begrip geïnterpreteerd wordt, des te groter is de betrokkenheid van het kind bij het maatschappelijk leven. Het vergroten van deze maatschappelijke betrokkenheid van kinderen is dan ook één van de doelen die het Comité wil bereiken met de toekenning van dit recht.⁴³ Uit artikel 12 IVRK blijkt wel dat er rekening gehouden moet worden met de leeftijd en de ontwikkeling van het kind. Daarnaast moet er rekening gehouden worden met de aard en de ernst van de zaak waarbij het kind betrokken wordt.

Artikel 12 IVRK is een van de vier grondbeginselen van het IVRK. Het Comité stelt daarom dat het artikel niet alleen een op zichzelf staand recht is, maar dat het ook moet worden gebruikt om andere rechten van het IVRK te interpreteren en implementeren.⁴⁴

Het Comité geeft een stappenplan voor de implementatie van dit participatierecht om het zo effectief mogelijk te laten zijn. Uit dit stappenplan blijkt onder andere dat het kind geïnformeerd moet worden over het feit dat het een participatierecht heeft. In dit stappenplan wordt verder beschreven dat alle processen waarin een kind of kinderen onderdeel zijn transparant en informatief moeten zijn, verder mag een kind nooit gedwongen worden zijn of haar mening te laten horen, het is op basis van vrijwilligheid. Daarnaast moet er met respect om worden gegaan met de meningen van het kind en moet het gaan om situaties die daadwerkelijk relevant zijn voor hun verdere leven. De omgeving waarin een kind zijn of haar mening kan uiten en de methodes die er gebruikt worden moeten kindvriendelijk zijn en alle kinderen moeten de kans krijgen hun mening te uiten, zonder discriminatie om wat voor reden dan ook. Volwassenen die om het kind heen staan moeten training krijgen hoe met dergelijke situaties om gegaan kan worden en ook kinderen moeten hierin geoefend worden. In sommige situaties kan het horen van een kind risico's met zich meebrengen, indien hiervan sprake is moet er alles aan gedaan worden deze risico's te verminderen en zorgen voor zoveel mogelijk veiligheid voor het kind. De laatste stap die wordt beschreven regelt het vervolg dat gegeven moet worden aan de participatie van het kind. Het kind moet geïnformeerd worden over de manier waarop zijn of haar mening de uitkomsten van de beslissing of maatregelen beïnvloedt heeft en op welke manier zijn of haar mening is geïnterpreteerd.⁴⁵

3.3.2 Participatierecht in nationale context

In deze subparagraaf wordt de Nederlandse wetgeving geraadpleegd voor de invulling die gegeven wordt aan het participatierecht. De interpretatie van dit recht door rechters zal ook aan de orde komen.

3.3.2.1 Doorwerking

Verdragsbepalingen van het IVRK moeten vaak in samenhang met elkaar gelezen worden. Eerder is de samenhang tussen artikel 12 en artikel 3 IVRK al gebleken uit een uitspraak van de Hoge Raad van 1 november 2013. In een uitspraak van de rechtbank Maastricht van 8 februari 2002 gaat het over het wel of niet verlengen van een ondertoezichtstelling van de minderjarige. In deze uitspraak wordt opnieuw op zowel artikel 12 IVRK als op artikel 3 IVRK een beroep gedaan. De rechtbank bepaalt hierover dat niet alleen de kinderrechter de plicht heeft de minderjarige te horen, maar ook andere (overheids-)instanties dienen het kind in de gelegenheid te stellen zijn of haar mening te uiten.⁴⁶ Dit

⁴³ General Comment nr 12, p. 5, 6.

⁴⁴ General Comment nr 12, p. 3.

⁴⁵ General Comment nr 12, p. 26, 27.

⁴⁶ Rb Maastricht 8 februari 2002, ECLI:NL:RMAA:2002:AE1345

is van belang voor de gezinsbenadering, waar ook met verschillende (overheids-)instanties wordt samengewerkt. Al deze instanties hebben overeenkomstig deze uitspraak van de rechtbank de verplichting het kind te horen op een manier die passend is voor de leeftijd en de ontwikkeling van het kind.

De Hoge Raad heeft in een uitspraak van 1 november 2013 een en ander geschreven over artikel 809 Rv in samenhang met artikel 12 IVRK. De Hoge Raad stelt dat er van afgezien kan worden een minderjarige in de gelegenheid te stellen zijn mening te uiten indien naar het oordeel van de rechter aannemelijk is dat *'de minderjarige wegens een ernstige lichamelijke of geestelijke stoornis niet in staat is zich een mening te vormen'*. Daar wordt aan toegevoegd dat de rechter ook kan afzien van deze hoorplicht indien het naar zijn oordeel aannemelijk is dat de minderjarige niet gehoord wil worden. Tevens kan hiervan worden afgezien als naar zijn oordeel het bieden van de gelegenheid om het kind te horen de gezondheid van het kind zal schaden.

In andere woorden moet het belang van het kind eerst worden afgewogen alvorens het kind in de gelegenheid te stellen zijn of haar mening te verkondigen. Het kind is uiteindelijk degene die kan aangeven of hij of zij gehoord wil worden, het is voor het kind geen verplichting. Hieruit blijkt de nauwe verbinding die er is tussen artikel 12 en artikel 3 IVRK.⁴⁷

Het Parket bij de Hoge Raad heeft op 26 maart 2010 een zaak behandeld waarin eveneens een link gelegd wordt tussen artikel 12 IVRK en artikel 809 Rv. Het gaat hier om een zaak waarbij de moeder van de minderjarige dochter overlijdt. Er is een discussie gaande over de verblijfplaats van de minderjarige waarin de vader verzoekt tot het plaatsen in een pleeggezin en familie van de moeder verzoekt tot plaatsen van de minderjarige dochter bij een van hen. De overwegingen van de zaak in cassatie hebben betrekking op het horen van de minderjarige. Ten tijde van het hoger beroep had de dochter de leeftijd van twaalf jaar bijna bereikt. Het cassatiemiddel richt zich op het niet direct horen van de minderjarige. Uit de Memorie van Toelichting op de goedkeuringswet van het IVRK blijkt dat de leeftijd van twaalf jaar is aangehouden, omdat daarbij 'het in staat zijn zijn of haar mening te vormen' van artikel 12 IVRK in het algemeen mag worden aangenomen. Een rechter kan een minderjarige horen die de leeftijd van twaalf jaar nog niet heeft bereikt, maar hij kan er ook voor kiezen de minderjarige in de gelegenheid te stellen op een andere manier zijn of haar mening kenbaar te maken. In deze zaak stelt het hof dat de mening van de minderjarige kenbaar is gemaakt doormiddel van uitspraken van zowel de familie van moederszijde als door de vader en de bijzondere curator van de minderjarige. In cassatie wordt de uitspraak van het hof bevestigd als het gaat om het voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 12 IVRK doordat verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van de minderjarige zijn gehoord.⁴⁸

Uit deze uitspraak blijkt dat artikel 12 IVRK rechters dus niet verplicht minderjarigen van jonger dan twaalf te horen, maar dat het ook volstaat als diverse belangenbehartigers en vertegenwoordigers van de minderjarige zijn of haar mening kenbaar maakt aan de rechtbank. Eerder in deze paragraaf is vastgesteld dat niet alleen de rechter de verplichting heeft het kind in de gelegenheid te stellen zijn of haar mening te geven, maar ook andere (overheids-)instanties hebben deze verplichting. Voor de gezinsbenadering houdt dit in dat ketenpartners het kind de gelegenheid moeten bieden zijn of haar mening te uiten. Indien het kind jonger dan twaalf jaar is kunnen ketenpartners er ook voor kiezen verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van de minderjarige te horen. Uit bovenstaande uitspraak blijkt dat in dat geval ook aan de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 12 IVRK is voldaan.

⁴⁷ HR 1 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1084

⁴⁸ Parket bij de Hoge Raad 26 maart 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BL2226

Zoals eerder in dit onderzoek beschreven moet het IVRK vaak in samenhang met andere verdragen gelezen worden. Een voorbeeld hiervan komt naar voren in een uitspraak van de Hoge Raad van 5 december 2014. In deze uitspraak gaat het over artikel 12 IVRK in combinatie met artikel 6 EVRM. De Hoge Raad overweegt het volgende: *'Ingeval de minderjarige niet ingevolge een bijzondere wettelijke bepaling procesbekwaam is of een eigen recht is toegekend op bepaalde stukken (vgl. art. 811 lid 1, aanhef en onder d, Rv), dient hij of zij zich daarvoor te wenden tot zijn of haar wettelijk vertegenwoordiger(s). Indien een minderjarige meent dat zijn of haar belang terzake door de wettelijk vertegenwoordiger(s) onvoldoende wordt behartigd, kan hij of zij aan de rechter bij wie de procedure aanhangig is, verzoeken een bijzondere curator te benoemen. Met die mogelijkheid is het in art. 6 lid 1 EVRM en art. 12 IVRK verankerde recht op toegang tot de rechter voldoende gewaarborgd, mits die mogelijkheid effectief kan worden benut.'* Van dit laatste kan worden uitgegaan volgens de Hoge Raad.⁴⁹ Kort gezegd houdt dit in dat de rechten die zijn vastgelegd in artikel 6 lid 1 EVRM en artikel 12 IVRK voldoende gewaarborgd zijn door de mogelijkheid om een bijzondere curator aan te vragen bij de rechter indien de minderjarige van mening is dat zijn of haar belang onvoldoende is behartigd door de wettelijk vertegenwoordiger.

Binnen de gezinsbenadering kunnen er ook minderjarige kinderen deelnemen die een wettelijk vertegenwoordiger hebben. Indien hij of zij van mening is dat zijn of haar mening niet voldoende is behartigd door deze vertegenwoordiger, dan kan hij of zij een bijzondere curator aanvragen bij de rechter.

3.3.2.2 Inhoud

In de Nederlandse wetgeving is in verschillende rechtsgebieden invulling gegeven aan het participatierecht. Zo stelt artikel 809 Rv dat in zaken omtrent de minderjarige de rechter geen beslissing kan nemen voordat hij de minderjarige van twaalf jaar of ouder in de gelegenheid heeft gesteld zijn of haar mening te geven. Het kind heeft het recht om te participeren in de beslissing. Het artikel voegt hier onder andere aan toe dat ook kinderen die jonger zijn dan twaalf op een door de rechter gekozen manier hun mening kunnen uiten ten aanzien van de desbetreffende beslissing.⁵⁰ Wat betreft de gezinsbenadering sluit dit aan bij datgene dat hierboven is beschreven. Kinderen van gedetineerden die deelnemen aan de gezinsbenadering hebben het recht om gehoord te worden door de rechter indien zij twaalf jaar of ouder zijn alvorens er een beslissing wordt genomen. Indien zij nog geen twaalf jaar zijn kan er een passende vorm worden bedacht door de rechter voor het horen van de mening van de minderjarige.

Indien er bij gezinnen van gedetineerde vaders hulp betrokken is en er een hulpverleningsplan is opgesteld kan artikel 6.1.10 lid 1 sub a Jw geraadpleegd worden ten aanzien van het participatierecht van minderjarigen. Een hulpverleningsplan kan gewijzigd worden. De kinderrechter kan een machtiging, een spoedmachtiging of een voorwaardelijke machtiging verlenen voordat hij een vervallenverklaring van deze wijziging van het hulpverleningsplan doet. Artikel 6.1.10 lid 1 sub a Jw beschrijft het recht van de minderjarige om zijn of haar mening te verkondigen alvorens de kinderrechter deze machtiging verleent.

3.3.3 Het participatierecht en de gezinsbenadering

Het participatierecht is een belangrijk recht voor de gezinsbenadering. Bij de gezinsbenadering worden verscheidene beslissingen genomen die het kind aangaan. Zo wordt in sommige gevallen het contact tussen vader en kind na een lange tijd weer opgebouwd en in andere situaties wordt het contact onderhouden. Vanuit de PI's wordt gefaciliteerd en soms gestimuleerd dat kinderen op bezoek komen bij hun vader in detentie. Overeenkomstig de rechten zoals ze staan in het IVRK zou het kind zelf een stem moeten hebben in de beslissingen die hen aangaan rondom de

⁴⁹ HR 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3535

⁵⁰ Artikel 809 Rv.

gezinsbenadering, tenzij er sprake is van een van de uitzonderingsgevallen die blijken uit de uitspraak van de Hoge Raad van 1 november 2013. Over het algemeen is het onvoldoende om alleen af te gaan op de mening van ouders of verzorgers van het kind. Indien het kind zelf niet in staat is om zijn of haar mening te verkondigen moet overeenkomstig de uitspraak van de Hoge Raad van 26 maart 2010 door verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind de mening van het kind toch ingebracht worden.

3.4 Het recht op omgang en informatie

In artikel 9 IVRK wordt het recht vastgelegd dat betrekking heeft op het scheiden van kinderen van hun ouders tegen hun wil. Hierbij wordt specifiek de inhechtenisneming van een van beide ouders genoemd. Kinderen hebben recht op informatie over waar het afwezige gezinslid zich bevindt indien ze daar om vragen, tenzij het geven van deze informatie het welzijn van het kind kan schaden. Lid 3 van artikel 9 stelt dat het recht van kinderen op regelmatig persoonlijk en rechtstreeks contact met beide ouders geëerbiedigd moet worden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind.⁵¹ In deze subparagraaf wordt uitgewerkt hoe dit recht in internationale context gelezen moet worden en op welke manier het is opgenomen in de nationale wetgeving, rechtspraak en literatuur.

3.4.1 Het recht op omgang en informatie in internationale context

Voor dit onderzoek zijn met name lid 3 en lid 4 van artikel 9 IVRK van belang. Lid 3 heeft betrekking op de omgang met beide ouders. In lid 3 staat: *‘De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind dat van een ouder of beide ouders is gescheiden, op regelmatige basis persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind.’* Hierbij komt ook artikel 3 IVRK wederom ter sprake. Bij het recht van kinderen op omgang met beide ouders moet allereerst overwogen worden of deze omgang in het belang van het kind is.

Lid 4 van artikel 9 stelt het volgende: *‘Indien een dergelijke scheiding voortvloeit uit een maatregel genomen door een Staat die partij is, zoals de inhechtenisneming, gevangenneming, verbanning, deportatie, of uit een maatregel het overlijden ten gevolge hebbend (met inbegrip van overlijden, door welke oorzaak ook, terwijl de betrokkene door de Staat in bewaring wordt gehouden) van één ouder of beide ouders van het kind, verstrekt die Staat, op verzoek, aan de ouders, aan het kind of, indien van toepassing, aan een ander familielid van het kind de noodzakelijke inlichtingen over waar het afwezige lid van het gezin zich bevindt of waar de afwezige leden van het gezin zich bevinden, tenzij het verstrekken van die inlichtingen het welzijn van het kind zou schaden. De Staten die partij zijn, waarborgen voorts dat het indienen van een dergelijk verzoek op zich geen nadelige gevolgen heeft voor de betrokkene(n).’* Kortom, kinderen hebben recht op informatie over de verblijfplaats van hun gedetineerde ouder als zij daarom verzoeken, tenzij deze informatie schadelijk is voor het welzijn van het kind. Hier moet opnieuw eerst een belangenafweging worden gemaakt voordat deze informatie aan het kind gegeven kan worden.

Het Comité heeft over artikel 9 IVRK geen General Comment met nadere toelichting geschreven. Wel is er in verschillende literatuur het een en ander geschreven over de toepassing van dit artikel. Zo merken Meuwese et al. (2005) op dat het expliciete recht van kinderen om niet van zijn of haar ouders gescheiden te worden alleen is vastgelegd in artikel 9 IVRK. De link kan wel gelegd worden tussen artikel 9 IVRK en artikel 8 EVRM, waarin het gezinsleven beschermd wordt.

Het specifieke recht op informatie dat in lid 4 aan bod komt is eveneens vastgelegd in artikel 10 IVRK, echter heeft artikel 10 betrekking op scheiden van ouders en kind waarbij het kind in een ander land woont dan de ouders.⁵²

⁵¹ Artikel 9 IVRK.

⁵² Meuwese, Blaak & Kaandorp 2015.

3.4.2 Het recht op omgang en informatie in nationale context

In deze subparagraaf wordt onderzocht op welke manier het recht op omgang in de nationale context doorwerking vindt en op welke manier er invulling aan is gegeven in de Nederlandse wet- en regelgeving en jurisprudentie.

3.4.2.1 Doorwerking

Uit het onderzoek van De Graaf et al. uit 2015 blijkt dat het per rechtsgebied verschilt hoe vaak er een beroep wordt gedaan op artikel 9 IVRK en in hoeverre er door de rechter een rechtstreekse werking aan toe wordt gekend. Artikel 9 wordt met name in zaken ten aanzien van personen- en familierecht en in vreemdelingenzaken aangehaald, daarom zal daar voornamelijk aandacht aan besteed worden in deze subparagraaf.

De Graaf et al. halen in hun onderzoek twee rechtszaken aan uit 2006 van de rechtbank Groningen. Beide zaken behoren tot het personen- en familierecht en gaan over minderjarigen die in het kader van een ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing alvorens naar een behandelkliniek te gaan eerst 7,5 maand in een opvangkliniek met gesloten setting zijn geplaatst. De rechter bepaalt in beide zaken dat artikel 9 IVRK rechtstreekse werking heeft. De rechtbank gebruikt in beide zaken dezelfde bewoording: *'De rechtbank overweegt dat verdragen rechtstreeks toepasbare rechten voor burgers kunnen bevatten en is met partijen van oordeel dat, voor zover relevant voor deze zaak, de artikelen 9, 37, 40 IVRK en artikel 5 EVRM rechtstreekse werking hebben. De rechtbank laat in het midden of dat ook voor artikel 20 IVRK geldt.'*⁵³

In recente rechtspraak wordt slechts in een aantal gevallen een rechtstreeks beroep gedaan op artikel 9 IVRK. In zaken waarin het gaat om recht op omgang of omgangsregelingen wordt over het algemeen een beroep gedaan op artikel 3 IVRK en artikel 8 EVRM, soms gecombineerd met artikelen uit het Burgerlijk Wetboek, boek één. In de gevallen dat artikel 9 IVRK aan bod komt wordt er meer verondersteld dat er sprake is van een rechtstreekse werking dan dat de rechter dat op die manier benoemt.

Zo ook bij een zaak van de rechtbank Noord-Holland uit 2017. In deze zaak gaat het om een omgangsregeling tussen moeder en haar minderjarige kind die uit huis is geplaatst. Moeder doet onder andere een beroep op artikel 8 EVRM en artikel 9 IVRK. Er wordt door de rechter niet gesproken over de werking van deze artikelen, er wordt alleen op in gegaan in de zin van de toepasbaarheid. In dit geval stelt het hof dat *'de gronden voor (verlenging van) de uithuisplaatsing ten tijde van de bestreden beschikking aanwezig waren en ook thans nog aanwezig zijn. Het betoog van de moeder dat de uithuisplaatsing van [minderjarige] een ongerechtvaardigde inbreuk vormt op het bepaalde in artikel 9 van het IVRK alsmede op het recht op gezinsleven in artikel 8 van het EVRM, treft, gelet op al het voorgaande, geen doel. Het hof acht die inperking gerechtvaardigd teneinde een verdere bedreiging van de ontwikkeling van [minderjarige] af te wenden.'*⁵⁴

Gelet op alle bovenstaande uitspraken kan er worden gesteld dat voor de gezinsbenadering van belang is dat minderjarigen in principe recht hebben op omgang. Bij het beoordelen van dit recht wordt vaak een beroep gedaan op artikel 8 EVRM waarin het recht op 'family life' is vastgelegd. Het recht op informatie over de verblijfplaats van onder andere de gedetineerde ouder dat voornamelijk van belang is voor de gezinsbenadering wordt niet besproken in de Nederlandse rechtspraak, dus daarvoor wordt in dit onderzoek niet vastgesteld of het rechtstreekse werking heeft.

⁵³ Rb Groningen 20 december 2006, ECLI:NL:RBGRO:2006:AZ5794; Rb Groningen 20 december 2006, ECLI:NL:RBGRO:2006:AZ5807

⁵⁴ Rb Noord-Holland 20 december 2017, ECLI:NL:RBNO:2017:10675

3.4.2.2 Inhoud

Het recht op omgang met een of beide ouders of met degene die in nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat is vastgelegd in artikel 1:377a lid 1 BW. In lid 3 van dit artikel staat een limitatieve opsomming van de gronden waarop de rechter het recht op omgang kan ontfeggen. Slechts het feit dat een ouder gedetineerd zit is hierbij niet een van de gronden zoals ook beschreven in het onderzoek van Meijer.⁵⁵ De gronden die genoemd worden zijn: omgang levert ernstig nadeel op voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, de ouder of degene die in nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat moet kennelijk ongeschikt of niet in staat worden geacht tot omgang, het kind dat twaalf jaar of ouder is heeft bij zijn verhoor te kennen gegeven ernstige bezwaren te hebben tegen omgang en de laatste ontfeggingsgrond die wordt genoemd is wanneer omgang anderzijds in strijd is met de zwaarwegende belangen van het kind.⁵⁶ Hier valt uit op te maken dat altijd het belang van het kind voorop moet staan. Slechts wanneer het in strijd is met het belang van het kind of wanneer een ouder onschikt of niet in staat is om contact te onderhouden kan het recht op omgang ontfegd worden.

Belangrijk aan artikel 9 IVRK is dan ook, zo blijkt uit jurisprudentie, dat hoe dan ook elke keer het belang van het kind de eerste afweging moet zijn. Kinderen kunnen niet onvrijwillig van hun ouders gescheiden worden, tenzij deze scheiding noodzakelijk is vanwege zwaarwegende belangen van het kind. Dit geldt hetzelfde voor het recht op omgang met beide ouders. Kinderen hebben recht op omgang met beide ouders, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind. Zoals eerder beschreven is artikel 9 IVRK in de nationale wetgeving opgenomen in artikel 1:377a BW. Dit artikel wordt dan ook in verscheidene zaken aangehaald wanneer het gaat om omgangsrecht tussen ouder en kind. Een voorbeeld van zo'n rechtszaak wordt hieronder verder toegelicht.

In een zaak bij het Parket van de Hoge Raad uit 2013 gaat het om een vader die een omgangsregeling verzoekt met zijn minderjarige dochter. Bij een tussenbeschikking op 15 september 2009 heeft de rechtbank aangegeven dat omgang met beide ouders in beginsel in het belang van het kind is. Bij de bespreking van het cassatiemiddel wordt genoemd dat in het nationale recht artikel 1:377a BW toelaat dat het recht van vader op omgang met zijn dochter beperkt kan worden indien deze omgang in strijd is met de zwaarwegende belangen van de dochter. Artikel 1:377a BW beschrijft een viertal ontfeggingsgronden voor omgang tussen ouder en kind. De rechtbank merkt op dat het bezwaar van de met het gezag belaste ouder tegen omgang tussen de minderjarige en de niet met het gezag belaste ouder geen ontfeggingsgrond is die in het artikel wordt genoemd. Het gaat daarentegen om de zwaarwegende belangen van het kind die niet in het geding moeten komen door de omgang.⁵⁷

Wat valt op te merken naar aanleiding van deze uitspraak is dat artikel 9 lid 3 IVRK verondersteld wordt getoetst te zijn door het bespreken van artikel 1:377a BW.

In een uitspraak van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 13 april 2017 wordt eveneens beschreven dat het recht op omgang tussen ouder en kind zowel in artikel 1:377a BW is vastgelegd als in artikel 9 lid 3 IVRK. Het hof overweegt tevens in deze uitspraak dat een kind en de niet met het gezag belaste ouder in beginsel recht hebben op omgang met elkaar. Hierbij wordt verder beschreven: *'De rechter kan de niet met het gezag belaste ouder het recht op omgang met het kind uitsluitend ontfeggen op de limitatief in artikel 1:377a lid 3 BW opgesomde gronden, alle verband houdend met zwaarwegende belangen van het kind. Indien de met het gezag belaste ouder niet meewerkt aan de totstandkoming of de uitvoering van een omgangsregeling, dan kan de rechter desverlangd een groot aantal maatregelen treffen om die ouder te bewegen tot naleving van zijn*

⁵⁵ Meijer 2014, p. 12.

⁵⁶ Artikel 1:377a lid 1 en 3 BW.

⁵⁷ Parket bij de Hoge Raad 25 oktober 2013, ECLI:NL:PHR:2013:1136

verplichtingen, die corresponderen met het recht op omgang van de andere ouder en het kind met elkaar.⁵⁸

Voor de gezinsbenadering houdt dit in dat het recht op omgang tussen ouder en kind uitsluitend kan worden ontzegt indien dit in strijd is met de zwaarwegende belangen van het kind. Indien de moeder van het kind het gezag heeft en niet wil meewerken aan de totstandkoming of de uitvoering van een omgangsregeling tussen het minderjarige kind en de gedetineerde vader dan kan de rechter maatregelen treffen om de moeder te bewegen toch deze verplichtingen na te leven.

3.4.3 Het recht op omgang en de gezinsbenadering

Voor de gezinsbenadering is artikel 9 IVRK een belangrijk recht van kinderen. Zoals hierboven uitgebreid toegelicht gaat het om zowel recht op omgang met beide ouders als het recht op informatie over de verblijfplaats van de ouder indien deze gedetineerd zit. Hoewel er geen jurisprudentie gevonden is ten aanzien van het recht op informatie over de verblijfplaats van de gedetineerde ouder is er wel het een en ander beschreven over recht op omgang. Hier blijkt al direct dat artikel 9 IVRK verweven is met artikel 3 IVRK ten aanzien van de belangenafweging. Informatie kan niet worden versterkt indien dit schadelijk is voor het welzijn van het kind en omgang tussen ouder en kind kan niet als dit in strijd is met de zwaarwegende belangen van het kind.

Een belangrijke opmerking hierbij kan worden gemaakt naar aanleiding van de zaak van het Parket bij de Hoge Raad van 25 oktober 2013. Bij deze zaak is de link gemaakt tussen het internationale recht, wetende het IVRK en het EVRM en de uitwerking die het nationale recht hieraan gegeven heeft middels artikel 1:377a BW. De opmerking die de rechtbank maakt ten aanzien van de ontzeggingsgronden die staan in dit artikel is van belang voor de gezinsbenadering. Er wordt namelijk genoemd dat bezwaar van een van beide ouders tegen het contact tussen het kind en de andere ouder geen ontzeggingsgrond is. Dit is een situatie die goed denkbaar is binnen het project gezinsbenadering. In een groot aantal situaties is de (ex-)partner van de gedetineerde die het gezag heeft over de kinderen niet direct voorstander van het herstellen of onderhouden van het contact tussen de minderjarige en de gedetineerde vader. In een dergelijke situatie moet er dus, los van het bezwaar van de met het gezag belaste ouder, een afweging worden gemaakt in hoeverre omgang in het belang van het kind is. Hier komt ook direct het participatierecht van artikel 12 IVRK bij, want het kind moet bij zo'n beslissing ook de kans krijgen zijn of haar mening te uiten.

3.5 Conclusie

Concluderend vloeien uit het IVRK drie kinderrechten voort die met name van belang zijn binnen het project gezinsbenadering. Het gaat om de volgende rechten: het belang van het kind moet voorop staan bij elke beslissing aangaande het kind, het kind heeft het recht om zijn of haar mening te laten horen, ook wel het participatierecht genoemd, en het kind heeft recht op omgang met beide ouders en op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van een of beide ouders.

Uit uitspraken van verschillende rechtbanken blijkt dat in elk geval artikel 3 IVRK ten aanzien van het belang van het kind rechtstreekse werking heeft in de Nederlandse wetgeving. Alle organisaties en instanties die beslissingen nemen die het kind betreffen moeten het belang van het kind als eerste overweging hebben. De mening van de ouders is hieraan ondergeschikt.

Ten aanzien van het participatierecht kan worden geconcludeerd dat uit de Memorie van Toelichting op de goedkeuringswet van het IVRK blijkt dat de leeftijd van twaalf jaar moet worden aangehouden voor het horen van een kind, maar dat er wel rekening moet worden gehouden met de leeftijd en de ontwikkeling van het kind en de aard en de ernst van de zaak. De rechtbank kan in een voor de situatie toepasselijke vorm de mening van het kind horen.

⁵⁸ Hof Arnhem-Leeuwarden 13 april 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:3246

3.6 Onderzoekspunten

De onderzoekspunten die voortvloeien uit de theorie hebben betrekking op de manier waarop organisaties omgaan met de rechten zoals ze hierboven beschreven zijn.

Een belangrijk onderzoekspunt voor de gezinsbenadering vloeit voort uit artikel 3 IVRK. Zoals beschreven moet het belang van het kind de eerste afweging vormen voor een beslissing wordt genomen. Wat hier in dit artikel aan wordt toegevoegd is dat het daarbij niet van belang is welke organisatie deze beslissing neemt. In de praktijk moet worden onderzocht in hoeverre organisaties van deze plicht op de hoogte zijn en in hoeverre daar gehoor aan wordt gegeven. Ook als organisaties niet in direct contact staan met het kind, maar wel beslissingen nemen die het kind betreffen moeten zij een belangenafweging ten aanzien van het kind maken. In de interviews zal aan de organisaties worden gevraagd in hoeverre het belang van het kind de eerste afweging vormt voordat zij een beslissing nemen die het kind aangaat.

Het tweede onderzoekspunt komt eveneens voort uit het recht van artikel 3 IVRK. In de General Comment over dit artikel beschrijft het Comité dat het belang van het kind uit drie verschillende onderdelen bestaat: een substantief recht, een fundamenteel, interpreteerbaar juridisch recht en een onderdeel ten aanzien van de procedure. In de praktijk zal worden onderzocht in hoeverre organisaties een onderscheid maken tussen deze onderdelen. Het proces dat hoort bij het nemen van een beslissing moet een evaluatie bevatten van het mogelijke effect dat de beslissing kan hebben op het kind of de kinderen. In de praktijk zal worden onderzocht hoe een beslissing ten aanzien van het kind tot stand komt en of deze evaluatie van de mogelijke effecten onderdeel is van dit proces bij de betrokken partijen. Dit zal worden onderzocht door in de vragenlijst hierover een vraag op te nemen. De antwoorden op deze vraag zullen uitwijzen op welke manier de belangenafweging wordt gemaakt en in hoeverre dit proces een evaluatie van de mogelijke effecten voor het kind bevat.

Voor het participatierecht dat kinderen hebben geldt een informatieplicht. Uit het stappenplan dat het Comité schrijft als verduidelijking voor artikel 12 IVRK blijkt dat het kind moet worden geïnformeerd over het feit dat het een participatierecht heeft. In de praktijk zal worden onderzocht in hoeverre ketenpartners van de gezinsbenadering hier gehoor aan geven. Dit zal worden onderzocht door de ketenpartners allereerst te vragen in hoeverre zij op de hoogte zijn van dit participatierecht. Vervolgens zal de ketenpartners worden gevraagd hoe er met dit recht omgegaan wordt. Dit zal moeten uitwijzen in hoeverre ketenpartners gehoor geven aan de informatieplicht ten aanzien van het participatierecht.

Een onderzoekspunt dat eveneens gebaseerd is op datgene dat volgt uit artikel 12 IVRK wordt beschreven in hoofdstuk 3.3.3. Indien kinderen niet in staat zijn hun mening te uiten of dit niet willen, dan volstaat het niet om alleen de ouders of verzorgers van het kind te horen. Diverse belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind moeten worden gevraagd naar de mening van het kind. In de praktijk zal gekeken worden hoe ketenpartners van de gezinsbenadering hiermee omgaan. Dit zal worden onderzocht door zowel te kijken naar de antwoorden die worden gegeven bij de vraag over de belangenafweging van het kind als naar de antwoorden op de vraag in hoeverre ketenpartners het kind in de gelegenheid stellen zijn of haar mening te geven. Uit deze antwoorden moet blijken of ketenpartners afgaan op de mening van verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind en hoe ze omgaan met het participatierecht dat kinderen hebben.

Uit artikel 9 IVRK blijkt dat kinderen recht hebben op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van het afwezige gezinslid, tenzij deze informatie schadelijk is voor het kind. In de praktijk moet dus ook voor het verstrekken van deze informatie een belangenafweging gemaakt worden. Het onderzoekspunt dat hier uit voortvloeit gaat over de manier waarop ketenpartners met dit recht op informatie omgaan. Aan de hand van een voorbeeldsituatie wordt ketenpartners gevraagd hoe er

met dit recht wordt omgegaan. De voorbeeldsituatie zal inhouden dat het kind vragen heeft ten aanzien van de verblijfplaats en wat de ketenpartners doen in zo'n geval. De reacties van ketenpartners hierop zullen uitwijzen op welke manier de ketenpartners omgaan met het recht op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van het afwezige gezinslid van het kind.

Hoofdstuk 4: Resultaten praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het praktijkonderzoek besproken. Voor het praktijkonderzoek is een vijftal organisaties geïnterviewd, namelijk het Veiligheidshuis Friesland, het Veiligheidshuis Groningen, de Penitentiare Inrichting Leeuwarden, de Penitentiare Inrichting Veenhuizen en het Wij-team Groningen. In dit hoofdstuk worden de onderwerpen die zijn besproken in de interviews opgedeeld in paragrafen die zullen weergeven hoe hier door de organisaties op geantwoord is. In paragraaf 4.1 wordt per geïnterviewde organisatie uitgelegd welke rol zij spelen binnen de gezinsbenadering en hoe zij de samenwerking met de andere ketenpartners van de gezinsbenadering vinden gaan. In paragraaf 4.2 wordt ingegaan op de werkwijze die de organisaties hanteren ten aanzien van de rechten van kinderen. In deze paragraaf wordt een onderscheid gemaakt tussen de rechten die staan in artikel 3 IVRK, in artikel 9 IVRK en in artikel 12 IVRK. Per recht wordt aangegeven hoe er nu door organisaties mee om wordt gegaan, wat de knelpunten zijn waar tegenaan wordt gelopen en wat de gewenste werkwijze ten aanzien van dat recht is. Paragraaf 4.3 geeft weer wat de organisaties nodig hebben om de gewenste werkwijze te bereiken en op welke manier de rol die zij spelen binnen de gezinsbenadering kan worden versterkt kan. In paragraaf 4.4 wordt weergegeven welke overige bevindingen de interviews hebben opgeleverd en het hoofdstuk sluit af met een conclusie.

4.1 Rol binnen de gezinsbenadering

In paragraaf 4.1.1 zal worden besproken hoe de rol van de verschillende ketenpartners er momenteel uitziet en wat zij vinden van de rol die ze nu spelen binnen de gezinsbenadering. In paragraaf 4.1.2 wordt ingegaan op de samenwerking tussen de verschillende ketenpartners. De ketenpartners leggen uit hoe de samenwerking verloopt en geven aan waar het moeilijk is en waar ruimte is voor verbetering.

4.1.1 Inhoudelijke rol

VH Friesland

Het VH Friesland geeft aan geen grote rol binnen de gezinsbenadering te hebben. De rol van het VH is puur het doen van een kindcheck. Dit is wel een belangrijke rol, want de kindcheck moet hoe dan ook worden gedaan.

Deze kindcheck houdt in dat er bij alle verschillende partners die met kinderen werken wordt gecontroleerd of een gezin bekend is en of er instanties betrokken zijn die bezwaren hebben om te starten met de gezinsbenadering. Het kan dan gaan om een nog lopende casus of een casus die in het verleden heeft gespeeld. Het VH stelt niet degene te zijn die bepaalt of een gezin kan deelnemen aan de gezinsbenadering, dat ligt bij de instanties waarbij het gezin bekend is. Als er een contactverbod of een omgangsverbod is kan het kind niet op bezoek komen bij vader, maar dat betekent niet altijd dat het gezin ook niet kan deelnemen aan de gezinsbenadering. Het gaat niet om het delict van vader, maar om het belang van het kind. Het VH geeft aan daarin uit te gaan van de expertise van de betrokken instanties.

Als er een instantie betrokken is geeft het VH dat terug aan de gezinsfunctionaris van de PI waar de gedetineerde verblijft. De gezinsfunctionaris wordt uitgenodigd bij het opstellen van het plan van aanpak.

Soms is het zo dat gezinnen al bekend zijn binnen het VH en daarnaast ook deelnemen aan de gezinsbenadering. Het staat niet los van elkaar, maar deelname aan de gezinsbenadering betekent niet automatisch bekendheid bij het VH. Officieel is de enige rol van het VH het doen van een kindcheck.

VH Groningen

Het VH Groningen geeft aan de rol die zij op dit moment vervullen binnen de gezinsbenadering bijzonder te vinden. Een VH is van iedereen, voor elke professional in de zorgketen. Het VH vertelt dat zij niet degene zijn die akkoord geven voor deelname, maar het VH probeert de partijen te verbinden om tot het juiste te komen wat betreft het belang van het kind. Het VH vindt dit lastig, want ze kunnen geen akkoord geven op basis van niks. Hiermee wordt bedoeld dat er geen akkoord gegeven kan worden als er geen informatie over het gezin bekend is bij instanties. Het VH geeft aan dat er dan in principe geen akkoord voor deelname gegeven kan worden, want er kan niet worden vastgesteld of deelname in het belang van het kind is. Als er geen organisaties betrokken zijn geven ze dat terug aan de PI waar de gedetineerde verblijft. Als er geen indicatie is, is het aan de moeder om aan te geven of deelname wenselijk is voor het kind. Zij is dan degene die dat bepaalt. Samen met vader die vastzit bepalen ouders gezamenlijk welke beslissing het meest in het belang van het kind is.

Het VH legt uit dat er binnen de gezinsbenadering met schillen wordt gewerkt. De eerste schil staat voor deelname aan de ouder-kind dagen, bij de tweede schil wordt de kindcheck gedaan en kunnen vaders bezoek ontvangen in de gezinskamer en kunnen ze gebruik maken van Skype en de derde schil is het verblijven op de Vadervleugel en het deelnemen aan workshops. Het VH is van mening dat voor elke schil een kindcheck gedaan moet worden. Er moet contact zijn met een Centrum voor Jeugd en Gezin, er moet toestemming van moeder zijn, het complete plaatje moet rond zijn voordat de kinderen ontvangen kunnen worden in de PI.

Het VH stelt dat zij het punt zijn waar alles samen zou moeten komen, maar in de praktijk is hun rol beperkt. Als de PI vraagt hoe het zit met verschillende situaties en of er bijvoorbeeld reclassering betrokken is bij een gedetineerde, dan zou dat bij het VH in de systemen moeten staan. Indien er al eerder een verzoek is geweest voor deelname aan de gezinsbenadering dan maakt het VH de koppeling met de reclassering of deelname wenselijk is of (nog) niet. Al die informatie moet worden verwerkt in een plan. Dat plan moet bij het VH in het systeem staan en elke instantie moet zijn ding binnen dat plan kunnen doen. Ketenpartners hebben met elkaar afgesproken dat het zo gaat en dat ouders ook worden betrokken bij een dergelijk plan. Dit alles in het belang van het kind. Het gezinsplan dat door de gezinsfunctionaris wordt opgesteld in samenwerking met ouders is daarvoor belangrijk, maar dat plan kan niet zomaar worden gedeeld met andere organisaties.

Het VH vindt dat het gaat om een heel moeilijk product als het kind centraal moet worden gesteld zonder dat alle informatie kan worden gedeeld.

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris geeft aan de rol van gezinsfunctionaris de meest interessante rol te vinden vergeleken met eerdere functies binnen Justitie. De rol richt zich niet meer alleen op gedetineerden, maar het gaat juist om alles daar omheen. De gezinsfunctionaris geeft aan veel verschillende gesprekken te voeren en probeert zoveel mogelijk systeemgericht te werken. De gezinsfunctionaris geeft aan des te langer ze bezig is met het project, des te meer overtuiging ze krijgt dat het kind daadwerkelijk centraal moet worden gesteld.

PI Veenhuizen

De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen vertelt dat de rol die wordt gespeeld binnen de gezinsbenadering heel breed is. Er moet veel gebeuren en dat maakt het soms lastig.

De gezinsfunctionaris legt uit dat er vanuit de PI nu wordt gefaciliteerd dat kinderen op bezoek kunnen komen in de PI, dat kinderen kunnen skypen met vader en dat af en toe een workshop met kinderen of alleen met vader wordt georganiseerd. De vraag is of dit het doel is van de gezinsbenadering of dat er meer kan worden uitgehaald.

De gezinsfunctionaris geeft aan dat de gezinsbenadering nu op een punt is waarbij moet worden vastgesteld of de opzet zoals het er nu is voldoende is of dat er meer de diepte in moet worden gegaan. Hoe dit kan worden vormgegeven komt later in dit hoofdstuk aan de orde.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen vindt de rol die zij nu vervullen binnen de gezinsbenadering voornamelijk lastig. Het is zoeken wat de rol van het Wij-team is, tot hoever hun rol gaat en hoe anderen hun rol zien. Daarnaast vindt het Wij-team het niet duidelijk welke rol zijn spelen wanneer er geen Groningse gedetineerden in het project deelnemen zoals nu in de PI Veenhuizen aan de orde is.

Het Wij-team legt uit dat het contact met de kinderen niet gelijk wordt afgesloten als vader niet naar de Vadervleugel wil of vanwege gedrag niet meer op de Vadervleugel kan blijven. Als er vanuit het gezin van de gedetineerde nog hulpvragen of zorgvragen liggen dan blijft het Wij-team dat wel ondersteunen. De vraag van het Wij-team is hoe zich dat dan verhoudt tot de gedetineerde vader. Het Wij-team geeft aan wel met de gezinsfunctionaris van de desbetreffende PI te communiceren wat er wordt ondernomen met de gezinnen, zodat binnen de PI bekend is wat er speelt met het gezin van de gedetineerde. Het Wij-team geeft aan dat dit niet specifiek meer bij de gezinsbenadering hoort, maar dat dit meer over de nazorg van het gezin gaat binnen het traject dat al was opgestart. Het Wij-team geeft aan dat zorg voor achterblijvers er altijd is, ook als gezinnen niet in de gezinsbenadering zitten. Keuzes van een vader die in de PI zit kunnen wel invloed hebben op de gemoedstoestand van de kinderen. Het Wij-team blijft vaders, ook als ze niet meer willen of kunnen deelnemen aan de gezinsbenadering, aanspreken op de verantwoordelijkheden die zij als vaders naar hun kinderen blijven hebben.

Zoals uit bovenstaande blijkt heeft het Wij-team nog geen concrete rol binnen de gezinsbenadering. Het Wij-team vertelt te blijven zoeken naar wat er precies wordt verwacht van de rol die zij spelen en wat het Wij-team verwacht van de PI's.

4.1.2 Samenwerking met ketenpartners

VH Friesland

Het VH Friesland geeft aan dat ketenpartners in het Noorden elkaar goed kunnen vinden. Er is wel een verschil in de werkwijze van Groningen en de werkwijze van Friesland. Het VH legt uit dat in Friesland elke gemeente een eigen lokale doorzorgcoördinator heeft. Nieuwe Friese gedetineerden worden aangemeld bij de regiocoördinator en die zorgt dat de gedetineerden bij de lokale doorzorgcoördinator van de desbetreffende gemeente terechtkomen. Als uit de informatie over de gedetineerde blijkt dat hij kinderen heeft dan wordt er door de regiocoördinator een mail gestuurd naar de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden of de PI Veenhuizen als de gedetineerde daar is geplaatst. Op dit punt is er alleen geconstateerd dat de gedetineerde kinderen heeft, het is aan de PI om vervolgens te kijken of het een geschikte kandidaat voor de gezinsbenadering is. Als blijkt dat de gedetineerde gemotiveerd is om aan het project mee te doen dan worden de handtekeningen van ouders verzameld en wordt er door het VH de kindcheck gedaan.

Naast dit contact is er elke vier weken contact met gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden om casuïstiek te bespreken. Het VH legt uit dat tijdens dit gesprek wordt besproken of er bezwaren zijn voor deelname of dat er een akkoord wordt gegeven voor de specifieke casus. Indien er akkoord wordt gegeven voor deelname kan het VH tevens een advies geven aanvullend op dit akkoord.

VH Groningen

Het VH Groningen geeft aan heel erg te moeten wennen aan een proces dat meerdere ketenpartners met elkaar aangaan. Het VH heeft niet altijd even goed op papier staan wat er bekend is bij verschillende organisaties. Als er één partij is die regie voert is het veel makkelijker om dat af te stemmen met de PI waar de gedetineerde vader van het kind verblijft. Die partij blijft regie voeren,

de PI kan daar verder geen beslissingen in nemen. Het VH vindt dat er geen vaders in het project moeten deelnemen zonder dat daar van instanties buiten de PI informatie over teruggekomen is.

Het VH geeft aan dat de samenwerking met de PI Leeuwarden goed gaat. Wanneer het VH in de PI Leeuwarden is bespreken ze alle Groningse gedetineerden die daar vastzitten. Er wordt besproken wat de situatie is en er wordt gekeken wat er nodig is en wat er kan worden uitgezet. Er is een gezamenlijk beslismoment ten aanzien van het wel of niet deelnemen aan de gezinsbenadering.

Het VH vertelt dat deze overlegmomenten er ook wel zijn geweest met de PI Veenhuizen, maar het aantal Groningers is de laatste tijd minder in die PI. Als de Groningse gedetineerden daar niet worden geplaatst is er geen noodzaak voor samenwerking.

PI Leeuwarden

De PI Leeuwarden geeft aan dat de samenwerking altijd wel goed is geweest in Friesland. De PI heeft korte lijntjes met het VH Friesland en de gezinsfunctionaris geeft aan met leuke medewerkers van het Wijkteam in Leeuwarden te samenwerken. De gezinsfunctionaris geeft het voorbeeld van een casus waarbij nog geen hulpverlening betrokken was in eerste instantie. Nadat er aan ouders was gevraagd hoe het met het kind ging kwam aan het licht dat het kind nachtmerries had over het moment van arrestatie. Naar aanleiding van deze zorgen is er contact opgenomen met het Wijkteam. Nu vader vrij is heeft de PI alles overgedragen aan het Wijkteam en zetten zij verdere hulp in voor het gezin.

De gezinsfunctionaris vindt het leuk van de gezinsbenadering onder andere dat er naast de contacten die er al zijn met verschillende organisaties ook nieuwe contacten worden opgedaan. Een voorbeeld die de gezinsfunctionaris hierbij noemt is de mediator die werd ingezet in een casus waar het tussen ouders niet goed ging.

De PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden wisselen met elkaar uit als ze iets nieuws hebben ontwikkeld of een nieuwe workshop hebben aangeboden. De gezinsfunctionaris geeft hierbij het voorbeeld van een workshop kinder-EHBO die onlangs is aangeboden in de PI Leeuwarden. De gezinsfunctionaris heeft voorgesteld eventueel de docent van de cursus te vragen of hij ook bereid is in de PI Veenhuizen deze workshop aan te bieden.

PI Veenhuizen

De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen geeft aan dat er op dit moment weinig samenwerking met ketenpartners is. Ketenpartners geven aan dat er vanuit de PI geen hulpvraag komt, terwijl de PI juist graag zou willen zien dat de ketenpartners programma's voor de gedetineerde vaders aanbieden. Op die manier weten de gedetineerden wat voor mogelijkheden ze hebben en kunnen ze daar bij aansluiten. Het probleem dat zich elke keer voor doet heeft te maken met de kosten van de aan te bieden programma's. De vraag blijft wie voor deze kosten opdraait.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen vindt dat er veel minder samenwerking en contact is tussen de ketenpartners nu er op dit moment geen Groningse gedetineerden deelnemen aan het project. Er is wel een gesprek over geweest dat het belangrijk is om juist contact te onderhouden wanneer er geen Groningse gedetineerden zitten, want anders verdwijnt die samenwerking.

Verder geeft het Wij-team aan dat er sinds de start van de gezinsbenadering veel minder samenwerking is gekomen. Het Wij-team legt uit dat het project begon met een groot aantal ketenpartners waarvan er nu een aantal is afgehaakt. Dit kan naast teleurstellend ook helpend zijn, omdat de lijntjes tussen de nog deelnemende ketenpartners nu ook korter zijn. Waar voor moest worden gewaakt was dat de gezinsbenadering een project van de PI zou blijven. De bedoeling van de

manier waarop het project was opgezet was om de PI en de ketenpartners die buiten de PI betrokken zijn met elkaar te verbinden. Het blijkt nu toch wel lastig om die balans te vinden.

Het Wij-team stelt dat er momenteel voornamelijk een samenwerking is met het VH Groningen en het VH Friesland, de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden en dus het Wij-team Groningen. De orthopedagoog die vanuit de AFPN in de PI Veenhuizen gesprekken voert met gedetineerden speelt ook een belangrijke rol. Dat zijn voor de gezinsbenadering op dit moment de actieve ketenpartners.

4.2 Werkwijze ten aanzien van het waarborgen van kinderrechten

In deze paragraaf wordt besproken wat voor werkwijze de verschillende ketenpartners hanteren ten aanzien van de rechten van kinderen die van toepassing zijn voor de gezinsbenadering. In elke subparagraaf komt een ander recht aan de orde. Voor elk van deze rechten wordt allereerst besproken op welke manier de ketenpartners er op dit moment mee omgaan. Vervolgens geven de ketenpartners aan welke knelpunten zich voordoen ten aanzien van de uitvoering van dat recht en ten slotte leggen ze uit wat de gewenste werkwijze ten aanzien van dat recht is. Niet alle ketenpartners hebben aangegeven welke knelpunten zich voordoen ten aanzien van de uitvoering van de kinderrechten of wat de gewenste werkwijze ten aanzien van de waarborging van de specifieke rechten is. Een aantal ketenpartners geeft aan ook geen concrete wijzigingen aan te willen brengen in de werkwijze ten aanzien van de kinderrechten. Om die reden wordt bij de knelpunten en de gewenste werkwijze alleen aandacht besteed aan de ketenpartners die hier wel een en ander over hebben aangegeven.

4.2.1 Werkwijze ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind

Een van de onderzoekspunten die volgt uit de theorie heeft te maken met de organisaties die een beslissing nemen ten aanzien van het kind. Uit artikel 3 IVRK vloeit voort dat iedere organisatie die een dergelijke beslissing neemt het belang van het kind als eerste overweging moet hebben. In deze subparagraaf wordt besproken hoe ketenpartners van de gezinsbenadering met deze verplichting omgaan.

4.2.1.1 Huidige werkwijze

VH Friesland

Zoals het VH eerder uitlegde is de daadwerkelijke rol van het VH Friesland heel beperkt binnen de gezinsbenadering. Het VH geeft aan geen ketenpartner te zijn die een aanbod doet of contact met het kind heeft. De kindcheck is wat het VH doet. Bij deze zorgvuldigheidscheck wordt wel het belang van het kind voorop gesteld. Mocht er bijvoorbeeld een contactverbod of een omgangsverbod zijn opgelegd door de rechter, dan is het niet in het belang van het kind om contact te zoeken met het kind of de moeder van het kind vanuit de PI.

Vanuit het convenant en de samenwerking die het VH heeft met al de instanties die werken met kinderen kunnen ze informatie opvragen over de betrokkenheid van de instanties bij de gezinnen. Het VH legt uit dat sommige gezinnen al bekend zijn bij het VH en dat daar al eerder in het traject bij het VH handtekeningen van zijn verzameld. Niet iedereen die meedoet aan de gezinsbenadering is al aangemeld bij het VH, van deze gezinnen is alsnog van beide ouders toestemming nodig om gegevens op te vragen over de betrokkenheid van instanties bij het gezin.

Het is niet per definitie zo dat er geen omgang kan zijn tussen ouder en kind als er een instantie is betrokken bij een gezin. Het VH geeft aan geen eigen mening te geven ten aanzien van het wel of geen akkoord geven voor deelname aan de gezinsbenadering, zij verzamelen slechts informatie van instanties die betrokken zijn bij het gezin. Indien er geen instanties betrokken zijn is er in elk geval ook geen bezwaar tegen deelname.

Het VH geeft aan dat er wel overleg is met de gezinsfunctionaris om casuïstiek te bespreken om bijvoorbeeld het Wijkteam of een orthopedagoog te betrekken bij een dergelijk gezin om verder uit te zoeken welke beslissing het meest in het belang van het kind is. Dit wordt verder opgepakt door de gezinsfunctionaris, niet door het VH.

VH Groningen

Het VH legt uit dat op dit moment voornamelijk door instanties die betrokken zijn bij een gezin wordt bepaald of deelname aan de gezinsbenadering in het belang van het kind is en niet door het VH.

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris geeft aan dat het belang van het kind nu wordt afgewogen door regelmatig met ketenpartners en met ouders en kind in gesprek te gaan. Als het niet goed gaat zou dat wel naar boven moeten komen, bijvoorbeeld als een kind aangeeft nachtmerries te hebben. In zo'n geval blijkt dus dat niet het juiste gebeurt wat betreft het belang van het kind.

Tot nu toe worden de kinderen nog niet betrokken bij de plannen van aanpak vertelt de gezinsfunctionaris. De gezinsfunctionaris geeft aan dit eigenlijk wel bijzonder te vinden. De PI heeft met genoeg kinderen te maken die wel mondig genoeg zijn en die zichzelf wel kunnen uiten, dus het zou wel mogelijk moeten zijn.

De gezinsfunctionaris legt uit dat er wel steeds meer wordt gewerkt aan het betrekken van kinderen bij deze plannen van aanpak door middel van een nieuw soort contract. Op dit moment heeft de vader een contract met Justitie, de vaders tekenen voor de PI een toestemmingsformulier en een motivatieformulier. Ze gaan daardoor een verbintenis met Justitie aan. Er is nu een contract ontwikkeld dat vader aangaat met zijn kind. De vader doet hierin een belofte aan de kinderen om hen centraal te stellen. Niet alleen vader tekent hiervoor, ook de kinderen zetten hun handafdruk of handtekening. Daarmee gaan de vaders geen verbintenis meer met Justitie aan, maar met hun kind.

PI Veenhuizen

De PI Veenhuizen gaat af op de mening van moeder als het gaat om het afwegen van het belang van het kind. De gezinsfunctionaris geeft aan met moeder te overleggen of het kind op bezoek kan komen en of er contact is tussen vader en kind. Wanneer moeder geen toestemming geeft om het kind op bezoek te laten komen worden er wel vraagtekens bij gezet en wordt onderzocht wat daarvoor de reden is.

Wij-team Groningen

Het Wij-team stelt aan de hand van feitelijke, bij het Wij-team bekende, informatie het belang van het kind af te wegen. Er wordt ook meegewogen wat een kind zelf al weet over de situatie van vader en of een kind op bezoek komt in de PI waar vader gedetineerd zit. Het Wij-team geeft aan in de gaten te houden of er gedragsmatige veranderingen plaatsvinden bij het kind en of het kind zelf aangeeft dat hij of zij iets niet prettig vindt. Deze informatie wordt met collega's van het Wij-team besproken en op basis daarvan en op basis van de gesprekken die worden gevoerd met gezaghebbende ouders wordt bepaald of een beslissing in het belang van het kind is.

4.2.1.2 Knelpunten

VH Groningen

Het liefst ziet het VH Groningen dat Wij-teams de wijk in gaan en met moeder bespreken wat ze in kunnen zetten zodat er met een van de beslissingsbevoegde ouders overleg is wat voor het kind het beste zou zijn. Dat is alleen heel arbeidsintensief en daar is niet altijd de ruimte voor. Wanneer dit niet is gebeurd stelt het VH eerder geen akkoord voor deelname te willen geven dan wel, maar het VH is niet degene die de weging doet, dat doet iemand die de gesprekken aangaat of die casusregie heeft. In gevallen waar dat niet aanwezig is is het lastig om een goede beslissing terug te geven aan

de PI. De wenselijkheid voor het kind om vader wel of niet te bezoeken of om wel of geen Skype in te zetten staat vaak niet in de systemen die bekend zijn bij het VH. Het VH geeft aan dat er met moeder en vader een plan dient te worden gemaakt over het kind, het liefst met iemand van het Centrum voor Jeugd en Gezin erbij of een voogd indien die betrokken is bij het gezin. Door al deze partijen wordt gezamenlijk een plan opgesteld en de gezinsbenadering zou daarvan een onderdeel moeten zijn. Het VH geeft aan dat dat op dit moment nog niet altijd lukt.

PI Leeuwarden

De PI geeft aan dat in de praktijk blijkt dat het daadwerkelijk centraal stellen van het kind best nog heel lastig is. De intenties zijn er wel om daar alles aan te doen, maar als vader geen goed gedrag vertoont binnen de PI is het nog wel eens lastig om dan alsnog het belang van het kind voorop te stellen. Als de ouders niet de verantwoordelijkheid nemen voor hun kind is het soms ingewikkeld om dan als gezinsfunctionaris nog wel iedere keer het belang van het kind voorop te stellen.

De gezinsfunctionaris vertelt dat er binnen de PI Leeuwarden een verandering in werkwijze is gekomen ten aanzien van bovenstaand dilemma. De vaders moeten nu eerst goed gedrag vertonen en dan pas wordt het kind centraal gesteld.

Het rapport 'Zie je mij wel' van de Kinderombudsman speelt hierin een belangrijke rol. Daaruit blijkt onder andere dat wat er binnen de PI met de gezinsbenadering gebeurt maar een klein stukje is in het proces van vader van de arrestatie tot de nazorg als vader weer vrijkomt. Alle andere instanties die onderdeel uitmaken van een dergelijk proces hebben hierin ook verantwoordelijkheden.

Verder moeten gedetineerden in de PI Leeuwarden het verdienen om op de Vadervleugel te komen. De gezinsfunctionaris geeft aan dat het niet in het belang van het kind is als een vader alleen maar negatief gedrag vertoont. Het is dan wel lastig als vaders erg beperkt zijn of stoornissen hebben. Dan vindt de gezinsfunctionaris het wel ingewikkeld, want in hoeverre kun je ze dan aanspreken op hun gedrag en in hoeverre komt het negatieve gedrag door de beperking. De vraag speelt dan of het kind er niet tekort mee wordt gedaan door vader af te straffen op zijn gedrag. De gezinsfunctionaris vindt het juist in dergelijke situaties prettig dat er een groot netwerk betrokken is bij de gezinsbenadering, want dat kan in dit soort situaties worden ingezet om samen tot de juiste beslissing te komen.

4.2.1.3 Gewenste werkwijze

VH Friesland

Het VH Friesland geeft aan de eigen rol binnen de gezinsbenadering heel zuiver te vinden op dit moment en niet zozeer wijzigingen in de eigen werkwijze te willen aanbrengen ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind. Wel zou het VH het mooi vinden als er op den duur bij elke gedetineerde een kindcheck gedaan zou worden om te kijken of deelname aan de gezinsbenadering wel in het belang van het kind is.

Het VH stelt dat onderzoek heeft uitgewezen dat er bij kinderen van gedetineerden sprake is van transgenerationale overdracht. Het VH geeft aan het heel fijn te vinden als dit project een manier is of wordt om patronen te doorbreken. Verder heeft het VH de wens dat er een voorlichtingspakket komt voor scholen. Het is goed als ketenpartners ook binnenkomen bij de PI en eens meemaken wat een kind meemaakt als hij of zij bij vader op bezoek gaat. Door de gezinsbenadering is er veel media-aandacht voor kinderen met een ouder in detentie, maar toch durven kinderen niet zomaar op school te vertellen dat hun vader gedetineerd zit uit angst om gepest te worden, schaamte of andere redenen. Het zou een heel groot pluspunt zijn als er met deze benadering een heel klein verschil kan worden gemaakt in de levens van deze kinderen.

VH Groningen

Het VH Groningen is van mening dat er een tool ontwikkeld moet kunnen worden waarmee het belang van het kind wordt gemeten. Er zijn allemaal meetpunten in het verleden van het kind of richting de toekomst. Als deze meetpunten allemaal bij elkaar in een matrix zouden worden gezet, zou er vanzelf uit moeten komen of iets wenselijk is voor het kind. Dit wordt bijvoorbeeld bij de reclassering gedaan voor het inschatten van het recidiverisico van een gedetineerde. Vervolgens zou er met ouders en kind een gesprek moeten volgen om deze wenselijkheid op papier te krijgen. Dan is er een meting en dan kan er met elkaar als ketenpartners en ouders en kind worden vastgesteld dat het belang van het kind voorop staat.

Het VH geeft aan toe te willen naar een systeem waarbij een zelfmelder al vooraf een plan gaat maken hoe hij zijn kind wil ontvangen in de PI. Zolang ze niet vastzitten zijn ouders bevoegd om zelf beslissingen te nemen ten aanzien van hun kinderen. Op dit moment loopt er een project dat Koers en kansen heet. Dit project is een ketensamenwerking om recidive te verminderen. Hier zou ook vanuit de gezinsbenadering bij moet worden aangesloten vindt het VH.

Het VH geeft aan dat het belangrijk is dat er ook binnen de PI goede communicatie is en er zorgvuldig dient te worden gedocumenteerd of er met het VH en andere instanties al contact is geweest over de gedetineerde en of er al een plan ligt. Dat moet in het systeem van Dienst Justitiële Inrichtingen worden opgenomen, anders worden er andere plannen gemaakt naast de plannen die er al liggen met betrokken instanties buiten de PI.

Verder vindt het VH dat de gezinsbenadering moet worden geïntegreerd in de manier van werken en in de plannen die er worden gemaakt met achterblijvers, betrokken organisaties en nazorgcoördinatoren. De nieuwe privacyregels maken het wel heel moeilijk om dit soort informatie te delen. Het VH geeft aan niet veel te kunnen doen met alleen een naam en begin en einddatum van detentie van een gedetineerde. Als iemand gedetineerd raakt zou een medewerker van de PI waar diegene gedetineerd zit om de tafel moeten met de gedetineerde om te ontdekken wat zijn verhaal is, wat de aanleiding van zijn detentie is geweest en wat voor zaken er spelen in het privéleven van de gedetineerde. Er moet tevens worden aangegeven dat er een melding wordt gemaakt als er dingen gebeuren die niet in overeenstemming zijn met de regels uit de wet. Er moet worden aangegeven dat daar een document van wordt gemaakt en dat dat wordt opgestuurd naar de gemeente. De gemeente is de enige partij die ook na detentie nog betrokken blijft bij een gedetineerde. De PI werkt met de gemeente samen. Op deze manier wordt het voor het VH ook makkelijker om te bepalen of het wel of niet wenselijk voor een kind is om te worden betrokken bij de gezinsbenadering.

Het VH geeft aan dat het het mooiste zou zijn als de leerkracht en vader één keer in de maand contact zouden hebben op een moment dat het kind bij de leerkracht zit, om zo via Skype met zowel vader als de leerkracht een gesprek te hebben. Het VH geeft aan dat eigenlijk zelfs de sporttrainer van een kind zou moeten worden betrokken, zodat het kind vrij kan praten over de detentie van vader en dat het taboe dat erop ligt verdwijnt. Zo kan elke partij die betrokken is bij het leven van het kind aangegeven als er dingen gebeuren die niet in het belang van het kind zijn.

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris geeft aan dat er nog veel eer te behalen valt aan de kant van de gedetineerde. Gedetineerden zien het negatieve gedrag dat zij soms vertonen in de PI nog wel eens los van het zijn van een goede vader. Een voorbeeld die de gezinsfunctionaris daarbij noemt is dat het aantreffen van bijvoorbeeld alcohol op cel een gedetineerde niet direct een slechte vader maakt. Het gaat erom dat de gedetineerde in gaat zien dat hij in de PI in een systeem zit waar het nuttigen van alcohol niet toegestaan is, dus dat daar een straf aan verbonden zit die hun deelname aan de gezinsbenadering in gevaar kan brengen. Zo ver denken gedetineerden vaak nog niet na. Vaders zien niet in dat hun

handelen in de PI effect kan hebben op de kinderen en het gezin die zij hebben. De gezinsfunctionaris geeft aan dat het mooi zou zijn als vaders dit besef gaan krijgen wanneer ze deelnemen aan de gezinsbenadering. In eerste instantie doen vaders nu vaak nog mee om daar zelf de voordelen van te hebben. Ze moeten het gaan zien als een privilege voor hun kind als ze mogen deelnemen aan dit project. Juist de vaders moeten het kind centraal gaan stellen, zij zijn daar zelf voor verantwoordelijk.

De gezinsfunctionaris geeft aan hier veel gesprekken met gedetineerden over te hebben, maar ook door programma aanbod zou hier een en ander mee kunnen worden behaald. Vaders moeten zich bewust worden van het effect dat hun handelen heeft op hun kinderen. Hier moeten ze steeds weer op worden gewezen in trainingen en workshops.

De workshop 'Daddy Talks' die in de PI Leeuwarden wordt aangeboden is hier onder andere een goede gelegenheid voor. In deze gespreksgroep gaan gedetineerden met elkaar in gesprek over zaken waar ze tegenaan lopen als vaders. De gedetineerden kunnen zelf aangeven waar ze het over willen hebben, maar de gezinsfunctionaris kan hierin wel het gesprek sturen vanwege de ervaring die de gezinsfunctionaris heeft met het geven van trainingen. De gezinsfunctionaris stelt dat de manier waarop deze gespreksgroep wordt ingezet beter werkt dan wanneer de PI een training zou aanbieden die gedetineerden leert hoe ze een goede vader moeten zijn. Uit de praktijk blijkt dat dit gelijk weerstand oproept bij gedetineerden, omdat dat impliceert dat ze het tot op dat moment nog niet goed doen. De workshop 'Daddy Talks' biedt vaders de gelegenheid om zelf aan te geven waar ze tegenaan lopen bij hun rol als vader en daar met vaders onderling gedachten over uit te wisselen. De onderwerpen die worden besproken hebben ook doorwerking op het kind. De gezinsfunctionaris geeft het voorbeeld van een gesprek waarbij het ging over de leeftijd waarop je een kind een telefoon geeft. Verschillende vaders hebben na afloop van het gesprek met het thuisfront gebeld om het over dit onderwerp te hebben.

4.2.2 Werkwijze ten aanzien van het participatierecht

Ten aanzien van artikel 12 van het IVRK is in de praktijk onderzocht in hoeverre ketenpartners het kind informeren over het participatierecht dat zij hebben. Daarnaast is onderzocht in hoeverre organisaties afgaan op de mening van diverse belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind in plaats van slechts de vader of moeder van het kind als het kind zelf niet in staat is zijn of haar mening te uiten. In het algemeen is er ten aanzien van artikel 12 IVRK onderzocht in hoeverre ketenpartners het kind in de gelegenheid stellen zijn of haar mening te geven over zaken die hem of haar aangaan. De Veiligheidshuizen Friesland en Groningen hebben aangegeven ten aanzien van dit participatierecht op dit moment geen werkwijze te hebben, omdat zij niet in aanraking komen met kinderen en tot het moment van interview geen kennis hadden van kinderrechten. Daarom komen het VH Friesland en het VH Groningen in deze paragraaf verder niet aan de orde.

4.2.2.1 Huidige werkwijze

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris geeft aan dat het nog zoeken is wat kan worden gedaan binnen de functie van gezinsfunctionaris ten aanzien van het vragen naar de mening van kinderen. De gezinsfunctionaris probeert steeds meer in gesprek te gaan met de kinderen. Het mooiste zou zijn om dat bij de start van het traject al te doen en ze te betrekken bij het plan van aanpak, maar zoals genoemd gebeurt dat nu nog niet. De gezinsfunctionaris stelt dat het in gesprek gaan met kinderen ook met durven te maken heeft. Er wordt nu wel steeds vaker contact gezocht met het kind als ze bijvoorbeeld in de gezinskamer op bezoek zijn bij hun vader. Op zo'n moment kan het kind ook worden gevraagd hoe hij of zij het nu vindt gaan en of er dingen beter kunnen. Dan komen er soms wel verrassende dingen naar boven. De gezinsfunctionaris merkt dat het ook steeds vaker voorkomt dat kinderen zelf dingen aan de gezinsfunctionaris willen vertellen en dat er op die manier toch een soort band ontstaat.

Ouders reageren er goed op als de gezinsfunctionaris in gesprek gaat met de kinderen. Er zijn zelfs ouders die soms aan de gezinsfunctionaris vragen of het kind niet deel zou moeten nemen aan een bepaald gesprek. De gezinsfunctionaris vertelt dat eerder kinderen bewust niet betrokken werden bij gesprekken, omdat er vaak veel hulpverlening bij zat en er volwassen zaken besproken werden. Nu geeft de gezinsfunctionaris aan dat kinderen er toch veel meer bij betrokken zouden kunnen worden. Dat is voor de gezinsfunctionaris in ieder geval een aandachtspunt bij het opstellen van de plannen van aanpak, want er wordt bij het opstellen van de plannen voornamelijk gekeken naar wat het kind nodig heeft. Er wordt door verschillende ketenpartners van alles besloten voor het kind, terwijl niemand vraagt of het kind bijvoorbeeld zelf wel op bezoek wil komen bij vader.

De gezinsfunctionaris vertelt dat in de gezinskamer een gastenboekje is neergelegd voor de kinderen die daar op bezoek komen. Op die manier kunnen ze in een vorm die bij hen past aangeven hoe ze het vinden, wat ze missen of wat beter kan. Dit biedt de kinderen ruimte om hun verhaal kwijt te kunnen.

De gezinsfunctionaris stelt altijd te proberen een praatje te maken met de kinderen die op bezoek komen in de PI. De gezinsfunctionaris probeert daarin aan te sluiten op de belevingswereld van een kind. Zoals genoemd worden de kinderen nu nog niet betrokken bij de plannen van aanpak, maar de gezinsfunctionaris geeft aan zich wel goed te redden met het vragen naar de mening van het kind voor wat betreft de verschillende leeftijden. Er wordt hierin geen leeftijdsgrens gehanteerd, zodra een kind zich verstaanbaar kan maken kan er worden gevraagd hoe het kind het vindt om op bezoek te komen in de PI. Een taalbarrière kan het wel moeilijker maken om met een kind in gesprek te gaan. De gezinsfunctionaris geeft aan dat wanneer er toch zorgen ontstaan over het kind, dat wordt doorgezet naar de hulpverlening omdat zij daar meer ervaring in hebben.

PI Veenhuizen

Voor wat betreft het recht op het geven van hun mening geeft de gezinsfunctionaris aan dit een lastige vraag te vinden als de moeder het prima vindt dat de kinderen bij vader op bezoek komen. In principe gaat de gezinsfunctionaris af op wat moeder besluit. Er wordt wel met moeder besproken dat de gezinsfunctionaris ook in gesprek wil met de kinderen om zo vast te stellen wat kinderen zelf willen. De gezinsfunctionaris vindt het van belang dat zowel moeders als kinderen weten dat er aandacht is voor het kind en dat kinderen de ruimte hebben om aan te geven bij moeder of gezinsfunctionaris als iets teveel wordt of als ze iets anders zouden willen.

De gezinsfunctionaris geeft aan in de gezinskamer een notitieboek te hebben neergelegd waarin kinderen kunnen aangeven hoe ze het hebben gevonden in de gezinskamer en of er nog dingen zijn die ze missen.

Wij-team Groningen

Het Wij-team probeert altijd zelf met het kind in gesprek te gaan. Het Wij-team merkt daarin wel dat ouders dat vaak spannend vinden. Aangezien de gezinsbenadering een laagdrempelig, vrijwillig kader is probeert het Wij-team het in gesprek gaan met de kinderen zelf rustig op te bouwen. Tenzij er direct zorgen zijn, dan is het Wij-team er naar ouders toe heel stellig in dat het kind ook gesproken moet worden. Het Wij-team vindt het ook het leukst om zelf met kinderen in gesprek te gaan. De ouder-kind dagen in de PI's bieden daarvoor een goede gelegenheid, omdat moeders er op die dagen niet bij zijn en kinderen dan vaak anders reageren. Het Wij-team probeert de mogelijkheden die de gezinsbenadering biedt te benutten voor het in gesprek gaan met de kinderen.

De voorkeur van het Wij-team gaat uit naar het spreken van het kind zonder aanwezigheid van de ouders. Dit vinden de ouders vaak nog spannender, omdat ouders dan geen invloed hebben op de antwoorden die het kind gaat geven en wat het Wij-team aan het kind gaat vragen. Vaak hebben deze ouders al veel meegemaakt en hebben ze weinig vertrouwen in hulpverlening. Het Wij-team

probeert daar zo goed mogelijk op in te spelen en daarin, indien er geen directe zorgen zijn, de tijd te nemen om het vertrouwen van ouders te winnen.

Aan het begin van het traject worden er door het Wij-team gesprekken met ouders gevoerd over het in gesprek gaan met het kind. Hierin kunnen ouders op voorhand al aangeven wat ze daarvan vinden en hoe het komt dat ze dat in sommige situaties spannend vinden. Het Wij-team probeert alles zo open mogelijk te delen en te bespreken.

Het Wij-team geeft aan hierin rekening te houden met de leeftijd van de kinderen. Ze hanteren geen duidelijke leeftijdsgrens voor het wel of niet spreken van de kinderen, maar ze kijken daarin naar het kind en naar de situatie. De context is hierin bepalender dan de daadwerkelijke leeftijd. Wanneer er met oudere kinderen lastige dingen moeten worden besproken die degene die het gezag heeft over het kind moet weten dan wordt er vaak een gesprek gehouden met zowel het kind als de gezaghebbende. Het Wij-team kan geen informatie geheim houden. Dit wordt vooraf ook besproken met het desbetreffende gezin.

Het Wij-team probeert bij het in gesprek gaan met kinderen de situatie zo goed mogelijk in te schatten. Als het Wij-team het vermoeden heeft dat het kind onder druk wordt gezet door ouders waardoor de reactie van ouders na een gesprek met het Wij-team misschien schadelijk kan zijn voor het kind dan wordt daar wel rekening mee gehouden. Dit soort situaties wordt besproken met collega's van het Wij-team om hierin goede beslissingen te nemen die in het belang van het kind zijn. Het Wij-team geeft aan dat gezinsbenadering hierin dan niet altijd leidend is. Het Wij-team geeft aan het begin van het traject in een gesprek aan naar ouders dat er wel bodemeisen zijn. Er wordt uitgelegd wat dit voor ouders inhoudt: *'Het gaat tot hier, maar als je daar onder gaat zitten wordt het zo onveilig voor je kind, dan kunnen wij niet anders dan melden.'* De veiligheid en de ontwikkeling van het kind is leidend, ook als het gaat om het uiten van hun mening. Dit geldt voor zowel gezinnen die deelnemen aan de gezinsbenadering als voor gezinnen die niet deelnemen aan de gezinsbenadering.

4.2.2.2 Knelpunten

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden is zich bewust van het feit dat het kind dit recht heeft, maar vraagt zich tegelijk ook af of het aan de gezinsfunctionaris is om die gesprekken aan te gaan met het kind. De gezinsfunctionaris geeft aan daarin ook wel een stuk kennis te missen over hoe dergelijke gesprekken moeten worden gevoerd. Het werken met kinderen is nieuw voor de PI.

PI Veenhuizen

De gezinsfunctionaris vertelt binnenkort mee te gaan naar een huisbezoek met iemand van het Wij-team. Vanwege de afstand tussen de PI en de gemeente waar de gezinnen van gedetineerden wonen is dit niet in alle gevallen mogelijk.

De gezinsfunctionaris vraagt zich daarnaast af of dit wel vanuit de PI moet worden gedaan. De gezinsfunctionaris vindt dat zo'n huisbezoek en het in gesprek gaan met kinderen toch meer bij een Wij-team ligt, omdat die daadwerkelijk in de wijk zijn. De gezinsfunctionaris geeft aan dat de PI van Justitie is en toch een andere rol heeft.

De gezinsfunctionaris geeft aan dat kinderen bij de workshops nog wat terughoudend zijn in het contact met de gezinsfunctionaris, de kinderen zijn vooral gericht op vader. De gezinsfunctionaris geeft hierbij het voorbeeld van een kind die een keer had aangegeven dat de gezinsfunctionaris een van de mensen is die haar vader gevangen hield. De gezinsfunctionaris vindt het in zo'n geval wel lastig om in gesprek te gaan met het kind.

4.2.2.3 Gewenste werkwijze

PI Veenhuizen

De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen geeft aan het wel wenselijk te vinden om meer binding te krijgen met de kinderen. De gezinsfunctionaris zou het fijn vinden om dan als gezinsfunctionaris een beetje los te staan van Justitie en er echt voor het gezin te zijn.

De gezinsfunctionaris stelt dat er uiteindelijk drie rollen moeten worden ontwikkeld. De eerste rol wordt weggelegd voor een medewerker die in de PI regelmatig met vaders in gesprek gaat om de hulpvraag te ontdekken en de situatie van de gedetineerde helder te krijgen, er is daarnaast iemand nodig om naar de gezinnen te gaan en als laatste is er iemand nodig die in de PI dat wat nodig is faciliteert en het overzicht houdt vanuit de gedetineerde.

De gezinsfunctionaris stelt dat deze laatste rol is weggelegd voor de gezinsfunctionaris binnen de PI. Het in gesprek gaan met de kinderen van gedetineerden zou dan bij iemand anders komen te liggen.

De gezinsfunctionaris geeft aan dat er aan het begin van het proces veranderingen moeten worden aangebracht om de rechten van het kind goed te kunnen waarborgen. Er moet iemand van het Wij-team naar het gezin gaan om te kijken hoe de situatie daar is zodra iemand gedetineerd raakt. Als er vanaf het begin contact is met het gezin kan dat gedurende de detentie worden onderhouden. De link tussen de nazorgcoördinatoren en de Wij-teams is hierin van groot belang.

4.2.3 Werkwijze ten aanzien van het recht op omgang en informatie

In artikel 9 IVRK is het recht op informatie over de verblijfplaats van het afwezige gezinslid vastgelegd evenals het recht op omgang met beide ouders. In deze subparagraaf wordt besproken hoe ketenpartners omgaan met deze rechten in de praktijk. De Veiligheidshuizen Groningen en Friesland komen niet in aanraking met kinderen en hebben daarom geen uitspraken gedaan over de manier waarop met deze rechten wordt omgegaan. De PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen zijn de enige ketenpartners die hebben aangegeven op welke manier zij met artikel 9 IVRK omgaan, dus alleen daar wordt op ingegaan in paragraaf 4.2.3.1.

4.2.3.1 Huidige werkwijze

PI Veenhuizen

Ten aanzien van het recht van kinderen om informatie te krijgen over de verblijfplaats van een ouder geeft de gezinsfunctionaris aan dat het een kwestie van interpretatie is. De kinderen die bij hun vader op bezoek komen in de PI Veenhuizen weten wel dat vader in Veenhuizen verblijft, ze weten alleen niet wat het inhoudt dat vader in de PI zit.

De PI geeft aan dat kinderen niet snel met vragen ten aanzien van de verblijfplaats van vader bij de PI zullen komen. Dit zullen ze eerder met vader of moeder bespreken, want de PI heeft daarvoor te weinig contact met de kinderen. Vanuit de PI wordt wel met vaders besproken dat het goed is als de kinderen weten dat vader gedetineerd zit. Met name bij vaders met langere straffen is dit een onderwerp van gesprek. Er wordt eveneens met de vaders besproken wat het met een gezin doet als er een dergelijk geheim leeft in het gezin.

Wij-team Groningen

Het Wij-team geeft aan dat in vrijwel elke casus die ze tegenkomen niet openlijk met de kinderen wordt gepraat over de verblijfplaats van vader. Het feit dat kinderen hier vanuit de wet recht op hebben beschouwt het Wij-team als een mooie basis hiervoor. Het Wij-team merkt op dat oudere kinderen vaak wel weten dat hun vader in detentie zit, maar dat die groep het juist lastig vindt om daar met leeftijdsgenoten of anderen die om hen heen staan over te praten. Ouders vinden het vaak spannender om aan jongere kinderen uit te leggen wat de situatie van vader is. De afweging van ouders is dan niet altijd het belang van het kind, maar de manier waarop de omgeving reageert als

het kind deze informatie deelt met de omgeving en hoe het kind daarop gaat reageren. Het Wij-team bespreekt dan ook met ouders wat de afweging is om wel of niet de informatie over de verblijfplaats van vader te delen. Het Wij-team zet in op bewustwording bij ouders ten aanzien van de motivatie achter het niet bespreekbaar maken dat vader gedetineerd zit. Het verschaffen van informatie over de verblijfplaats van vader is meer een gespreksonderwerp dan dat het Wij-team echt een stelling inneemt.

Ten aanzien van het recht op omgang stelt het Wij-team dat dit in de basis het beste is voor een kind, tenzij er bezwaren zijn voor deze omgang. Deze bezwaren onderzoekt het Wij-team door te kijken hoe zwaarwegend de bezwaren zijn en of deze bezwaren de ontwikkeling van het kind schaden. Tijdens het onderzoeken hiervan blijkt soms ook dat er vaders zijn waarbij de omgang toch moet worden tegengehouden omwille van de veiligheid van het kind. Er is in dergelijke situaties veel informatie over het gezin beschikbaar, zo'n beslissing wordt niet zomaar genomen.

4.2.3.2 Knelpunten

PI Leeuwarden

Ten aanzien van het recht op informatie over de verblijfplaats van een ouder geeft de gezinsfunctionaris aan dat dit in de praktijk best lastig is, omdat de PI bijvoorbeeld nooit aan buitenstaanders mag vertellen of een gedetineerde in de PI Leeuwarden verblijft als daar telefonisch of op een andere wijze naar wordt gevraagd. Dat strookt niet met het recht dat kinderen hebben. Omwille van het belang van het kind wordt soms meer informatie gedeeld dan volgens de privacywet zou mogen. De gezinsfunctionaris geeft aan dat daar wel een risico aan zit, want het kan een beklagzaak opleveren als een gedetineerde het er niet mee eens is.

Wij-team Groningen

Ten aanzien van het recht op informatie over de verblijfplaats van vader geeft het Wij-team aan dat het heel erg zoeken is hoe hiermee om moet worden gegaan. Daarbij wordt rekening gehouden met de leeftijd van het kind, hoe het kind zich ontwikkelt, of het kind er zelf vragen over heeft en in hoeverre het kind er in het dagelijks leven last van heeft.

Het Wij-team geeft het voorbeeld van een casus waarbij moeder heel negatief was over vader en over de situatie, waardoor het kind een beeld had ontwikkeld dat vader alleen maar water kreeg en een kogel om zijn enkel had en dat er ratten rondliepen. Dat was het jongste kind van het gezin, maar in die situatie is er toen wel voor gekozen om boekjes door te nemen hoe het er echt uit ziet in de PI en dat papa bij het skypen de cel kon laten zien om het kind gerust te stellen. Het Wij-team stelt dat de meest belangrijke afwegingen bij het wel of niet vertellen over de verblijfplaats van vader de context van het gezin waar het kind uitkomt en de behoeften van het kind zijn.

Het Wij-team geeft aan dit wel lastig te vinden, omdat ze theoretisch niet goed weten te onderbouwen wat het meest wenselijk is voor het kind. Dat blijft dus elke keer afwegen door in gesprek te gaan met de ouders en het kind.

4.2.3.3 Gewenste werkwijze

Geen van de ketenpartners heeft uitspraken gedaan over de gewenste werkwijze ten aanzien van het recht op omgang en het recht op informatie over de verblijfplaats van de gedetineerde ouder.

4.3 Specifieke aanpak

In deze paragraaf wordt ingegaan op de zaken die ketenpartners nodig hebben om tot de gewenste werkwijze ten aanzien van de kinderrechten te komen. Vervolgens wordt besproken op welke manier de rol die de verschillende ketenpartners spelen binnen de gezinsbenadering kan worden versterkt. Zoals uit de vorige paragraaf blijkt wil niet elke ketenpartner specifieke wijzigingen aanbrengen in de

werkwijze. Hierdoor kan ook niet worden beschreven wat er nodig is om dat te bereiken. In deze paragraaf wordt daarom alleen aandacht besteed aan de ketenpartners die concreet hebben aangegeven wat er voor nodig is om de gewenste werkwijze te bereiken. Daarnaast heeft niet elke ketenpartner aangegeven op welke manier de rol die zij nu spelen binnen de gezinsbenadering kan worden versterkt.

4.3.1 Benodigdheden

VH Groningen

Het VH geeft aan dat er voornamelijk tijd en ruimte nodig is om tot wijzigingen te komen. Er zouden een soort ambassadeurs moeten komen die buiten de PI bekendheid geven aan de gezinsbenadering. Dit zouden bijvoorbeeld medewerkers van een Wij-team kunnen zijn die vaker met kinderen werken. Het VH geeft aan dat het van belang is dat deze ambassadeurs zelf ook in hun werkzaamheden contact hebben met de gezinnen van gedetineerden.

Ten aanzien van uitgebreide gesprekken met gedetineerden die net binnenkomen om een plan op te stellen is een kleinere caseload voor casemanagers om hier daadwerkelijk tijd en ruimte voor te maken noodzakelijk, zo stelt het VH. Zoals het nu is ingericht met 30-40 gedetineerden in de caseload van een casemanager is het niet haalbaar om voor elke nieuwe gedetineerde tijd vrij te maken voor een dergelijk gesprek.

Als er geen hulpverlening betrokken is vindt het VH het lastig om te bepalen of iemand geschikt is om deel te nemen aan de gezinsbenadering. Het VH stelt: *‘Als er geen hulpverlening betrokken is bij een gezin, zou die er moeten komen’*. Als er niemand betrokken is bij het gezin kan niet worden vastgesteld of deelname aan de gezinsbenadering daadwerkelijk in het belang van het kind is. Elke keer moet worden afgewogen of het belang van het kind voorop staat. Dat kan alleen maar als daar ook contact mee is, het kind moet dus in de gelegenheid worden gesteld zijn of haar mening te geven. Hierin zouden Wij-teams een belangrijke rol kunnen spelen.

PI Leeuwarden

Ten aanzien van wet- en regelgeving mag het wat betreft de gezinsfunctionaris wel worden aangepast. De huidige wet- en regelgeving waar de PI mee te maken heeft botst soms met de rechten van het kind. Er kan namelijk niet gesteld worden dat het kind centraal moet staan, maar dat het belang van Justitie voor gaat. Dat is nu wel de praktijk, want bijvoorbeeld het dagprogramma van gedetineerden is niet kindvriendelijk. Er wordt bij de bezoektijden onder andere geen rekening gehouden met kinderen die overdag naar school moeten.

Ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind geeft de gezinsfunctionaris aan dit te kunnen bereiken door elkaar als ketenpartners vaak op te zoeken en er met elkaar over in gesprek te blijven of de juiste dingen gedaan worden. Dat gebeurt nu incidenteel al wel in casuïstiek vergaderingen en evaluatie momenten, maar dat is ook iets wat in procedures vastgelegd zou moeten worden. Met regelmaat moet er bij het kind een check gedaan worden of de ketenpartners gezamenlijk nog het goede doen.

PI Veenhuizen

Om de gewenste werkwijze tot stand te brengen is er voornamelijk contact nodig tussen de nazorgcoördinator, het Wij-team en de gezinsfunctionaris. De PI stelt dat het een gegeven moet worden dat er iemand van het Wij-team op huisbezoek komt wanneer een vader of moeder gedetineerd raakt. Hiervoor is regionale plaatsing belangrijk om de lijnen kort te houden tussen de PI en de gemeente.

Om vanuit de PI meer binding met de kinderen te krijgen zou het goed zijn als de gezinsfunctionaris meer los van Justitie komt te staan en er volledig voor het gezin is in plaats van alleen voor de gedetineerden.

Het zou bij moeder bekend moeten worden dat ze met vragen terecht kunnen bij het betrokken Wij-team. Als er bij elk gezin vanaf de detentie van vader een Wij-team betrokken is kan de PI daar ook met vragen terecht. Op deze manier zijn de lijnen tussen de PI en het gezin kort en kunnen veel eventuele onduidelijkheden of problemen ondervangen worden.

Wij-team Groningen

Het Wij-team geeft aan dat er meer bekendheid moet komen over forensisch gedrag. Het gaat dan niet specifiek om kennis over de gezinsbenadering, maar kennis over delictgedrag en de gevolgen daarvan voor een gezin. Hulpverleners zouden meer moeten onderzoeken wat dit voor de ontwikkeling van het kind betekent en wat zij daarin voor het kind en het gezin kunnen betekenen. Het Wij-team stelt: *'De bewustwording op alle niveaus is belangrijk voor de voortzetting van de gezinsbenadering.'* De werkwijze ten aanzien van de gezinsbenadering hoeft niet direct anders, maar hulpverleners moeten zich bewust worden van de werkwijze en die werkwijze toepassen op de momenten dat het nodig is.

Daarnaast geeft het Wij-team aan dat het nodig is om de krachten van de verschillende ketenpartners te verbinden. Als er andere partijen bij een casus betrokken zijn die geen ketenpartners van de gezinsbenadering zijn moet er worden gezorgd dat ze in ieder geval bekend worden met de gezinsbenadering om ook in eventuele volgende casussen samen te kunnen werken. Op die manier wordt er ook in andere organisaties bewustwording gecreëerd over het bestaan van de gezinsbenadering. Dan kunnen organisaties met elkaar meedenken om zo de beste uitkomst voor het kind te bewerkstelligen.

4.3.2 Versterking van de rol binnen de gezinsbenadering

VH Groningen

Noodzakelijk voor het VH is dat de koppeling wordt gemaakt tussen de juiste personen. Er zou vanuit de PI waar de gedetineerde zit niet moeten worden gevraagd of een gedetineerde wel of niet kan deelnemen aan de gezinsbenadering. Dit impliceert dat het VH daarover de beslissingsbevoegdheid heeft, terwijl dat niet het geval is. Het VH geeft aan het wel lastig te vinden hoe dit zou moeten worden ingericht. Het VH kan best degene zijn die akkoord geeft voor deelname, maar alleen als er voor elke casus overleg is geweest wie waarvoor verantwoordelijk is en wie regie voert.

Het VH geeft aan dat de situatie per casus verschilt. Als kinderen een voogd hebben is het voor het VH makkelijker om wel of geen akkoord te geven. Een voogd is direct betrokken bij een gezin, heeft al een plan en weet precies wat wettelijk wel en niet mogelijk is. Wanneer een voogd akkoord geeft kan er contact worden gelegd met de gezinsfunctionaris en kan alles van start gaan. Van die groep waarbij vader wel gedetineerd zit, maar waar verder geen hulp betrokken is bij het gezin is het veel lastiger. In die gevallen moet het akkoord voor deelname van moeder komen.

De meest wenselijke situatie zou volgens het VH zijn om in samenwerking met zowel ouders als kind onder begeleiding van een professional die met kinderen werkt een plan op te stellen. Juist als er verder geen hulpverlening betrokken is bij een gezin zou dit een goede opzet kunnen zijn, dan hoeft het VH niet op basis van vrijwel geen informatie een akkoord te geven voor deelname aan de gezinsbenadering. De hulp die ingeschakeld wordt en de betrokkenheid van Wij-teams bij gezinnen zou allemaal in een plan vastgelegd moeten worden, maar dat is zeer arbeidsintensief.

Het VH geeft aan dat zo lang de Groningse gedetineerden nog over heel Nederland worden verspreid er niet van het VH kan worden verwacht dat ze een volledige ketenpartner gaan worden. Als alle

Groningse gedetineerden in Veenhuizen zitten zou er bijvoorbeeld ook een medewerker van het Wij-team elke week een dag in de PI kunnen zijn. Dat kan niet voor de paar Groningse gedetineerden die er nu zitten. Pas als er daadwerkelijk regionaal wordt geplaatst en de Groningse gedetineerden zoveel mogelijk in één PI zitten geeft het VH aan meer ondersteuning te kunnen bieden.

PI Leeuwarden

De wijzigingen die de gezinsfunctionaris zou willen aanbrengen moeten met name worden uitgevoerd door Justitie. De gezinsfunctionaris stelt dat om dit project echt goed te doen en echt in het belang van het kind te denken er nog wel een en ander zou moeten worden veranderd, het project staat nu slechts aan het begin. Dan zou onder andere het dagprogramma van gedetineerden moeten worden aangepast en er zou voor moeten worden gezorgd dat vaders makkelijker contact kunnen hebben met het thuisfront door bijvoorbeeld een telefoon op cel te hebben om zo ook in de avonden contact te kunnen hebben. Alles zou moeten worden aangepast om ook daadwerkelijk kindvriendelijk te kunnen werken vanuit de PI. De gezinsfunctionaris geeft aan dat dat nog wel een uitdaging is.

De gezinsfunctionaris noemt als wens om al bij binnenkomst kindvriendelijk te zijn. De gezinsfunctionaris noemt een voorbeeld van personeel die achter de balie zitten en hoe die zouden kunnen inspelen op het feit dat er een kind binnenkomt die het misschien wel spannend vindt. Dat zit nu nog niet in de werkwijze en de gedachtegang van het personeel van een PI.

PI Veenhuizen

De PI geeft aan dat het voor hen van belang is te weten of het recht er is om een Wij-team via de nazorgcoördinator te informeren over de detentie van vader zonder dat daarvoor getekend is en zonder dat deze vader deelneemt aan de gezinsbenadering. Er kan veel worden ondervangen als al voorafgaand aan deelname aan de gezinsbenadering een Wij-team betrokken is bij een gezin, want dan kan er beter worden ingeschat wat de situatie is binnen een gezin en of iemand geschikt zou zijn als kandidaat gezinsbenadering. Vanuit de PI moet dan worden vastgesteld hoe lang een gedetineerde op de Vadervleugel kan blijven en wat er met de deelname aan de gezinsbenadering gebeurt als een gedetineerde meerdere jaren vastzit.

Wij-team Groningen

Het Wij-team stelt dat het goed zou zijn als zij bij de PI Veenhuizen en de PI Leeuwarden aansluiten bij de multidisciplinaire overleggen die er op regelmatige basis zijn. In deze zogenoemde MDO's wordt besproken hoe het gaat met de gedetineerden en welke acties er eventueel in gang moeten worden gezet. Daarnaast vindt het Wij-team het ook belangrijk om meer te worden betrokken bij de ouder-kind dagen en de activiteiten die er in de PI's worden georganiseerd met kinderen.

4.4 Overige resultaten

In deze paragraaf worden de resultaten uit de interviews besproken die niet specifiek gaan over de werkwijze ten aanzien van het waarborgen van rechten van kinderen.

Binnen het project gezinsbenadering is privacy een belangrijk onderdeel. Er wordt gefaciliteerd dat kinderen bij vader op bezoek komen in de gevangenis en als er met kinderen wordt gewerkt moet er zorgvuldig worden omgegaan met hun veiligheid. Privacy is een van de aspecten die daaraan kan bijdragen. Sinds de nieuwe privacywet in 2018 in werking is getreden is er, net als voor alle andere organisaties, ook voor de ketenpartners van de gezinsbenadering veel veranderd. In subparagraaf 4.4.1 wordt beschreven hoe zij binnen de huidige werkwijze ten aanzien van de gezinsbenadering omgaan met privacy. Daarnaast heeft een aantal ketenpartners uitspraken gedaan over hun eigen visie ten aanzien van de toekomst van de gezinsbenadering. Deze uitspraken komen in subparagraaf 4.4.2 aan bod.

4.4.1 Werkwijze ten aanzien van privacy binnen de gezinsbenadering

VH Friesland

Privacy speelt een belangrijke rol bij de werkwijze van het VH Friesland. Het VH geeft aan een groot verschil te merken nu de nieuwe privacywet in werking is getreden. Het wordt lastiger om informatie te delen. Bij de nazorg van gedetineerden moet eerst toestemming van de gedetineerde worden gevraagd voordat er informatie kan worden uitgewisseld. Die informatie is voor gemeenten nodig om goede ondersteuning te kunnen bieden. Het VH geeft aan dat gedetineerden tijdens de detentie vaak argwanend zijn over wat er met hun gegevens gebeurt, maar er kan ook sprake zijn van een verstandelijke beperking, zorgmijdend gedrag of andere problematiek. Als hier sprake van is en gedetineerden geven geen toestemming voor het delen van informatie kan er op voorhand of tijdens de detentie niks in gang worden gezet. Hierdoor is er een grote achterstand wanneer iemand vrijkomt. Het VH geeft aan dat dit van het personeel van de PI waar de gedetineerde zit vraagt dat er goede uitleg wordt gegeven waarvoor de informatie nodig is.

Voor de gezinsbenadering geldt hierin hetzelfde. Het VH legt uit dat voordat de kindcheck kan worden gedaan door het VH Friesland of het VH Groningen toestemming nodig is van beide ouders. Deze toestemming is de wettelijke grondslag voor het doen van de kindcheck. Het VH zegt hierover: *'Je kan en je mag niet alleen afgaan op de informatie die ouders geven ten aanzien van eventuele betrokken hulp.'* Indien ouders deze toestemming niet geven kan er niks worden gedaan. Dan kan er niet worden uitgesloten dat er een contactverbod of omgangsverbod is of dat er andere bezwaren zijn voor deelname aan de gezinsbenadering. Hiervoor geldt eveneens dat er duidelijk met de gedetineerde en met de moeder of verzorger van de kinderen moet worden besproken waarvoor de toestemming nodig is.

VH Groningen

Het VH Groningen probeert zo goed mogelijk om te gaan met privacy. Het VH legt uit dat als ouders tekenen voor een akkoord voor het doen van een kindcheck en het delen van informatie, er vanuit het VH veel kan worden gedaan. Het VH voegt hier aan toe: *'Als ouders niet tekenen dan moeten ketenpartners ook zo reëel zijn dat alles er gewoon niet in zit. Dan kunnen vaders en kinderen ook niet meedoen aan ouder-kind dagen.'* Het VH geeft aan dat contact tussen ouder en kind normaal gesproken goed is, maar dat het niet aan het VH is om daarover een beslissing te nemen ten aanzien van de faciliteiten van de gezinsbenadering. Het VH geeft aan dat dit wel lastig is, want het is een nieuw project en door dit project is overal meer aandacht voor en wordt er bij alles nu gekeken in hoeverre het wenselijk is voor het kind.

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden vindt de privacy een lastig onderdeel. Elke maand maakt de gezinsfunctionaris een overzicht van kandidaten voor de gezinsbenadering. In het overzicht tot vorig jaar werden onder andere gegevens zoals namen van de kinderen en de woonplaats waar ze vandaan komen genoemd. In dit overzicht stond veel privacygevoelige informatie. Tot heden heeft dit nog niet tot problemen of vragen geleid. Het overzicht werd via de mail verspreid. De gezinsfunctionaris geeft aan dat in de nieuwe vorm van het overzicht minder privacygevoelige informatie wordt genoemd die herleidbaar is tot specifieke personen, maar nog wel genoeg informatie zodat het voor het hoofdkantoor duidelijk is hoeveel kandidaten gezinsbenadering de PI Leeuwarden heeft.

De gezinsfunctionaris geeft aan dat het aan de ene kant nodig is voor de gezinsbenadering om informatie met elkaar te delen, maar dat er af toe wel heel veel informatie over gedetineerden en hun gezin wordt gedeeld. De gezinsfunctionaris probeert zich in deze ook te verplaatsen in de gedetineerde en het gezin en probeert voor ogen te houden dat het voor niemand prettig is als bepaalde informatie wordt gedeeld. Met dat idee in het achterhoofd probeert de gezinsfunctionaris zorgvuldig informatie uit te wisselen. Alleen dat wat een ander nodig heeft om verder te kunnen

wordt gedeeld. In sommige gevallen moet er wel meer worden gedeeld in het belang van het kind. Daar komt bij dat de gezinsfunctionaris tegelijk aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld is, dus als er onveilige situaties naar boven komen moet daar vanwege de meldcode een melding van worden gemaakt. Als dit zich voordoet is er een kans dat deelname voor dat gezin aan het project gezinsbenadering stopt en dat is soms lastig vanwege het belang van het kind.

PI Veenhuizen

Voordat er vanuit de PI Veenhuizen iets in gang kan worden gezet voor de gezinsbenadering wordt er toestemming gevraagd aan zowel de gedetineerde als de moeder van zijn kinderen om informatie op te vragen bij het VH van de gemeente waar hij ingeschreven staat. Er wordt aangegeven dat deze informatie nodig is om uit te zoeken of er instanties betrokken zijn bij het gezin en of er bezwaren zijn voor deelname. De PI merkt dat er door verschillende gemeenten sinds de nieuwe privacywet op een andere manier wordt gemailld. Zo zijn mails vergrendeld met een wachtwoord. Anderen gebruiken slechts een paar letters van een naam als er over een gedetineerde wordt gemailld. De gezinsfunctionaris geeft aan dat het wel lastig is om de gezinsplannen die met gedetineerden worden opgesteld te delen met mentoren vanwege de zaken over het privéleven van de gedetineerde en zijn gezin die erin worden beschreven. De gezinsfunctionaris geeft aan zich af te vragen of dat zomaar doorgestuurd kan worden naar mentoren en casemanagers.

De nieuwe privacywet gaat er vooral om dat men recht heeft op informatie waar de gegevens heen gaan. Zoals genoemd wordt dit besproken met gedetineerden voordat ze toestemming geven.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen geeft aan zich veel bezig te houden met privacy. Voor de gezinnen die betrokken zijn bij de gezinsbenadering zijn er handtekeningen van de gezaghebbende ouders en van het kind verzameld. Er worden duidelijke afspraken gemaakt hoe er om wordt gegaan met de informatie. Hierin speelt de leeftijd van de kinderen wel een rol. Een kind van 17 kan bijvoorbeeld al meer zelf bepalen wat hij of zij wel of niet gedeeld wil hebben dan een kind van vier.

Het Wij-team geeft aan continu de afweging te maken op grond van wat zij signaleren en hoe zorgelijk dat is of er anders met de privacy regels om moet worden gegaan. Op het moment dat er zorgen zijn en dat er zich een risicovolle situatie voordoet wordt veiligheid leidend en niet meer privacy. Het Wij-team probeert dat wel zo zuiver en open mogelijk naar gezaghebbende ouders en kinderen te doen.

Het Wij-team geeft aan dat op het moment dat alles goed gaat er vaak geen problemen zijn in het kader van de privacy, maar mocht er wel een dergelijke risicovolle situatie ontstaan dan wil het Wij-team aan de voorkant hebben besproken met ouders dat daar dan wel iets mee gedaan moet worden. Dat zal niet gebeuren buiten hun medeweten om.

4.4.2 Visie voor de toekomst van de gezinsbenadering

VH Friesland

Het VH Friesland vindt de werkwijze die zij momenteel spelen heel zuiver, dus daarin zijn er geen concrete wijzigingen die ze willen aanbrengen. Het VH geeft aan dat zij geen rechterlijke instantie zijn, dus dat het niet aan hen is om te bepalen of een gedetineerde wel of niet deel kan nemen aan de gezinsbenadering. In de casuïstiekbespreking kan wel gezorgd worden dat ketenpartners goed betrokken zijn bij een gezin.

VH Groningen

Als het aan het VH ligt zouden ze het liefst willen zien dat alle Groningse gedetineerden in de PI Veenhuizen worden geplaatst. Op die manier kunnen ze wat betreft de nazorg van gedetineerden en

eventuele deelname aan de gezinsbenadering nog beter hun werk doen, dan is het voor de casemanager overzichtelijker en daar is de gedetineerde bij gebaat.

PI Leeuwarden

De gezinsfunctionaris geeft aan dat er onder andere naar bezoektijden gekeken zou moeten worden. In beginsel is de PI niet gemaakt voor kinderen en is in die zin niet kindvriendelijk. Zo ook het dagprogramma van de gedetineerden niet. Als een gezin gebruik moet maken van de reguliere bezoekmomenten zijn ze daarin beperkt. Het kind zou dan continu van school gehouden moeten worden om bij de bezoekmomenten aanwezig te kunnen zijn. Het vervoer naar de PI is ook lastig als gezinnen met het openbaar vervoer moeten komen. In Wales is er een busje speciaal voor bezoekers van de gevangenis om ze van en naar het treinstation te brengen. Dat zou ook een optie voor onder andere de PI Leeuwarden kunnen zijn om het minder belastend voor gezinnen en andere bezoekers te maken.

PI Veenhuizen

De PI Veenhuizen zou willen zien dat er met de gezinsbenadering meer de diepte in wordt gegaan. De gezinsplannen zouden daarvoor onder andere aangepast moeten worden. Vaak blijft het in de gezinsplannen nog algemeen en hebben gezinnen geen concrete hulpvraag. Bij het opstellen van de meeste gezinsplannen is moeder niet fysiek aanwezig, moeder neemt deel aan het gesprek via Skype of via de telefoon. Dit maakt interactie lastiger, voornamelijk wanneer het contact tussen de ouders niet goed is. Als het contact wel goed is willen ouders vaak geen bemoeienis. De orthopedagoog van de AFPN die in de PI Veenhuizen aanwezig is in het kader van de gezinsbenadering gaat in de loop van de detentie wel met vaders in gesprek om zo toch achter de eventuele hulpvraag te komen. Daar zou meer in geïnvesteerd moeten worden geeft de gezinsfunctionaris aan.

Wij-team Groningen

Het Wij-team geeft aan niet direct wijzigingen te willen aanbrengen in de werkwijze, maar wil er wel voor pleiten dat de ketenpartners van de gezinsbenadering ambassadeur zijn voor het kind en dat dat op alle mogelijke manieren uitgedragen wordt.

Dit komt voort uit het feit dat er veel collega's van het Wij-team Groningen en van andere Wij-teams zijn die nog niet voldoende op de hoogte zijn van de gezinsbenadering. Wanneer een moeder aangeeft dat vader gedetineerd zit wordt dat vaak als een gegeven geaccepteerd: met die vader hoeft niks te gebeuren omdat hij vastzit. Het is juist van belang om de vader wel bij het gezin te blijven betrekken waar mogelijk, want ook als een vader vastzit is hij nog steeds vader. Dit is niet altijd de gedachtegang van hulpverleners. Detentie is een onbekend iets voor veel hulpverleners en daardoor is het niet altijd bekend wat ze daarvan kunnen verwachten. Het Wij-team geeft aan dat op dit gebied nog veel te leren valt om kinderen en gezinnen van gedetineerden goed te kunnen ondersteunen.

Los van de gezinsbenadering zou het Wij-team het mooi vinden om een plek te creëren waar kinderen die een ouder in detentie hebben of hebben gehad samen kunnen komen om hun ervaringen te delen.

4.5 Conclusie

Concluderend zijn de ketenpartners tevreden over de samenwerking in Friesland. Nu er minder Groningse gedetineerden in de PI Veenhuizen zijn geplaatst is er minder contact tussen het VH Groningen, het Wij-team Groningen en de PI Veenhuizen.

De PI Veenhuizen zou graag zien dat er vanuit de ketenpartners programma's worden aangeboden, zodat de gedetineerden weten wat het aanbod is en daarbij kunnen aansluiten.

De ketenpartners gaan op een verschillende manier om met het afwegen van het belang van het kind. Het VH Friesland en het VH Groningen leggen de belangenafweging neer bij de instanties waarbij de kindcheck wordt gedaan. De PI Leeuwarden weegt het belang van het kind af door met ouders en kinderen in gesprek te gaan en door met andere ketenpartners te overleggen. De PI Veenhuizen laat de belangenafweging voornamelijk over aan de moeder van de kinderen. Het Wij-team Groningen weegt het belang van het kind af aan de hand van feitelijke informatie.

Het VH Friesland vindt de huidige werkwijze heel zuiver en zou geen wijzigingen in de eigen werkwijze willen aanbrengen. Het VH Groningen zegt toe te willen naar een systeem waarbij zelfmelders voor detentie een plan maken voor het onderhouden van contact met het kind tijdens de detentie. Tevens wil het VH dat er een tool ontwikkeld wordt om het belang van het kind af te wegen. Daarnaast moet er vanuit de PI bij de start van de detentie een gesprek worden gevoerd om de achtergrond van de gedetineerde te achterhalen. De PI Leeuwarden wil meer bewustheid creëren bij vaders in de detentie over de gevolgen van hun gedrag op hun kinderen, bijvoorbeeld door de training 'Daddy talks'.

Het VH Friesland en het VH Groningen geven beide aan geen werkwijze te hebben ten aanzien van het vragen naar de mening van kinderen. De PI Leeuwarden probeert zoveel mogelijk zelf in gesprek te gaan. De PI Veenhuizen gaat voornamelijk af op wat de moeder van het kind aangeeft. Zowel de PI Leeuwarden als de PI Veenhuizen heeft in de gezinskamer een notitieboek liggen om kinderen in de gelegenheid te stellen hun mening te geven. Het Wij-team geeft aan altijd te proberen zelf met het kind in gesprek te vinden. Het Wij-team probeert hierbij rekening te houden met de leeftijd van de kinderen.

De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden en de gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen vragen zich af of het in gesprek gaan met kinderen wel door hen gedaan moet worden. De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen zou het wel wenselijk vinden meer binding te krijgen met de kinderen van gedetineerde vaders.

De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen gaat met vaders in gesprek om ze te motiveren zelf met hun kinderen te delen dat ze in detentie zitten. Het Wij-team Groningen zet in op bewustwording van ouders over de motivatie achter het niet delen van informatie met kinderen over de verblijfplaats van vader.

Ketenpartners benoemen verscheidene behoeften om tot de gewenste werkwijze te komen, bijvoorbeeld een kleine caseload voor casemanagers in de PI's, contact tussen ketenpartners en regionale plaatsing van gedetineerden.

Er kan worden geconcludeerd dat privacy voor elke ketenpartner belangrijk is. Voornamelijk de handtekeningen die gedetineerden zetten voor het uitwisselen van informatie en het doen van een kindcheck zijn van belang.

Hoofdstuk 5: Analyse

In dit hoofdstuk worden de resultaten naar aanleiding van de interviews met de ketenpartners geanalyseerd. In deze zogenoemde praktijk-praktijk analyse worden de antwoorden van de verschillende ketenpartners met elkaar vergeleken. Tevens wordt er gekeken in hoeverre de huidige werkwijze ten aanzien van de specifieke rechten overeenkomt met de gewenste werkwijze. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de resultaten uit de praktijk vergeleken met de theorie. Per onderzocht kinderrecht wordt gekeken in hoeverre de theorie overeenkomt met de manier waarop de praktijk omgaat met het recht.

5.1 Analyse van de werkwijzen van ketenpartners

In deze paragraaf worden de resultaten uit de praktijk met elkaar vergeleken. De manier waarop verschillende ketenpartners met de kinderrechten omgaan wordt vergeleken en ook de manier waarop zij aankijken tegen de samenwerking. Er wordt zowel tussen vergelijkbare ketenpartners, zoals het VH Friesland en het VH Groningen en de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen, als tussen de ketenpartners in het algemeen gekeken hoe er omgegaan wordt met de samenwerking en de kinderrechten.

5.1.1 Samenwerking tussen ketenpartners

VH Friesland – VH Groningen

Wat opvalt als er wordt gekeken naar de manier waarop ketenpartners samenwerken is allereerst het verschil in werkwijze tussen het VH Friesland en het VH Groningen.

Het VH Friesland heeft een andere visie ten aanzien van hun rol binnen de gezinsbenadering. Het VH Groningen heeft het liefst een gezamenlijk beslismoment met de PI waar de gedetineerde verblijft ten aanzien van het wel of niet deelnemen aan de gezinsbenadering, terwijl het VH Friesland dit neerlegt bij de instanties waarbij zij de kindcheck uitzetten. Het VH Friesland geeft aan zelf geen mening te willen geven over het wel of niet deelnemen, zij vertrouwen daarin op de expertise van de instanties die eventueel betrokken zijn bij het gezin. Het VH Groningen daarentegen heeft hier wel een mening over. Wanneer zij geen informatie over het gezin terugkrijgen van een van de instanties waarbij de kindcheck wordt uitgezet en er dus geen concrete bezwaren zijn voor deelname zou het VH Groningen het liefst geen akkoord geven voor deelname.

Veiligheidshuizen – PI's

Wat verder opvalt is dat het VH Friesland en het VH Groningen beide tevreden zijn over de samenwerking met de PI Leeuwarden. Het VH Friesland heeft elke vier weken overleg met de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden om casuïstiek te bespreken. Het VH Groningen heeft niet elke vier weken een dergelijk overleg met de PI Leeuwarden, maar op de momenten dat het VH aanwezig is in de PI wordt er uitgebreid casuïstiek besproken. De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden geeft eveneens aan dat de samenwerking met het VH Friesland goed is.

Hierin is een verschil met de samenwerking met de PI Veenhuizen, want tussen het VH Friesland en de PI Veenhuizen is geen sprake van vaste overlegmomenten. Deze casuïstiekbesprekingen waren er eerder wel tussen de PI Veenhuizen en het VH Groningen, maar omdat er op dit moment geen Groningse gedetineerden deelnemen aan de gezinsbenadering in de PI Veenhuizen zijn de overlegmomenten minder frequent.

Voor wat betreft de samenwerking tussen de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen geeft de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden aan dat er informatie wordt uitgewisseld tussen de beide PI's als er nieuwe workshops zijn ontwikkeld.

PI Veenhuizen – Wij-team Groningen

Zowel de PI Veenhuizen als het Wij-team Groningen hebben een andere kijk op de samenwerking tussen de ketenpartners.

De PI Veenhuizen vindt dat er op dit moment vrijwel geen sprake is van een samenwerking. Hiermee wordt voornamelijk bedoeld op het aanbod van workshops en trainingen die in de PI worden gegeven. De gezinsfunctionaris stelt dat ketenpartners aangeven dat er geen hulpvraag vanuit de PI komt, terwijl de gezinsfunctionaris juist graag zou zien dat ketenpartners aangeven welke trainingen ze kunnen bieden zodat gedetineerden weten wat het aanbod is.

De opvattingen van het Wij-team Groningen over de samenwerking met ketenpartners sluit gedeeltelijk aan op dat van het VH Groningen. Het Wij-team geeft aan dat er minder contact is met de PI Veenhuizen nu er geen Groningse gedetineerden deelnemen aan het project. Verder stelt het Wij-team dat er sinds de start van de gezinsbenadering veel minder samenwerking is met ketenpartners omdat een groot deel van hen is gestopt. Het Wij-team geeft aan dat de samenwerking nu vooral gaat tussen het VH Friesland, het VH Groningen, de PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team zelf.

5.1.2 Belang van het kind

VH Friesland – VH Groningen

Zowel het VH Friesland als het VH Groningen laten het afwegen van het belang van het kind voornamelijk over aan de instanties waarbij de kindcheck wordt gedaan. Verschil daarin is wel dat het VH Friesland rekening houdt met het wel of niet aanwezig zijn van een contactverbod of omgangsverbod. Het VH Friesland stelt dat het in zo'n geval niet in het belang van het kind is als er dan vanuit de PI waar de gedetineerde verblijft toch contact met het kind wordt gezocht. Het VH Friesland geeft aan dat wanneer er vanuit de instanties niks bekend is over het gezin en er dus ook geen bezwaren voor deelname zijn, er vanuit het VH Friesland in principe akkoord voor deelname wordt gegeven.

Dit laatste verschilt van de opvattingen van het VH Groningen die in de vorige paragraaf aan de orde zijn gekomen. Het VH Groningen stelt namelijk dat het geen akkoord kan geven voor deelname aan de gezinsbenadering indien er niks bekend is over een gezin bij de instanties waarbij de kindcheck wordt uitgezet.

Ten aanzien van de gewenste werkwijze blijkt uit de praktijk dat de visie van het VH Friesland ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind anders is dan die van het VH Groningen. Het VH Friesland vindt de rol die zij spelen ten aanzien van het waarborgen van het kind heel zuiver zo en zou wat dat betreft geen wijzigingen willen aanbrengen. Het VH Groningen geeft juist aan meer te willen werken met plannen. Onder andere met zelfmelders wil het VH Groningen al voor de detentie aan de slag om een plan te maken ten aanzien van het contact met het kind tijdens de detentie. Door meer samen te werken met zowel de PI waar de gedetineerde verblijft als de achterblijvers bij het opstellen van het plan denkt het VH Groningen beter te kunnen beoordelen of het voor het kind wenselijk zou zijn als er deelgenomen wordt aan de gezinsbenadering.

Het VH Friesland en het VH Groningen willen wel allebei toe naar een systeem waarbij voor elke gedetineerde een kindcheck wordt gedaan, niet alleen voor vaders die bezoek ontvangen in de gezinskamer en/of skypen met hun kinderen.

PI Leeuwarden – PI Veenhuizen

De werkwijze ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind van de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen verschilt van elkaar.

De PI Leeuwarden probeert het belang van het kind zo goed mogelijk af te wegen door er als ketenpartners over te praten en door regelmatig met zowel ouders als kinderen in gesprek te gaan. De PI Leeuwarden stelt dat op deze manier zichtbaar wordt als er niet het goede gebeurt en het niet goed gaat met een kind.

De PI Veenhuizen daarentegen gaat af op de mening van de moeder van het kind. De gezinsfunctionaris overlegt met de moeder of het kind op bezoek kan komen in de PI en of er contact is tussen vader en kind. Indien moeder geen akkoord geeft voor het bezoek worden er wel vraagtekens gezet en gaat de gezinsfunctionaris onderzoeken of dat daadwerkelijk in het belang van het kind is of dat er andere zaken spelen. De PI Veenhuizen geeft niet aan wijzigingen te willen aanbrengen in de werkwijze ten aanzien van dit recht.

Wij-team Groningen

In tegenstelling tot de PI Leeuwarden zoekt het Wij-team voornamelijk contact met andere medewerkers van het Wij-team om het belang van het kind voorop te stellen. Het Wij-team gaat af op feitelijke informatie om het belang van het kind af te wegen. Er wordt in de gaten gehouden of er gedragsmatige veranderingen plaatsvinden en of het kind zelf vragen heeft. Hierin verschilt de werkwijze van het Wij-team Groningen van de andere ketenpartners, omdat het Wij-team Groningen afgaat op wat het kind zelf aangeeft en wat het Wij-team constateert voor wat betreft het gedrag en de uitspraken van het kind.

Net als de PI Veenhuizen geeft ook het Wij-team Groningen niet aan wijzigingen te willen aanbrengen in de werkwijze ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind.

5.1.3 Participatierecht

VH Friesland – VH Groningen

Wat als eerste opvalt is dat zowel het VH Friesland als het VH Groningen aangeeft geen werkwijze te hebben ten aanzien van dit participatierecht. Deze organisaties komen niet in aanraking met kinderen, dus geven ze geen invulling aan dit recht. Om die reden hebben ze ook geen uitspraken gedaan over een eventuele gewenste werkwijze ten aanzien van dit recht.

PI Leeuwarden – PI Veenhuizen

De PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen gaan allebei op een andere manier met dit recht om. De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden is nog wel zoekende wat er binnen de functie van gezinsfunctionaris met dit recht kan worden gedaan. Er wordt wel geprobeerd waar mogelijk zelf met het kind in gesprek te gaan. De gezinsfunctionaris probeert hierin ook aan te sluiten bij de ontwikkeling en de belevingswereld van het kind.

De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen gaat daarentegen voornamelijk af op wat moeder overbrengt als de mening van het kind. De gezinsfunctionaris geeft wel bij de moeder aan graag zelf in gesprek te willen met het kind. De gezinsfunctionaris geeft aan het lastig te vinden om alsnog met kind in gesprek te gaan als moeder al toestemming heeft verleent om de kinderen op bezoek te laten komen en als zij meewerkt aan de gezinsbenadering.

Zowel de PI Leeuwarden als de PI Veenhuizen heeft in de gezinskamer een notitieboek neergelegd waardoor kinderen de mogelijkheid wordt geboden op hun eigen manier aan te geven wat ze vinden van de gezinskamer en wat ze nog missen.

Zowel bij de PI Leeuwarden als bij de PI Veenhuizen bestaan twijfels in hoeverre het de taak van de gezinsfunctionaris en de PI is om in gesprek te gaan met de kinderen. De PI Leeuwarden voegt hier aan toe een stuk kennis te missen voor wat betreft het in gesprek gaan met kinderen. De PI

Veenhuizen vindt dat het spreken met kinderen meer is weggelegd voor Wij-teams en geeft aan dat kinderen in gesprekken met de gezinsfunctionaris vaak ook wat terughoudend zijn.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen is er juist voor het gezin, dus houdt zich veel bezig met dit participatierecht. In tegenstelling tot de PI Veenhuizen gaat het Wij-team in elke casus in gesprek met het kind. Het liefst zonder aanwezigheid van ouders. Net als de PI Leeuwarden probeert ook het Wij-team aan te sluiten op de leeftijd en de ontwikkeling van de kinderen waarmee wordt gesproken.

5.1.4 Recht op omgang en informatie

Ten aanzien van het recht op omgang en informatie hebben alleen de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen uitspraken gedaan over de huidige werkwijze. De PI Leeuwarden heeft wel aangegeven welke knelpunten zich voordoen op het gebied van deze rechten, maar hanteert momenteel geen werkwijze om hier actief mee aan de slag te gaan.

PI Leeuwarden – PI Veenhuizen

De PI Veenhuizen stelt dat kinderen niet snel met vragen over de verblijfplaats naar medewerkers van de PI zullen gaan, omdat daarvoor te weinig contact is met de kinderen. In plaats daarvan zullen ze eerder naar de ouders gaan. De PI Leeuwarden zegt over dit recht dat de PI ook nooit informatie over gedetineerden mag verstrekken in verband met de privacy als daar bijvoorbeeld telefonisch naar wordt gevraagd.

Wij-team Groningen

Het Wij-team daarentegen gaat met name met ouders in gesprek en vraagt wat de reden is dat zij zelf niet aan het kind vertellen dat vader gedetineerd zit. In vrijwel elke casus die het Wij-team tegenkomt wordt hier niet openlijk over gesproken met Het Wij-team geeft aan dat het recht op informatie meer een onderwerp van gesprek is dan dat het Wij-team een stelling hierover inneemt. Het Wij-team geeft daarnaast aan zoekende te zijn hoe met dit recht op informatie om moet worden gegaan. Er wordt continu een belangenafweging gemaakt. Het Wij-team geeft aan theoretische onderbouwing te missen over wat het beste is voor het kind.

5.1.5 Overige bevindingen

In deze subparagraaf worden de overige bevindingen besproken die voort zijn gekomen uit de interviews. De overige bevindingen kunnen worden opgedeeld in drie onderwerpen, namelijk de behoeften van ketenpartners om de gewenste werkwijze te realiseren, de manier waarop ketenpartners omgaan met privacy en de wensen ten aanzien van de toekomst van de gezinsbenadering.

Behoeften

Aangezien niet alle ketenpartners uitspraken hebben gedaan over de gewenste werkwijze ten aanzien van de verschillende kinderrechten is er niet duidelijk wat nodig is om tot een gewenste werkwijze te komen.

Zowel de PI Leeuwarden als de PI Veenhuizen stellen dat het nodig is om meer contact tussen ketenpartners te hebben om het belang van het kind voorop te kunnen stellen en de mening van het kind te horen. De PI Veenhuizen benoemt hierbij specifiek de link tussen de gezinsfunctionaris, de nazorgcoördinatoren en het Wij-team. Ook het VH Groningen stelt dat het Wij-team een belangrijke rol kan spelen in het afwegen van het belang van het kind.

Het VH Groningen stelt dat er een soort ambassadeurs moeten komen om meer bekendheid te geven aan de gezinsbenadering. Het Wij-team Groningen geeft eveneens aan dat ketenpartners en andere organisaties die met kinderen werken zich meer bewust moeten worden van het bestaan van de

gezinsbenadering. Het Wij-team noemt hierbij dat contact tussen ketenpartners hiervoor belangrijk is.

Privacy

Ten aanzien van de privacy binnen de gezinsbenadering geven alle ketenpartners aan dat er veel veranderd is sinds de nieuwe privacywet in werking is getreden. Zowel het VH Friesland als het VH Groningen benadrukken het belang van de handtekeningen die ouders zetten voor het doen van een kindcheck en het uitwisselen van informatie. Beide Veiligheidshuizen geven aan dat er zonder deze handtekeningen niks kan worden gedaan voor wat betreft het onderzoeken of deelname aan de gezinsbenadering een mogelijkheid is en wenselijk is voor het kind. De PI Veenhuizen benoemt eveneens het belang van de toestemming van ouders voor het opvragen van gegevens bij de Veiligheidshuizen.

Zowel de PI Leeuwarden als de PI Veenhuizen geeft aan privacy een lastig onderdeel te vinden binnen het project gezinsbenadering. Beide ketenpartners geven daarvan andere voorbeelden. Zo vindt de PI Leeuwarden het lastig de kinderrechten te combineren met de regels omtrent privacy. Voor de gezinsbenadering is het nodig informatie uit te wisselen tussen ketenpartners, maar de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden geeft daarbij aan dat er in sommige gevallen wel heel veel informatie wordt gedeeld. De PI Veenhuizen geeft aan het voornamelijk lastig te vinden om de privacygevoelige informatie die wordt opgenomen in de gezinsplannen te delen met mentoren en casemanagers van gedetineerden.

Het Wij-team Groningen houdt zich eveneens veel bezig met privacy. Het Wij-team geeft aan continu de afweging te maken tussen wat ze zien gebeuren en hoe veilig dat is voor een kind. De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden is naast gezinsfunctionaris ook aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld. Door deze dubbele rol maakt de gezinsfunctionaris ook steeds de afweging tussen privacy en het belang van het kind. Zowel het Wij-team Groningen als de PI Leeuwarden geeft aan de veiligheid van het kind boven de privacy te stellen en indien nodig wel melding te maken van de onveilige situatie die zij signaleren ten aanzien van het kind.

Toekomst van de gezinsbenadering

Voor de toekomst van de gezinsbenadering hopen zowel het VH Groningen als het Wij-team Groningen dat er een soort ambassadeurs komen die organisaties meer bewust maken van het bestaan en het belang van de gezinsbenadering voor het kind.

De PI Veenhuizen zou meer diepgang willen zien bij de gezinsbenadering, bijvoorbeeld door de manier waarop gezinsplannen worden opgesteld. De daadwerkelijke hulpvraag van gezinnen moet meer naar boven komen tijdens gesprekken met gedetineerde vaders. De PI Leeuwarden heeft daarentegen wensen voor de gezinsbenadering die los staan van de faciliteiten die er nu worden geboden. Zo stelt de gezinsfunctionaris dat er bijvoorbeeld naar de bezoektijden van PI's moet worden gekeken. Kinderen moeten nu vaak van school worden gehouden om op bezoek te kunnen in de PI. Verder zou er naar het vervoer naar de PI Leeuwarden moeten worden gekeken. Met het openbaar vervoer is de PI nu lastig bereikbaar, door dat te veranderen wordt het minder belastend voor gezinnen om op bezoek te komen in de PI.

5.2 Analyse van de onderzoekspunten in de praktijk

In deze paragraaf worden de bevindingen uit de praktijk vergeleken met de resultaten die voortkomen uit de theorie. Er wordt per recht geanalyseerd hoe ketenpartners omgaan met de bevindingen die voortvloeien uit de theorie.

5.2.1 Belang van het kind

De eerste twee onderzoekspunten die zijn vastgesteld naar aanleiding van het theoretisch kader hebben te maken met het afwegen van het belang van het kind. De General Comment die is geschreven naar aanleiding van het opstellen van artikel 3 IVRK stelt dat het belang van het kind uit drie onderdelen bestaat. Het substantieve recht is een garantie dat het belang van het kind de basis is van elke beslissing. Het fundamentele, interpreteerbare juridische recht heeft betrekking op juridische acties en zal hier verder niet worden besproken. De kinderen van gedetineerden die deelnemen aan de gezinsbenadering hebben tot nu toe geen juridische acties ondernomen tegen ketenpartners, dus dit onderdeel is hier niet van toepassing. Het derde onderdeel houdt in dat het proces van het komen tot een beslissing ten aanzien van het kind een evaluatie moet omvatten van het mogelijke effect op deze beslissing. De motivatie die gepaard gaat met de beslissing moet aantonen dat het belang van het kind voorop heeft gestaan en op welke manier dit belang is overwogen. Dit laatste is bij het tweede onderzoekspunt onderzocht.

Onderzoekspunt ten aanzien van het belang van het kind voorop stellen

Het eerste onderzoekspunt gaat in op de verplichting om het belang van het kind voorop te stellen. Uit artikel 3 IVRK blijkt dat dit geldt voor alle organisaties die een beslissing nemen ten aanzien van het kind, ook organisaties die niet in direct contact staan met het kind. Uit de resultaten naar aanleiding van de interviews blijkt dat elke ondervraagde ketenpartner op een andere manier met deze verplichting omgaat.

VH Friesland – VH Groningen

Het VH Friesland en het VH Groningen staan niet in direct contact met het kind. Zij nemen zelf niet de beslissing of een gedetineerde wel of niet kan deelnemen aan de gezinsbenadering, maar vragen bij de instanties na of er bezwaren zijn. Voor het maken van de belangenafweging vertrouwen zij op de expertise van de betrokken instanties. Het verschil tussen de werkwijze van het VH Friesland en het VH Groningen is dat het VH Friesland in principe een akkoord voor deelname geeft als er geen informatie bij instanties bekend is over een gezin en er dus ook geen concrete bezwaren tegen deelname zijn. Het VH Groningen geeft geen akkoord voor deelname indien er geen informatie bekend is over een gezin.

PI Leeuwarden, PI Veenhuizen, Wij-team Groningen

De PI Leeuwarden, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen zijn zich ook bewust van deze verplichting om een belangenafweging te maken alvorens een beslissing ten aanzien van het kind te nemen. De PI Leeuwarden gaat om deze belangenafweging zo goed mogelijk te maken in gesprek met zowel ouders als met ketenpartners en indien mogelijk met het kind. De PI Veenhuizen laat deze belangenafweging daarentegen voornamelijk doen door de moeder van het kind. Het Wij-team gaat, net als de PI Leeuwarden in gesprek met de ouders en met het kind en overlegt met andere medewerkers van het Wij-team in hoeverre een beslissing in het belang van het kind is.

Ten aanzien van het eerste onderzoekspunt kan worden geconcludeerd dat ketenpartners wel een belangenafweging maken voorafgaand aan het nemen van een beslissing, maar dit niet in alle gevallen zelf doen.

Onderzoekspunt ten aanzien van het proces van de belangenafweging

Het tweede onderzoekspunt dat te maken heeft met het afwegen van het belang van het kind gaat over het proces van de belangenafweging. Zoals eerder genoemd beschrijft de General Comment een drietal onderdelen als het gaat om artikel 3 IVRK. Het derde onderdeel heeft betrekking op het proces dat voorafgaat aan het nemen van een beslissing. In de praktijk is onderzocht hoe ketenpartners de belangenafweging doen en in hoeverre de ketenpartners evalueren wat de mogelijke effecten van de beslissing op het kind zijn. Daarnaast wordt er gekeken in hoeverre de beslissing een motivatie bevat waarin wordt toegelicht hoe het belang van het kind is afgewogen.

Zoals hierboven beschreven gaat elke ketenpartners anders om met het afwegen van de belangen. Geen van de ketenpartners noemt bewust de evaluatie van de mogelijke effecten. Wel blijkt uit de werkwijze van het Wij-team dat er af wordt gegaan op feitelijke informatie, waaronder eventuele gedragsveranderingen van het kind. Met collega's van het Wij-team wordt besproken wat de effecten van de beslissing is op het kind. Er kan dus worden gesteld dat bij het Wij-team wel sprake is van een evaluatie van de effecten op het kind. Geen van de ketenpartners bespreekt bewust de motivatie die gepaard hoort te gaan met de beslissing die is genomen om toe te lichten hoe het belang van het kind is afgewogen.

5.2.2 Participatierecht

Ten aanzien van het participatierecht zijn eveneens twee onderzoekspunten opgesteld naar aanleiding van het theoretische onderzoek. Zoals in de hoofdstuk 3.3.2.1 beschreven blijkt uit een uitspraak van de rechtbank van Maastricht van 8 februari 2002 dat niet alleen door de rechter de mening van het kind dient te worden gehoord, maar ook door andere (overheids-) instanties. Dit bevestigt het belang van artikel 12 IVRK voor de gezinsbenadering en stelt dat de ketenpartners van de gezinsbenadering zich ook dienen te houden aan deze verplichting om het kind in de gelegenheid te stellen zijn of haar mening te uiten. Een van de aandachtspunten bij het participatierecht dat in de praktijk is onderzocht komt rechtstreeks voort uit artikel 12 IVRK. Dit artikel stelt dat er rekening moet worden gehouden met de leeftijd en de ontwikkeling van het kind bij het uiten van zijn of haar mening. De ketenpartners is gevraagd in hoeverre er rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind bij het horen van zijn of haar mening. Het eerste onderzoekspunt dat voortvloeit uit de theorie is de verplichting van organisaties om het kind te informeren over het participatierecht. Het tweede onderzoekspunt is de manier waarop de belangen van het kind worden gewaarborgd indien het kind niet zelf in staat is zijn of haar mening te uiten of wanneer het kind jonger is dan twaalf. Hoe deze onderzoekspunten uit de theorie zijn afgeleid is hieronder verder toegelicht.

Onderzoekspunt ten aanzien van het informeren over het participatierecht

Het Comité heeft in de General comment ten aanzien van artikel 12 IVRK een stappenplan opgenomen voor de implementatie van het participatierecht. Een van de onderdelen van dit stappenplan is dat het kind dient te worden geïnformeerd over het feit dat het kind een participatierecht heeft. In de praktijk is onderzocht in hoeverre ketenpartners hier gehoor aan geven. Hieronder wordt toegelicht hoe er door de ketenpartners op geantwoord is. Uit de praktijk blijkt in eerste instantie dat de meeste ketenpartners zelf niet op de hoogte zijn van het feit dat het kind een participatierecht heeft, daardoor wordt het niet altijd meegedeeld aan een kind.

VH Friesland – VH Groningen

Het VH Friesland en het VH Groningen geven aan niet in contact te komen met het kind, dus geen gehoor te geven aan het recht van het kind om zijn of haar mening te geven. Kinderen worden niet geïnformeerd over het participatierecht dat zij hebben.

PI Leeuwarden – PI Veenhuizen

De gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden geeft aan zoveel mogelijk zelf met het kind in gesprek te gaan. Uit het interview met de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden blijkt niet dat er specifiek bij het kind wordt aangegeven dat hij of zij recht heeft op het geven van een mening. De PI Veenhuizen heeft minder contact met het kind zelf. De gezinsfunctionaris geeft wel bij moeders aan zelf graag in gesprek te willen met de kinderen. Deze informatieplicht loopt dus voornamelijk via de moeders van de kinderen, er wordt niet rechtstreeks aan de kinderen verteld dat zij het recht hebben hun mening te geven.

De gewenste werkwijze van de gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen ten aanzien van het participatierecht is wel om meer binding te krijgen met de kinderen en vaker zelf in gesprek te gaan met de kinderen.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen geeft aan zoveel mogelijk zelf in gesprek te gaan met het kind om zo de mening van het kind naar boven te halen, tenzij het niet in het belang van de veiligheid van het kind is om alleen met het kind in gesprek te gaan. Aan het begin van het traject wordt aan ouders meegedeeld dat er gesprekken met het kind gaan worden gevoerd. Het Wij-team geeft niet aan of er op voorhand ook aan het kind wordt aangegeven dat hij of zij de mogelijkheid heeft om zijn of haar mening te geven.

Uit al het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de ketenpartners over het algemeen wel op de hoogte zijn van het recht van kinderen om te worden gehoord, maar dat zij niet op de hoogte zijn van de informatieplicht die hierbij hoort. Door de PI Veenhuizen en het Wij-team wordt wel aangegeven dat er contact gezocht gaat worden met het kind, maar er wordt niet rechtstreeks aan het kind verteld dat het kind recht heeft zijn of haar mening te uiten.

Onderzoekspunt ten aanzien van de vertegenwoordiging van de mening van het kind

Het tweede onderzoekspunt dat in deze paragraaf wordt besproken is de manier waarop de mening van het kind wordt gewaarborgd in de situaties dat het kind niet zelf in staat is om zijn of haar mening te uiten of wanneer het kind nog geen twaalf jaar is. Uit het stappenplan dat het Comité heeft geschreven voor het implementeren van artikel 12 IVRK blijkt dat het horen van het kind in sommige gevallen risico's met zich mee kan brengen. In die gevallen moet er alles aan gedaan worden de risico's te verminderen en te zorgen voor zoveel mogelijk veiligheid voor het kind. In een uitspraak van het Parket bij de Hoge Raad van 26 maart 2010 wordt gesteld dat er voldaan is aan de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 12 IVRK indien er verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind zijn gehoord. In de praktijk is onderzocht hoe ketenpartners de mening van het kind achterhalen indien geen direct contact is geweest met het kind en of ze daarbij afgaan op de uitingen van verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind.

PI Veenhuizen

Hierover heeft voornamelijk de PI Veenhuizen zich geuit. De gezinsfunctionaris van de PI Veenhuizen geeft aan vooral af te gaan op dat wat de moeder van het kind aangeeft. De gezinsfunctionaris vertrouwt er in dezen op dat de moeder het belang van het kind voor ogen heeft en de mening van het kind vertegenwoordigt.

VH Friesland – VH Groningen

Het VH Friesland en het VH Groningen hebben, zoals genoemd, geen contact met kinderen. In plaats daarvan gaan ze af op wat instanties die betrokken zijn bij de levens van de kinderen goed achten. In de situaties waarbij een voogd of een andere instelling toezicht heeft op het kind kan er dus worden gesteld dat er af wordt gegaan op dat wat verschillende vertegenwoordigers van het kind aangeven.

Wij-team Groningen

Zoals eerder al aangegeven weegt het Wij-team zelf af in hoeverre het in het belang van het kind is om zonder aanwezigheid van ouders het kind zijn of haar mening te laten uiten. Het Wij-team geeft aan dat de veiligheid en ontwikkeling van het kind hierin leidend zijn. Er wordt door het Wij-team niet concreet aangegeven op welke manier de mening van het kind achterhaald wordt in situaties dat het niet veilig wordt geacht om met het kind zelf in gesprek te gaan.

Naar aanleiding van dit tweede onderzoekspunt kan worden geconcludeerd dat er door de meeste ketenpartners niet wordt voldaan aan de verplichting om verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind te horen indien het kind zelf niet in staat is zijn of haar mening te uiten.

5.2.3 Recht op omgang en informatie

Uit artikel 9 IVRK blijkt dat kinderen recht hebben op informatie over de ouder die in hechtenis is genomen indien kinderen daarom verzoeken, tenzij deze het verstrekken van deze informatie het welzijn van het kind kan schaden. Daarnaast hebben kinderen recht op regelmatig persoonlijk en rechtstreeks contact met beide ouders, tenzij dit in strijd is met het belang van het kind. Artikel 9 IVRK is sterk verbonden met artikel 3 IVRK, want de rechten die voortvloeien uit artikel 9 IVRK bevatten beide een belangenafweging.

Onderzoekspunt ten aanzien van het recht op informatie

Uit de interviews is gebleken dat vrijwel geen enkele ketenpartner op de hoogte was van het feit dat kinderen recht hebben op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van het afwezige gezinslid. Hierdoor kon het laatste onderzoekspunt minder concreet worden gemeten. Het laatste onderzoekspunt gaat over de manier waarop ketenpartners omgaan met dit recht op informatie. Zoals in het onderzoekspunt wordt omschreven is er aan de ketenpartners het voorbeeld voorgelegd van het kind dat niet weet waar zijn of haar vader verblijft en daar vragen over heeft. Vervolgens is gevraagd hoe ketenpartners daar in de praktijk mee omgaan.

VH Friesland – VH Groningen

Uit de resultaten blijkt dat het VH Friesland en het VH Groningen hier in principe niks mee doen, omdat zij geen contact hebben met kinderen.

PI Leeuwarden – PI Veenhuizen

De PI Leeuwarden geeft aan dat er vanwege privacy geen informatie mag worden verstrekt over gedetineerden indien daar telefonisch of per brief naar wordt gevraagd. De gezinsfunctionaris voegt daar aan toe dat dit niet altijd strookt met het voorop stellen van het belang van het kind. Er wordt door de gezinsfunctionaris niet concreet uitgelegd hoe er met het recht op informatie wordt omgegaan.

De PI Veenhuizen stelt dat kinderen niet vaak met vragen ten aanzien van de verblijfplaats van vader bij de PI zullen komen. Die vragen zullen eerder worden besproken met de ouders. De gezinsfunctionaris geeft aan vaders wel aan te moedigen zelf in gesprek te gaan met hun kinderen over de detentie. Het wordt dus niet zozeer direct met de kinderen besproken dat vader gedetineerd zit, maar indirect worden de vaders wel aangemoedigd om dit zelf met hun kind te bespreken.

Wij-team Groningen

Het Wij-team Groningen geeft aan dit recht op informatie lastig te vinden. Het Wij-team probeert hierin af te wegen in hoeverre het in het belang van het kind is om deze informatie te delen. Het Wij-team zet voornamelijk in op de bewustwording bij ouders van de reden om deze informatie niet zelf met het kind te delen. Ten aanzien van het recht op omgang met een of beide ouders geeft het Wij-team aan dat dit in de basis het beste is voor het kind, tenzij er zwaarwegende belangen zijn die dit in de weg staan. Het Wij-team onderzoekt dit zorgvuldig en weegt hierbij ook de gevolgen van de omgang voor het kind mee.

Concluderend gaat geen van de ketenpartners bewust zelf met kinderen van gedetineerden in gesprek over de verblijfplaats van vader, in plaats daarvan is het meer een onderwerp van gesprek met de gedetineerde vaders zelf. Wat betreft het recht op omgang is het Wij-team Groningen in principe voorstander, tenzij er zwaarwegende belangen zijn die dit in de weg staan.

5.3 Conclusie

Concluderend is er in de praktijk onderzocht in hoeverre ketenpartners invulling geven aan het waarborgen van de kinderrechten die volgen uit de theorie. Per recht wordt hieronder kort beschreven wat uit de theorie blijkt en hoe ketenpartners ermee omgaan.

Ten aanzien van het belang van het kind blijkt uit de wetteksten dat het het belang van het kind voor elke organisatie die een beslissing neemt ten aanzien van het kind de eerste overweging dient te zijn. Tevens moet het proces van de belangenafweging een evaluatie van de mogelijke effecten van deze beslissing op het kind bevatten. Uit de praktijk blijkt dat alle ketenpartners wel een belangenafweging maken, maar dat elke ketenpartner dat op een andere manier doet. Op het Wij-team na benoemt geen van de ketenpartners concreet de evaluatie van de mogelijke effecten op het kind. Het Wij-team geeft invulling aan deze evaluatie door bij het vaststellen van het belang van het kind op feitelijke informatie af te gaan en daarbij onder andere te onderzoeken of er bij het kind gedragsveranderingen optreden.

Ten aanzien van het participatierecht blijkt uit de wetteksten dat kinderen dienen te worden geïnformeerd over het feit dat zij een participatierecht hebben. Indien een kind niet zelf in staat is zijn of haar mening te uiten kan er ook worden afgegaan op dat wat verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind aangeven. Uit de praktijk blijkt dat ketenpartners veelal wel op de hoogte zijn van het participatierecht van kinderen. Ketenpartners zijn daarentegen over het algemeen niet op de hoogte van de informatieplicht die hierbij hoort, dus daar wordt niet concreet gehoor aan gegeven. Wat betreft het horen van verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind kan worden geconcludeerd dat hier door ketenpartners niet bewust aan wordt voldaan.

Ten aanzien van het recht op omgang en informatie kan worden geconcludeerd dat de ketenpartners niet op de hoogte waren van het recht van kinderen op informatie over de verblijfplaats van de gedetineerde ouder. Het is voor de meeste ketenpartners meer een onderwerp van gesprek met ouders om met hun kinderen te bespreken dat vader gedetineerd zit dan dat ketenpartners dit zelf aan de kinderen vertellen.

Hoofdstuk 6: Conclusie

In dit hoofdstuk worden de conclusies beschreven die getrokken zijn naar aanleiding van het theoretisch en normatief kader, de praktijk en de analyse van zowel de resultaten uit de theorie als uit de praktijk.

Allereerst kan worden geconcludeerd dat de manier waarop er wordt omgegaan met kinderrechten onder andere afhankelijk is van de rol die ketenpartners spelen binnen de gezinsbenadering. Daarnaast zal uit onderstaande conclusies blijken dat ook bij ketenpartners die in principe dezelfde rol spelen, zoals het VH Friesland en het VH Groningen en de PI Leeuwarden en de PI Veenhuizen, verschillend wordt omgegaan met de kinderrechten en de werkwijze die zij hanteren.

Hieronder zal per recht een aantal conclusies worden getrokken ten aanzien van de huidige werkwijze en de gewenste werkwijze van ketenpartners voor het waarborgen van de rechten van kinderen binnen het project gezinsbenadering.

6.1 Conclusie ten aanzien van de samenwerking tussen ketenpartners

Ten aanzien van de samenwerking tussen ketenpartners kan worden geconcludeerd dat voornamelijk in Friesland de samenwerking goed verloopt. Er is met regelmaat een overleg tussen het VH Friesland en de PI Leeuwarden en ook tussen het VH Groningen en de PI Leeuwarden is er overleg over de Groningse gedetineerden die in de PI Leeuwarden zitten.

Wat betreft de samenwerking tussen het VH Groningen, de PI Veenhuizen en het Wij-team Groningen kan worden geconcludeerd dat de samenwerking eerder goed verliep, maar dat het zoeken is naar de manier waarop er kan worden samengewerkt nu er geen Groningse gedetineerden in de PI Veenhuizen deelnemen aan de gezinsbenadering.

6.2 Conclusie ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind

Vanuit de theorie kan worden geconcludeerd dat bij elke beslissing die wordt genomen ten aanzien van het kind het belang van het kind de eerste afweging moet vormen, welke organisatie deze beslissing ook neemt. Het proces voorafgaand aan het nemen van deze beslissing moet een evaluatie bevatten met de mogelijke effecten van de beslissing op het kind. Daarnaast moet het proces een motivatie bevatten die toelicht hoe het belang van het kind is afgewogen.

Wat betreft de huidige werkwijze ten aanzien van het voorop stellen van het belang van het kind kan worden geconcludeerd dat elke organisatie dit belang op een andere manier afweegt. Ook organisaties die binnen de gezinsbenadering dezelfde rol spelen wegen het belang van het kind op een andere manier af. De ketenpartners nemen in het proces niet bewust een evaluatie op die de mogelijke effecten van de beslissing op het kind beschrijft. In de praktijk doet het Wij-team wel een dergelijke evaluatie. Geen van de ketenpartners benoemt de motivatie die aan het proces moet worden toegevoegd om de belangenafweging toe te lichten.

Ten aanzien van de gewenste werkwijze voor dit waarborgen van het belang van het kind hebben de ketenpartners geen concrete visie. Het VH Friesland, het VH Groningen en de PI Leeuwarden zouden wel een aantal dingen willen aanpassen in de toekomst.

Het VH Friesland wil in de toekomst bij elke gedetineerde een kindcheck doen. Het VH Groningen wil bij de start van het project meer informatie achterhalen van de gedetineerde doormiddel van een gesprek in de PI om zo vast te stellen in hoeverre deelname in het belang van het kind is. De PI Leeuwarden vindt dat gedetineerde vaders moeten leren hun kind centraal te stellen. Er moet

aandacht worden besteed aan de consequenties die de acties van vader binnen de PI hebben op het gezin buiten de PI.

6.3 Conclusie ten aanzien van het waarborgen van het participatierecht

Vanuit de theorie kan worden geconcludeerd dat elk kind recht heeft op het geven van zijn of haar mening, dit is op basis van vrijwilligheid. Organisaties dienen het kind op de hoogte te stellen van dit recht. Indien kinderen niet in staat zijn hun mening te uiten of het kind jonger is dan twaalf volstaat het om verschillende belangenbehartigers en vertegenwoordigers van het kind te horen.

Geconcludeerd kan worden dat ook voor het participatierecht ketenpartners verschillende werkwijzen hanteren om het kind zijn of haar mening te laten uiten.

Het VH Friesland en het VH Groningen geven aan geen contact te hebben met kinderen en daarom geen invulling te geven aan het participatierecht.

De PI Leeuwarden gaat waar mogelijk zelf met het kind in gesprek. De PI Veenhuizen gaat af op wat de moeders van kinderen zeggen en gaat zelden zelf met kinderen in gesprek. Door middel van een notitieboek in de gezinskamer in de PI Leeuwarden en een in de PI Veenhuizen bieden de PI's gelegenheid aan kinderen om hun mening te uiten. Het Wij-team Groningen gaat zoveel mogelijk zelf met kinderen in gesprek, bij voorkeur zonder aanwezigheid van ouders.

Concluderend wordt er niet door alle ketenpartners voldaan aan de verplichtingen die volgen uit artikel 12 IVRK. Ketenpartners zijn veelal niet op de hoogte van de informatieplicht ten aanzien van het participatierecht en stellen het kind daardoor niet op de hoogte van het participatierecht dat zij hebben. Daarnaast horen ketenpartners over het algemeen alleen de ouders van het kind indien het kind zelf niet in staat is zijn of haar mening te uiten.

Ten aanzien van de gewenste werkwijze voor dit recht kan worden geconcludeerd dat hier geen duidelijke visie op is.

6.4 Conclusie ten aanzien van het recht op omgang en informatie

Naar aanleiding van de theorie kan worden geconcludeerd dat kinderen recht hebben op omgang met beide ouders en dat kinderen recht hebben op informatie over het afwezige gezinslid, specifiek voor de gezinsbenadering hebben zij recht op informatie over de verblijfplaats van hun gedetineerde vader indien zij daarom verzoeken. Dit alles op voorwaarde dat het niet schadelijk is voor het welzijn en de ontwikkeling van het kind.

Ten aanzien van de huidige werkwijze kan worden geconcludeerd dat geen van de ketenpartners van het recht op informatie op de hoogte was. Het VH Friesland en het VH Groningen houden hier dan ook geen rekening mee.

De PI Leeuwarden benoemt ten aanzien van het recht op informatie voornamelijk het knelpunt dat het delen van informatie ten aanzien van een gedetineerde niet altijd mogelijk is in verband met de privacy. De PI Veenhuizen geeft aan dat kinderen niet met vragen over de verblijfplaats van vader bij de PI zullen komen. De gezinsfunctionaris moedigt vaders wel aan zelf in gesprek te gaan met hun kinderen over de detentie.

Het Wij-team Groningen stelt dat omgang met een of beide ouders in de basis wenselijk is, tenzij er zwaarwegende belangen zijn die dit in de weg staan. Ten aanzien van het recht op informatie stelt het Wij-team dat dit voornamelijk onderwerp van gesprek is met ouders.

Concluderend gaat tot op heden geen van de ketenpartners met het kind in gesprek over de verblijfplaats van vader indien kinderen nog niet over deze kennis beschikken. Geen van de ketenpartners heeft ten aanzien van dit recht een visie gegeven op de manier waarop er in de toekomst met deze rechten dient te worden omgegaan.

6.5 Conclusie ten aanzien van de overige bevindingen

Concluderend kan worden gesteld dat voor elke ketenpartner privacy belangrijk is, maar dat elke ketenpartner privacy een knelpunt vindt voor de gezinsbenadering. Het waarborgen van kinderrechten strookt niet altijd met de privacy.

Met name de toestemming van ouders voor het doen van een kindcheck en het uitwisselen van informatie tussen ketenpartners blijkt van belang voor wat betreft de nieuwe regels rondom privacy. Indien deze toestemming er niet is zou er vanuit de PI's niks mogen worden opgestart voor de gezinsbenadering omdat er vanuit het VH geen kindcheck kan worden gedaan.

Zowel de gezinsfunctionaris van de PI Leeuwarden als het Wij-team Groningen geven aan dat veiligheid in plaats van privacy leidend wordt indien zich een risicovolle situatie voordoet.

Ketenpartners hebben verschillende wensen voor de toekomst van de gezinsbenadering: een van deze wensen is het regionaal plaatsen van gedetineerden. Daarnaast zouden de bezoektijden moeten worden aangepast zodat kinderen niet elke keer onder schooltijd op bezoek in de PI hoeven te komen. Het openbaar vervoer naar de PI's is ook lastig, een oplossing daarvoor zou een busje kunnen zijn die van en naar het treinstation rijdt. Verder moet er met de gezinsplannen meer de diepte in worden gegaan. De hulpvraag van de gedetineerde moet duidelijk naar boven komen. Er moeten vanuit ketenpartners meer trainingen en workshops worden aangeboden zodat gedetineerden weten wat het aanbod is en daarbij kunnen aansluiten.

Ten slotte moet er door ketenpartners meer bekendheid worden gegeven aan de gezinsbenadering zodat er ook met organisaties die nog geen ketenpartner zijn kan worden samengewerkt. De verbinding tussen ketenpartners is belangrijk om met elkaar het kind zo goed mogelijk centraal te stellen.

Hoofdstuk 7: Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek. Het doel van dit onderzoek voor de opdrachtgever was onder andere om te onderzoeken op welke manier kinderen zo goed mogelijk kunnen worden beschermd binnen de gezinsbenadering. De aanbevelingen die hieronder worden gedaan kunnen worden gebruikt door andere PI's en ketenpartners die met de gezinsbenadering willen starten. Een ander doel is het leveren van input voor het onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering dat de opdrachtgever de komende jaren zal uitvoeren. Aangezien het onderzoek uiteenlopende doelen had wordt er een onderscheid gemaakt tussen aanbevelingen die direct toepasbaar zijn voor de opdrachtgever en aanbevelingen die voornamelijk van belang zijn voor ketenpartners van de gezinsbenadering. De overige aanbevelingen die worden gedaan zijn van belang voor alle partijen.

7.1 Aanbevelingen voor de opdrachtgever

- In het onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering dient met kinderen te worden besproken hoe zij de huidige werkwijze van ketenpartners ten aanzien van de kinderrechten die uit dit onderzoek blijken ervaren in de praktijk.
- In het onderzoek naar de effecten van de gezinsbenadering dient met kinderen en met ouders van kinderen te worden besproken in hoeverre zij op de hoogte zijn van de rechten die zij hebben.

7.2 Aanbevelingen voor de ketenpartners

- Uit de interviews blijkt dat een goede samenwerking tussen ketenpartners belangrijk is om de gezinsbenadering een succes te maken. De ketenpartners dienen op regelmatige basis met elkaar te bespreken welke gedetineerden mogelijk kandidaten voor de gezinsbenadering zijn en hoe het met de gedetineerden gaat die nu deelnemen aan de gezinsbenadering. Er moet worden afgestemd wat er van ketenpartners buiten de PI nodig is en wat de ketenpartners buiten de PI van de PI nodig hebben.
- Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de meeste ketenpartners geen kennis hebben van kinderrechten. Ketenpartners moeten zich daarom meer verdiepen in de rechten die kinderen hebben en de verplichtingen die daarbij horen voor hen als organisatie om zo een visie te ontwikkelen voor het naleven van deze verplichtingen.
- Er moet een document worden ontwikkeld waarin in duidelijke taal wordt uitgelegd welke rechten kinderen hebben die binnen de gezinsbenadering relevant zijn. Dit document moet worden uitgereikt aan gezinnen van gedetineerden die willen deelnemen aan de gezinsbenadering, zodat ook zij op de hoogte zijn van de rechten die zij hebben.
- Uit de interviews is gebleken dat niet voor alle ketenpartners duidelijk is welke rol zij vervullen binnen de gezinsbenadering. Ketenpartners moeten onderling afstemmen wie welke rol vervult en welke taken daarbij horen en dit vastleggen in een document. Op die manier is het voor elke ketenpartner duidelijk bij wie ze terecht kunnen met vragen of behoeften. Dit moet concreet genoeg worden vastgelegd dat andere PI's die willen starten met de gezinsbenadering weten welke ketenpartners er nodig zijn en hoe de samenwerking kan worden vormgegeven.
- Uit de wetteksten die centraal staan in dit onderzoek blijkt dat alle kinderen het recht hebben om hun mening te uiten. Indien ketenpartners zelf geen contact hebben met kinderen moet er met bijvoorbeeld een Wij-team contact worden gezocht om zo de mening van het kind te achterhalen.
- Ketenpartners dienen een evaluatie uit te voeren van de mogelijke effecten die een beslissing kan hebben op kinderen voorafgaand aan het nemen van deze beslissing door in een document op te nemen op welke manier de beslissing afgewogen is en te bespreken wat voor situaties zich kunnen voordoen in het leven van het kind naar aanleiding van de beslissing.

- Ketenpartners moeten kinderen op de hoogte stellen van het participatierecht dat zij hebben door aan de start van het traject hierover met ouders in gesprek te gaan. Het Wij-team zou dit met de kinderen zelf kunnen bespreken tijdens het eerste bezoek dat zij brengen aan het gezin van de gedetineerde.

7.3 Overige aanbevelingen

- De meeste ketenpartners hebben geen kennis van kinderrechten. Er zou een functionaris moeten komen die kennis heeft van kinderrechten om ketenpartners te ondersteunen bij het waarborgen van de kinderrechten wanneer zij vragen hebben over de uitvoering.
- Er moeten kenniskringen worden georganiseerd waarbij ketenpartners met elkaar kunnen uitwisselen welke situaties zich hebben voorgedaan wat betreft kinderrechten en hoe ze daar mee om zijn gegaan. Dit om elkaar toe te rusten en te ondersteunen.
- Een aantal ketenpartners heeft aangegeven kennis te missen over het in gesprek gaan met kinderen van gedetineerden en het afwegen van het belang van het kind. Er moet een training worden ontwikkeld waarin ketenpartners hier meer informatie over kunnen krijgen en kunnen oefenen met het aangaan van gesprekken met kinderen.
- In een van de interviews kwam naar voren dat de privacy soms moeilijk te combineren is met de uitvoering van kinderrechten. Er moet verder onderzoek worden gedaan om vast te stellen hoe kinderrechten zich verhouden tot privacy binnen de gezinsbenadering.
- Uit het praktijkonderzoek blijkt dat ketenpartners niet goed weten wat te kunnen bieden binnen de gezinsbenadering wanneer er geen gedetineerden uit de regio in de PI zitten. Gedetineerden moeten daarom regionaal worden geplaatst zodat er betere hulp kan worden geboden door ketenpartners.
- Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat bij het dagprogramma van gedetineerden geen rekening wordt gehouden met kinderen. Bij de bezoektijden dient rekening te worden gehouden met schooltijden van kinderen zodat zij geen school hoeven te missen om bij hun vader op bezoek te gaan.
- De visie van een aantal ketenpartners voor de gezinsbenadering is meer samenwerking met scholen. Er moet een samenwerking worden opgestart tussen ketenpartners en scholen om zo een gezamenlijk plan te maken waarbij de rechten van het kind voorop staan.

Veelvoorkomende afkortingen en begrippen

BW	Burgerlijk Wetboek
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
GW	Grondwet
Hof	Gerechtshof
HR	Hoge Raad
HvJ	Hof van Justitie
Het Comité	Verenigde Naties kinderrechtencomité
IVRK of het Verdrag	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
PI	Penitentiare Inrichting
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
Sv	Wetboek van Strafvordering
VH	Veiligheidshuis
VN	Verenigde Naties

Bronnenlijst

Literatuur

Rode 2016

A.C. Rode, *Prisons. A unique window of opportunity to change lives*. Groningen 2016.

Baarda 2014

B. Baarda, *Dit is onderzoek!* Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers 2014.

Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2016

M. Bruning, T. Liefwaard & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en jeugdhulp*. Amsterdam, Nederland: Reed Business 2016

De Graaf e.a. 2012

J. H. De Graaf, M.M.C. Limbeek, N.N. Bahadur & N. Van Der Meij, *De toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in de Nederlandse rechtspraak*. Nijmegen, Nederland: Ars Aequi Libri 2012.

De Kinderombudsman 2017

De Kinderombudsman (2017). *Zie je mij wel*. Geraadpleegd van www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/Kinderombudsman-Ziejemijwel-kinderenmeteenouderindetentie-webversie.pdf

Remijn 2018

E.A.J. Remijn, *Sanctioneren in de Gezinsbenadering*. Groningen 2018.

Meijer 2014

I. Meijer, *Omgang achter tralies*. Tilburg 2014.

Meuwese, Blaak & Kaandorp 2015

S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp, *Handboek internationaal jeugdrecht*. Nijmegen, Nederland: Ars Aequi Libri 2015.

Van Mierlo 1995

H.A.F.M.O. Van Mierlo (1995). Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Geraadpleegd van zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-1995-92.HTML

Liefwaard & Doek 2015

T. Liefwaard, J.E. Doek, *Litigating the Rights of the Child*. Dordrecht, Nederland: Springer 2015.

Wet- en regelgeving

Burgerlijk Wetboek 1

Grondwet

Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Jeugdwet

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Wetboek van Strafvordering

Kamerstukken II 1992/93, 22 855, nr. 3

Jurisprudentie

Hof van Justitie 5 februari 1963, ECLI:EU:C:1963:1

Hoge Raad 1 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1084

Hoge Raad 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3535

Parket bij de Hoge Raad 26 maart 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BL2226

Parket bij de Hoge Raad 25 oktober 2013, ECLI:NL:PHR:2013:1136

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 13 april 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:3246

Gerechtshof 's Hertogenbosch 27 september 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:3994

Raad van State 7 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3716

Rechtbank Groningen 20 december 2006, ECLI:NL:RBGRO:2006:AZ5794

Rechtbank Groningen 20 december 2006, ECLI:NL:RBGRO:2006:AZ5807

Rechtbank Maastricht 8 februari 2002, ECLI:NL:RMAA:2002:AE1345

Rechtbank Noord-Holland 20 december 2017, ECLI:NL:RBNO:2017:10675

Rechtbank Utrecht 27 september 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BP5703

Websites

'Minister Sander Dekker opent vadervleugel in gevangenis Esserheem' *Roder journaal* 24 april 2018, www.roderjournaal.nl (zoek op *vadervleugel*).

'PI Leeuwarden heeft eigen 'vadervleugel'' *Omrop Fryslân* 28 juni 2018, www.omropfryslan.nl (zoek op *vadervleugel*).

Defence for Children. (z.d.) Geschiedenis VN-Kinderrechtenverdrag. Geraadpleegd van www.defenceforchildren.nl/kinderrechten/geschiedenis

Defence for Children. (z.d.) VN-Kinderrechtencomité. Geraadpleegd van www.defenceforchildren.nl/kinderrechten/vn-kinderrechtencomit%C3%A9

Kinderrechten.nl (z.d.) General Comment nr 14: Over het belang van het kind. Geraadpleegd van www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-14-over-het-belang-van-het-kind/

Kinderrechten.nl. (z.d.) General Comment nr 12: Over het recht om gehoord te worden. Geraadpleegd van www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-12-over-het-recht-om-gehoord-te-worden/

R. te Kloese, 'Probeer gedetineerden niet mee te straffen' *NOS* 26 december 2018, www.nos/artikel/2265110.

Unicef. (z.d.) Kinderrechten. Geraadpleegd van www.unicef.nl/over-unicef/kinderrechten.

Bijlage 1

Vragenlijst interviews

PI Veenhuizen, PI Leeuwarden, Wij-team Groningen

Algemeen

- Hoe vinden jullie de rol die jullie nu spelen binnen de gezinsbenadering?
- Hoe vinden jullie de samenwerking met andere ketenpartners van de gezinsbenadering?

Huidige werkwijze

- In hoeverre houden jullie rekening met privacy binnen de huidige werkwijze?
- In hoeverre zijn jullie op de hoogte van kinderrechten?

Toelichting: uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind vloeien 3 rechten voort die met name van belang zijn voor de gezinsbenadering: het belang van het kind moet bij elke beslissing aangaande het kind de eerste afweging vormen, het kind heeft het recht zijn of haar mening te geven ten aanzien van zaken die hen aangaan en indien het kind het verzoekt heeft hij of zij recht op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van vader. Niet alleen heeft het kind recht op informatie, maar het kind heeft ook recht op omgang met een of beide ouders.

- Hoe gaan jullie om met deze rechten binnen jullie huidige werkwijze ten aanzien van de gezinsbenadering?
- In hoeverre vormt het belang van het kind bij alle beslissingen die jullie nemen ten aanzien van het kind de eerste overweging?
 - Op welke manier wordt dit 'belang van het kind' afgewogen?
- In hoeverre stellen jullie het kind in de gelegenheid om zijn/haar mening te geven ten aanzien van beslissingen die hem/haar aangaan?

Uit het Wetboek van Rechtsvordering blijkt dat een kind vanaf 12 jaar gehoord moet worden door de kinderrechter alvorens een beslissing ten aanzien van het kind genomen wordt. Voor kinderen jonger dan 12 kan de kinderrechter een passende vorm verzinnen om zijn/haar mening te horen.

- In hoeverre houden jullie rekening met de leeftijd van het kind bij het horen van zijn/haar mening?

Voorbeeld: Vader wil graag contact met het kind, maar moeder houdt dit tegen.

- Hoe gaan jullie met een dergelijke situatie om?

Voorbeeld: Het kind is niet verteld dat vader gedetineerd zit, maar heeft hier wel vragen over.

- Hoe gaan jullie hiermee om binnen jullie organisatie?

Voorbeeld voor PI's: Vader vraagt overplaatsing aan naar een andere inrichting.

- In hoeverre speelt het belang van het kind een rol bij de overweging om de overplaatsing goed- of af te keuren?

Gewenste werkwijze

- Zijn er wijzigingen die jullie zouden willen aanbrengen in jullie werkwijze met het oog op de kinderrechten die voortvloeien uit het IVRK?
 - Zo ja, hoe zou jullie gewenste werkwijze eruit zien?
 - Wat hebben jullie nodig om deze gewenste werkwijze tot stand te brengen?
- Op welke manier zou de rol die jullie spelen binnen de gezinsbenadering versterkt kunnen worden?

Bijlage 2

Vragenlijst interviews

Veiligheidshuis Groningen, Veiligheidshuis Fryslan

Algemeen

- Hoe vinden jullie de rol die jullie nu spelen binnen de gezinsbenadering?
- Hoe vinden jullie de samenwerking met andere ketenpartners van de gezinsbenadering?

Huidige werkwijze

- In hoeverre houden jullie rekening met privacy binnen de huidige werkwijze?
- Op basis waarvan geven jullie wel of geen akkoord voor deelname aan de gezinsbenadering?
- In hoeverre zijn jullie op de hoogte van kinderrechten?

Toelichting: uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind vloeien 3 rechten voort die met name van belang zijn voor de gezinsbenadering: het belang van het kind moet bij elke beslissing aangaande het kind de eerste afweging vormen, het kind heeft het recht zijn of haar mening te geven ten aanzien van zaken die hen aangaan en indien het kind het verzoekt heeft hij of zij recht op informatie ten aanzien van de verblijfplaats van vader. Niet alleen heeft het kind recht op informatie, maar het kind heeft ook recht op omgang met een of beide ouders.

- o In hoeverre spelen deze kinderrechten een rol binnen de werkzaamheden die jullie uitvoeren ten aanzien van de gezinsbenadering?

Voorbeeld: Vader zit gedetineerd vanwege een zedenzaak die niks te maken heeft met kinderen of met het gezin.

- In hoeverre zou dit een grond zijn om geen akkoord voor deelname aan de gezinsbenadering te geven?

Voorbeeld: Er is in het verleden sprake geweest van huiselijk geweld, maar vader zit nu voor een ander delict gedetineerd.

- In hoeverre zou dit een reden zijn om geen akkoord te geven voor deelname aan de gezinsbenadering?

Gewenste werkwijze

- Zijn er wijzigingen die jullie zouden willen aanbrengen in jullie werkwijze met het oog op de kinderrechten die voortvloeien uit het IVRK?
 - o Zo ja, hoe zou jullie gewenste werkwijze eruit zien?
 - Wat hebben jullie nodig om deze gewenste werkwijze tot stand te brengen?
- Op welke manier zou de rol die jullie spelen binnen de gezinsbenadering versterkt kunnen worden?